

**Akademie múzických umění v Praze
Divadelní fakulta**

Dramatická umění
Alternativní a loutkové divadlo

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Rozhodnutie ako umelecký akt

Jakub Šulík

Vedoucí práce: Mgr. Karolina Plicková, Ph.D.
Přidělovaný akademický titul: MgA.

Praha, August 2023

**The Academy of Performing Arts in Prague
Theatre Faculty**

Dramatic Arts
Alternative and Puppet Theatre

MASTER'S THESIS

Decision as an Act of Art

Jakub Šulík

Thesis supervisor: Mgr. Karolina Plicková, Ph.D.
Academic title: MgA.

Prague, August 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem magisterskou práci s názvem

Rozhodnutie ako umelecký akt

vypracoval samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím pouze uvedené literatury a pramenů a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu. Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna v souladu se zákonem a vnitřními předpisy AMU.

Praha, dne

Jakub Šulík

Podakovanie

Veľmi ďakujem Karoline Plickovej, za neskutočne podnetné pripomienky, neustálu podporu pri tvorbe a za vedenie počas písania tejto práce.

Johane Bártovej, Tatiane, Marekovi a Michalovi Šulíkovým, ďakujem za to, že pri mne stáli, keď som sa počas písania práce u nás doma zmietal v boji s beztvorou hmotou Chaosu.

A nakoniec by som chcel poďakovať členom Miskatonickej univerzity, ale najmä Robertovi Smolíkovi za to, že mi povedali všetko, ešte predtým, ako som to mohol pochopiť a ešte predtým, ako som sa na to stihol spýtať.

Abstrakt (súhrn):

Táto práca mapuje rôzne metódy, napomáhajúce k pomenovaniu a vytyčovaniu si mentálneho priestoru počas rozhodovacieho procesu v umení.

Budem skúmať rôzne seba analyzačné metódy, ktoré nám môžu pomáhať pri rozhodovaní.

Zameriavam sa najmä na ich využitie v práci na divadelných inscenáciách a zaujíma ma vzťah medzi štruktúrou vešteckého nástroja a štruktúrou divadelnej inscenácie. Zanalyzujem, ako by vnímanie tohto vzťahu mohlo rozvinúť rozmyšľanie o divadle po štruktúrálnej ale i vizuálnej stránke.

Zaujíma ma, či nám dokážu tieto rôzne techniky vnuknúť nápad, na ktorý by sme bez ich pomoci neprišli. Preskúvam, aké sú okolnosti, ktoré ovplyvňujú náš výber a ako ho zvedomiť a tým začať kontrolovať.

Pokúsím sa preskúmať, akým spôsobom môžeme svoju umeleckú činnosť obohatiť využívaním rôznych nástrojov, ktoré pracujú s prvkom náhody.

Táto práca je zároveň autoanalýzou počas prehľadávania tohto nepomenovaného terénu.

Kľúčové slová: médium, systém, divadlo, kozmos, veštenie, náhodnosť, ekosystém.

Abstract (summary):

This work maps different methods, helping to name and define the mental space during the decision-making process in art. I will explore different self-analysis methods that can help us in making decisions. I will focus mainly on their use in theatre work and I am also interested in the relationship between the structure of the divination techniques and the structure of the theatre performance. I will analyze how the perception of this relationship could develop thinking about the theatre from a structural but also a visual point of view.

I am interested if these different techniques can inspire us with an idea that we would not have come up with without their help. I will examine what are the circumstances that influence our choice and how to become aware of it and thus start to control it. I will try to explore how we can enrich our artistic activity by using various tools that work with the element of randomness. This work is also the author's self-analysis that takes place within the mapping of this unnamed terrain.

Keywords: medium, system, theatre, cosmos, divination, randomness, ecosystem.

Obsah

Úvod.....	1
1. Slovník základných pojmov.....	4
1.1. Tao.....	4
1.2. Chaos.....	6
1.3. Řád.....	7
1.4. Metafyzika.....	8
1.5. Kozmos.....	9
1.6. Ekosystém.....	9
1.7. Étos.....	10
1.8. Ezoterika.....	10
1.9. Exoterika.....	11
1.10. Orákulum.....	11
1.11. Médium.....	12
1.12. Imanencia.....	12
1.13. Transcendencia.....	13
1.14. Intuícia.....	13
1.15. Mágia.....	13
2. Krotitelia chaosu.....	16
3. Princípy ľudského rozhodovania.....	18
4. O náhode.....	21
5. Prečo chcieť veštit?.....	24
6. Kozmos vnútri uzavretého funkčného systému.....	27
6.1. Divadelný tvar fungujúci ako súbor herných pravidiel.....	30
7. Exkurz do vybraných rozhodovacích metód.....	33
7.1. I-'ting - Kniha premien.....	34
7.2. Oblique strategies.....	36
7.3 Tarot.....	39
7.3.1 Tarot ako psychoterapeutický nástroj.....	41
7.3.2 Pedagogický experiment č. 1 - Scénografický seminár a veštenie s loutkářmi.....	42
7.4 Sarajevská mešita.....	43
7.5. Päť uhlov pohľadu a Metóda šiestich klobúkov.....	44
7.5.1. Metóda šiestich klobúkov.....	45
7.6. Two minutes diversion alebo dvoj minútové rozptýlenie.....	46
7.7. Zhrnutie poznatkov.....	47
7.7.1 Pedagogický experiment č. 2 Laboratoř - Workshop extrémneho veštenia na KALD DAMU.....	47
8. Motivácia pre prácu s orákulom.....	51
9. Pomenovanie problému, respektíve zistenie, že existuje.....	53
10. Aplikovanie rozhodovacích techník v tvorbe autorského typu divadla.....	56
10.1. Výzva pre príchod neočakávaného.....	56
10.2. Vytváranie mantinelov v autorskej práci.....	58

10.2.1. Elia Moretti a jeho 12 jazykových typov.....	59
10.3. Divočina.....	60
10.4. Inscenácia Medař a kniha Wabi Sabi.....	61
10.5. Veštenie ako inšpirácia v tvorivom procese.....	63
10.6. Moja vlastná sada kariet.....	64
Záver.....	67
Zoznam použitých zdrojov.....	70

Zoznam príloh

Príloha č. 1. Rozhovor s Petrom Dlouhým

Príloha č. 2: Rozhovor s Valentýnou Šatrovou

Úvod

Hudobník Brian Eno popisuje kvalitné umenie, ako niečo, čo je poháňané autorovým vzrušením a nadšením. Tieto "pohonné" látky nám pomáhajú zdolávať neustále všade prítomné prekážky pri tvorbe, ktoré by vyradili väčšinu smrteľníkov z prevádzky. S autorskou tvorbou je veľmi spojená nutnosť rozhodovať sa, a to vlastne o úplne každom detaile.

„V stresových situáciách máte tendenciu uchýliť sa k starým riešeniam, pretože nechcete riskovať, že sa vydáte cestou, ktorá sa vám vôbec nevyplatí. A potom sa zaseknete, pretože nie ste nadšení z cesty, po ktorej idete. A viete... Vzrušenie je palivom všetkého umenia. Nadšenie je palivom všetkého umenia. Naozaj, ak nie ste nadšení, nerobíte to správne. Musíte nájsť spôsob, ako byť opäť nadšení.”¹

Vzrušenie a nadšenie sú zo samotnej podstaty slova nadštandardné - popisujú výnimočnú situáciu. Ak vo svojej tvorbe riešim problém, ktorý poznám, alebo si kladiem podobnú otázku opakovane, mohlo by sa stať, že napríklad z dôvodu pohodlnosti, či šetrenia času, siahnem intuitívne po riešení, ktoré už poznám a je overené. Moja tvorba by teda ľahko nemusela byť sprevádzaná ani vzrušením a možno ani nadšením.

Prečo by však malo byť umenie takýmto praktickým remeslom?

A ako má diváka nadchnúť moje umenie, ak nevzrušuje ani mňa počas jeho tvorby?

Hľadám preto spôsoby, akými si môžem takéto stavy nadšenia a vzruchu vytvárať pri každom novom umeleckom projekte.

Zároveň som však - zdá sa - z povahy človek váhavý a nerozhodný. Moja nerozhodnosť a váhanie začalo mne i mne blízkym ľuďom v živote zaberáť veľké množstvo času a energie.

Preto som sa rozhodol tento jav zmapovať a vyvinúť si voči nemu obrannú stratégiu.

Cieľom tejto práce je pomocou dostupných materiálov preskúmať spôsoby, ktoré môžu vplývať na naše rozhodovanie, ale najmä ohmatať a prebádať niektoré racionálne rozhodovacie techniky, spolu s rôznymi intuitívnymi či asociatívnymi vešteckými metódami, a

¹ ENO, Brian – BLOOMBERG QUICKTAKE. *Brian Eno's unconventional approach to getting more creative*. Online. YouTube. 2021-04-08. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=V4T1M9hdhJ8>. [citované 2023-7-24]

Pôvodný text: „In the pressure situations you tend to fall back on the old solutions because you don't want to take the risk of going down a road that doesn't pay off at all. And then you get stuck because you're not excited by the road you're going down. And, you know... The excitement is the fuel of all art. Enthusiasm is the fuel of all art. Really, if you're not enthusiastic then you're not doing it right. You've got to find some way of being enthusiastic again.” Pre celú prácu platí, že ide o vlastný preklad autora práce, ak nie je uvedené inak.

prísť na to kto, alebo čo, má kontrolu nad rozhodnutiami, ktoré za pomoci týchto mechanizmov vznikajú. Môže za vzniknuté rozhodnutie vešteký mechanizmus, či máme všetko pevne pod kontrolou my?

Názov tejto práce je *Rozhodnutie ako umelecký akt* a budem v nej skúmať, v akom zmysle môže byť práve samotné rozhodovanie a proces, ktorý ho sprevádza, sám o sebe umeleckým aktom.

Zaujíma ma, akým spôsobom môžu rôzne koncepty fungovať na naše rozhodovanie a ako sa odlišuje výsledok, ktorý získavame tvorením za pomoci toho či onoho *rozhodovacieho média*. Výsledok, ktorý hľadám, nie je dopredu úplne jasný. Ponorím sa do dostupného materiálu a nechám sa viesť po rôznych opustených miestach, bahnitých terénoch, nevykopených tuneloch, ale aj plných námestiach. Moja práca je teda akýmsi autoetnografickým výskumom. Online slovník cudzích slov definuje výraz autoetnografia takto: "*odborná reflexe vlastní biografické změny v určitém prostředí (terénu) a období*".²

Pokúsím sa teda v tejto práci okrem zbierania a prepájania dostupných zdrojov zachytávať i svoj vlastný biografický vývoj a zmeny.

Rozhodovanie samotné v divadelnom kontexte vnímam ako bod zlomu, kde sa vyberieme tou, či onou cestou. Tomuto momentu, v ktorom sa vzdáme ostatných možností, však budeme čeliť sami. O "kvalite" rozhodnutia sa dozvieme častokrát neskoro, alebo až vtedy, keď získame potrebný odstup od procesu. Pokúsím sa pozbierať spôsoby, ako sa na tento moment zlomu môžeme pripraviť. Zaujíma ma práve *spomalené pozorovanie tejto chvíle pred zlomom*. Vďaka písaniu tohto textu, získavam luxus času, podrobne pozorovať udalosti, ktoré sú inak podvedomé a prebiehajú v nepostihnuteľnej rýchlosti.

Pokúsím sa o obhliadnutie predchádzajúcich udalostí, teda fázy, ktorá samotnému zlomu-rozhodnutiu sa predchádza.

Predstavujem si to tak, že si vytvorím akýsi pomyselný *slow motion* priestor, v ktorom jednotlivé okolnosti rozhodovania levitujú zastavené v časopriestore a ja ich môžem pozorovať a pokúsiť sa ich popísať tesne pred tým, ako príde zlom, po ktorom sa vydáme tou, či onou cestou.

Popri písaní práce kreslím na samostatné kartičky formátu A6 rôzne obrázky, niekedy sú to ilustrácie tohto textu, inokedy niečo iné, čo mi pri písaní práve napadne, alebo sa mi stane a zhodou okolností akosi zapadne do toho, čo hľadám. Na konci by mohol vzniknúť set kariet,

² SLOVNÍK CIZÍCH SLOV. *Autoetnografie*. Online. Slovník cizích slov. Dostupné na: <https://slovník-cizích-slov.abz.cz/web.php/slovo/autoetnografie>. [citované 2023-7-24].

ktorých kozmos je tvorený samotnou situáciou písania magisterskej práce o rozhodovaní. Karty vznikajú teda na izolovanom ostrove a časový úsek písania magisterskej práce sa stane tématickým rámcom tejto sady.

Na narodeniny som dostal od môjho tatka plniace pero a červený atrament. Nepamätá si, že som od neho na narodeniny minulý rok už dostal iné plniace pero. To stále mám, má trochu širšiu linku ako to nové a mám v ňom zhodou okolností modrý atrament.

Červená a modrá - jin a jang, aký si zaslúžim. Karty teda nakreslím len týmito dvoma perami.

1. Slovník základných pojmov

Rozhodol som sa, že si musím ujasniť presnú definíciu výrazov, ktoré často využívam a na ktoré najmä opakovane narážam kvôli výskumu k téme práce. Možno i kvôli tomu, že sa zaujímam o rôzne orákulá a veštecké techniky, sa pri hľadaní vhodných informácií musím najprv silnými pohybmi pádla prebrodiť cez rieku plnú šarlatánskych zdrojov.

Dúfam, že zadefinovaním pojmov, akýchsi encyklopedických hesiel, budem schopnejší vytvoriť pochopiteľný ekosystém, v ktorom sa pohybujem.

Navyše, niekedy sa ukazuje, že slovo, ktoré má niekoľko významov, dokáže paradoxne práve tým iným významom ešte presnejšie popísať práve to, čo sa mi zdá dôležité. Zdá sa mi márne a iba zbytočne nepresné, snažiť sa všetko za každú cenu znova popísať vlastnými slovami a preto tu citujem celé kusy definícií z rôznych internetových slovníkov a encyklopédií. Každý pojem patrične okomentujem či upresním.

Ďalším dôvodom, prečo tento Slovník vznikol, je, že si vďaka nemu sám definujem svoj pracovný terén. Slová v tomto slovníku sú dôležitými ingredienciami, za pomoci ktorých túto „magisterku“ uvarím.

1.1. Tao

*“Mistr Tung-kuo se otázal Mistra Čuanga:
‘Kde se vlastně nachází to, co se nazývá Tao?’
Mistr Čuang řekl: ‘Není místa, kde by nebylo!’
‘Mohli byste to říci poněkud přesněji?’
naléhal Mistr Tung-kuo.
‘Najdete je v hmyzu.’
‘V něčem tak nízkém?’
‘V prosu.’
‘Jak? Ještě níž?’
‘Ve střepu cihly.’
‘Jak? Docela nejniž?’
‘Je i v hovnu a chcankách!’
Mistr Tung-kuo neodpovídal.”*

ČUANG-C', KAP 22³

³ KRÁL, Oldřich (ed.). *Kniha mlčení: Texty staré Číny*. 3. vyd. Praha: Galerie Zdeněk Sklenář, 2015, s. 31. ISBN 978-80-87430-51-4.

“Tao” je základným pojmom komplexnej taoistickej filozofie a môže znamenať:

*“všudypřítomný, všeobsažný, nepostižitelný, a přece vše ovládající princip přirozeného zákona všehomíru, pojmově nepostižitelné, leč netranscendentní absolutno,”*⁴ píše sa v súbore textov starej Číny.

Vo chvíli, keď mám pocit, že začnem tušiť, čo Tao je, objaví sa ďalší zdroj, ktorý tvrdí niečo nové, napríklad:

“Nemá formu ani výraz, není zde pohyb ani klid, není zde projevení.”

Prípadne:

*“Vesmírná síla, individuální přirozenost, jedno, cesta jako cíl”.*⁵

*“Mohli bysme říci, že vše pochází z Taa. Co je to Tao? Říká se, že Tao je cesta. A cesta podle našeho vnímání vede od někudy někam. Pokud použijeme tento termín jako průměr, je to Cesta z Jednoty do duality a z duality do jednoty. Mohli bychom říci, že Tao je Absolutno, Prázdnost, Zdroj, a další pojmy, vše by to ale byly jen slova, neohrabaně se snažící popsat nepopsatelné.”*⁶

Ako môže byť prínosný pre túto prácu takto zložitý výraz, ktorý sa ani svojrázny spiritualisti z webovej stránky *vkorunestromu.cz* (ako sami píšú: *“Vítejte na stránkách cesty do bodu nula”*⁷) neodvažujú sami ďalej pomenovávať? Zdalo sa mi dôležité zakomponovať i takýto “špecifický” zdroj a nechať tak zaznieť hlas i s inej strany stola.

Klasická skúsenosť z prostredia únavného divadelného skúšania hovorí, že je niekedy vo výsledku lepšie urobiť akékoľvek rozhodnutie, vlastne radšej i zlé, než len stále váhať a zostávať tak v nerozhodnutom bode mrazu.

Tao sa mi teda v tomto kontexte javí ako absolútne nekonečné množstvo možností a plávanie medzi týmito možnosťami, ktoré by boli možné, ale z ktorých je nutné pri práci na inscenácií si vybrať a rozhodnúť sa, kam ďalej. Je to cesta na tejto púti plnej rozhodovania.

⁴ KRÁL, Oldřich (ed.). *Kniha mlčení: Texty staré Číny*. 3. vyd. Praha: Galerie Zdeněk Sklenář, 2015, s. 30. ISBN 978-80-87430-51-4.

⁵ PŘÍSPĚVATELÉ PROJEKTŮ WIKIMÉDIA. *Taoismus*. Online. *cs.wikipedia.org*. 2023. <https://cs.wikipedia.org/wiki/Taoismus>. [citované 2023-7-24].

⁶ VAINAR, Zdeněk. *Taoismus*. Online. V Koruně Stromu. Dostupné z: <https://www.vkorunestromu.cz/koruna-stromu/taoismus/>. [citované 2023-7-24].

⁷ VAINAR, Zdeněk. *V koruně stromu - Čchi kung, Tchaj-ťi*. Online. V Koruně Stromu. Dostupné z: <https://www.vkorunestromu.cz/>. [citované 2023-7-24].

1.2. Chaos

Slovo *chaos* pochádza z gréckeho výrazu *“chaskó, chainó”*, čo znamená *“jsem zející, rozevírám tlamu”*, resp. z označenia *“chasma”*, ktorého význam je *“propast”*.⁸

Je definovaný ako *“temná zmeť beztvaré prahmoty, která byla původním stavem veškerého jsoucná – termín se ale používá obecně pro označení max. neuspořádanosti, nepřítomnosti jakýchkoliv regulujících pravidel, absenci struktury, naprostý rozvrat. Představa chaotického stavu, který stál na počátku všech věcí, je příznačná pro mytické a náb. systémy řady kultur.”*⁹

Slovo chaos teda podľa môjho názoru nie je nutne len negatívnou hodnotou, akou by ho bolo možné skrz optiku mytológie vnímať. Je to časopriestor, ktorý je možný opracovávať na „řád“, poriadok a vytvoriť tak nový celok – svet, kozmos.

Lukáš Jiříčka o zapojení *“vedomého chaosu”* ako stavebného prvku v práci na poli performatívneho umenia hovorí nasledujúce:

*“Myslím, že právě dramaturgie leckdy stojí i trochu mimo jednu oblast a ve svém zaměření se na kompozici, strukturu, řád nebo vědomý chaos dokáže levitovat nad žánry a médii. Jistý rámec si lze připravit i bez samotného materiálu a na samotný materiál, krmivo, hmotu a texturu si zkrátka počkat.”*¹⁰

Spomínaná antická *“temná zmeť beztvaré prahmoty”*¹¹ teda môže byť v prípade práce na autorskej inscenácii navrhenu hromadou rôznych netriedených informácií, ktorá čaká na to, kedy ju autor – vládca nového sveta – spracuje a vytvorí nový „řád“ (viz kapitola: *Kozmos vnútri uzavretého funkčného systému*).

⁸ KELLER, Jan. *Chaos*. Online. Sociologická encyklopedie. 2017-12-11. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Chaos>. [citované 2023-07-30].

⁹ Tamtéž.

¹⁰ MIKYSKA, Ian. *Lukáš Jiříčka a Tomáš Procházka: Slovo „divné“ je v tomto kontextu také – divné*. Online. HISvoice. 2018-11-06. Dostupné z:

<https://www.hisvoice.cz/lukas-jiricka-a-tomas-prochazka-slovo-divne-je-v-tomto-kontextu-takove-divne/>. [citované 2023-7-25].

¹¹ KELLER, Jan. *Chaos*. Online. Sociologická encyklopedie. 2017-12-11. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Chaos>. [citované 2023-07-30].

1.3. Řád

Pojmom "řád" se podľa *Sociologickej encyklopédie* spravidla označuje "relatívne stabilní a úplný souhrn vzájemně provázaných zásad, pravidel, podle nichž se něco děje. Původně znamenal ř. totéž co pojem ,řada', resp. uspořádání, pořádek, organizace nějakého celku složeného z pevně spojených prvků. V tomto smyslu se pojem ř. prakticky používá dosud a překrývá se s pojmy organizace, systém či struktura. V určitých souvislostech, např. se spojením morální řád, je ovšem pojem ř. těmito pojmy nezastupitelný, zejm. ve variantě ,boží řád', což je v podstatě uspořádání světa dané bohem. Pojem ř. v sobě zahrnuje mnohé znaky dalších pojmů starší fil. tradice, jako jsou ,kosmos', ,taxis', ,nomos', ,diké' v řec. myšlení, nebo ,ordo' v antické i středověké filozofii, příp. pojem ,teologie'."¹²

Môj obľúbený učiteľ figurálnej kresby Boris Jirků počas hodín kreslenia opakovane pripomínal fakt, že Slováci nemajú rád a že je to dosť na škodu. Nechápal som, čo tým myslí, preto nasleduje rýchla etymologická vsuvka.

Rýchla etymologická vsuvka:

"Řád – Souvisí s latinským ordo (gen. ordinis) s tým významem."¹³ alebo "Ekvivalenty ke slovu lze najít ve všech slovanských jazycích. Praslovanské řęďъ nejspíš vychází z indoevropského r̥ndo-, tvaru od kořene rend- řadit, pořádat."¹⁴

V slovenskom jazyku naozaj nie je vhodný ekvivalent tomuto výrazu. Slovo poriadok nie je také prísne a tvrdé ako slovo rád a predsa to, ako pomenujeme veci okolo seba, sa odráža na prostredí, v ktorom potom existujeme. V prípade tvorby vlastného umeleckého diela ide vlastne o vytváranie vlastnej metafyziky.

¹² MUCHA, Ivan. Řád. Online. Sociologická encyklopedie. 2020. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/%C5%98%C3%A1d>. [citované 2023-07-25].

¹³ PTEJTE SE KNIHOVNY. Slovo řád. Online. Ptejte se knihovny. Nedatované. Dostupné z: <https://www.ptejteseknihovny.cz/dotazy/slovo-rad>. [citované 2023-07-25].

¹⁴ PŘÍSPĚVATELÉ PROJEKTŮ WIKIMÉDIA. Řád. Online. Wiktionary. 2021. Dostupné z: https://cs.wiktionary.org/wiki/%C5%99%C3%A1d#cite_note-1. [citované 2023-07-25].

1.4. Metafyzika

O vzniku tohoto pojmu sa dozvedám, že *“autorom pojmu metafyzika je grécky filozof a predstaviteľ antickej peripatetickej školy, Andronikos z Rodu, z 1. storočia pr. Kr. Ten, ako jeden z prvých vydavateľov a komentátorov Aristotelových spisov, systematicky zoradil diela svojho majstra, pričom písomnosti, ktoré pojednávajú o duchovných a nehmotných skutočnostiach, zaradil za traktáty o fyzike, ktoré zase pojednávajú o hmotnej realite.”*¹⁵

Metafyzika je v súčasnom chápaní *“zákl. fil. disciplína o posledných dôvodoch bytí, o jeho bytostnom určení a smyslu. V pojetí tomuto blízkejšom se pojem m. poprvé objavuje v 5. st. po Kr. v novoplatonskej filozofii: m. byla definována jako ‚to, co je nad přírodou‘ alebo ‚za přírodou‘. [...] Slovo m. se dnes také používá poněkud hanlivě pro označení mimověd. předpokladů poznání, pro jeho spekulativní způsob anebo pro jeho unitaristicky-univerzalistické ambice. O m. se běžně hovoří jako o základu svět. názoru (a různost odpovědí na její otázky světové názory od sebe odlišuje). Existují rovněž pokusy hist. prokázat, že různé kultury, různé epochy a především různá paradigmata vědy, jsou od sebe odlišné svými metafyzickými základy, různým pojetím světa, času, bytí atp.”*¹⁶

*“Metafyzika v nejširším slova smyslu se dokonce používá v esoterické oblasti pro pojmenování všeho, co je nadpřirozené, nevysvětlitelné, tedy pro jevy a síly z duchovního světa, ‘kosmickou energii’, magické nebo parapsychologické fenomény apod.”*¹⁷ tvrdí zase iný zdroj.

Toto slovo má síce spirituálny charakter, ale trúfam si tvrdiť, že i vytváranie divadelnej inscenácie je mystická záležitosť a bolo by na škodu tejto práci uberať čaro, ktoré jej patrí, a stavať sa k nej iba ako k remeslu.

V kontexte mojej práce vnímam tento pojem ako súhrn najvyšších zákonitostí. Vnútorne prostredie vešteckej techniky, ako napríklad I-ťing, vnímam ako niečo, čo podlieha svojim vlastným metafyzickým zákonom. I vnútorný systém divadelnej inscenácie vnímam ako niečo, čo môže mať svoje vlastné, oproti prírode nadprirodzené zákony, pretože divadlo môže vytvárať okrem iného i nové svety, teda môže existovať divadelná infraštruktúra, ktorá funguje vo vlastnej metafyzike. Metafyzika je súčasťou určitého celku, kozmu.

¹⁵ PŘÍSPĚVATELÉ PROJEKTŮ WIKIMEDIA. *Metafyzika*. Online. [sk.wikipedia.org](https://sk.wikipedia.org/wiki/Metafyzika). 2021. Dostupné na: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Metafyzika>. [citované 2023-07-25].

¹⁶ HAVELKA, Miloš. *Metafyzika*. Online. Sociologická encyklopedie. 2020-09-21. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Metafyzika>. [citované 2023-07-25].

¹⁷ SLOVNÍK CIZÍCH SLOV. *Metafyzika*. Online. Slovník cizích slov. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/metafyzika>. [citované 2023-07-25].

1.5. Kozmos

Pojem kozmos označuje *“(najmä v antickej filozofii:) vesmír (či svet) s dôrazom na jeho usporiadanosť, štruktúru (na rozdiel od jeho materiálnej stránky a na rozdiel od chaosu)”*.¹⁸

V kontexte tejto práce vnímam slovo kozmos i ako výraz pre ucelený systém, funkčné prostredie, ktoré má svoje pravidlá, funguje ako ekosystém.

1.6. Ekosystém

*“Ekosystém je ucelená časť prírody, ktorá nie je uzavretá a komunikuje s ostatnými časťami prírody. Je to základná jednotka funkčného celku živej prírody Zeme. Príkladom ekosystému je napr. listnatý les, alebo vlhké nekosené lúky. V ekosystéme dochádza k prenosu a obehu hmoty, energie a informácií.”*¹⁹

K tomuto encyklopedickému vysvetleniu je na stránke Wikipédie priložený obrázok Dažďového pralesa a Savany s levmi. Zdá sa mi to príhodné, pretože i divadelné prostredie je častokrát vlhké a plné hadov či naopak zase veľmi horúce a plné veľkých nebezpečných zvierat.

Podľa ďalšieho zdroja je ekosystém *“relatívne samostatná funkční soustava živých a neživých složek, které jsou navzájem spojeny výměnou látek, tokem energie a předáváním informací, vzájemně se ovlivňují a vyvíjejí se v určitém prostoru a čase”*.²⁰

Ako ekosystém by som určite rád nazval v divadelnom svete fungujúce inscenačné prostredie, ktoré je tvorené napríklad vlastnými pravidlami, vzťahmi performerov či nejakým etickým kódom.

¹⁸ PŘÍSPĚVATELÉ PROJEKTŮ WIKIMEDIA. *Kozmos*. Online. sk.wikipedia.org. 2021. Dostupné z: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Kozmos>. [citované 2023-07-25].

¹⁹ PŘÍSPĚVATELÉ PROJEKTŮ WIKIMEDIA. *Ekosystém*. Online. sk.wikipedia.org. 2023-02-23. Dostupné na: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Ekosyst%C3%A9m>. [citované 2023-07-24].

²⁰ PLAMÍNEK, Jiří. *Ekosystém*. Online. Sociologická encyklopedie. 2017-12-11. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ekosyst%C3%A9m>. [citované 2023-07-24].

1.7. Étos

“Má rôzne súvisiace významy, ale jeho hlavná definícia odkazuje na charakteristický duch alebo vedené presvedčenia komunity, kultúry alebo skupiny ľudí. Zahrňuje základné hodnoty, zvyky, presvedčenia a morálne zásady, ktoré formujú kolektívnu identitu a správanie sa spoločnosti alebo organizácie.”²¹

Zdá sa mi dôležité, vnímať rôznorodosť rozhodovacích médií, či inscenačných tvarov, ako niečo, čo môže byť komplexná štruktúra pravidiel, zákonitostí, vzťahov medzi performermi, či objektmi. Práve uvedomovanie si, čo konkrétne tvoríme, či už vo výtvarnom, hudobnom či v divadelnom umení, a nad čím môžeme v rámci koncepcie rozmýšľať, môže vytvoriť nové, citlivé vrstvy. Že je to napríklad i nejaký etický kódex, zásady či vnútorná kultúra tajných pravidiel, sa mi zdá obohacujúce.

1.8. Ezoterika

“Pod pojem Esoterismus může být zahrnuta široká množina nauk nebo ‚tajných věd‘ náboženského i nenáboženského charakteru. Esoterické vědomosti jsou utajovány před nezasvěcenými nebo obecně před veřejností, aby se zachovala výlučnost příslušnosti k nějaké skupině, případně z důvodu ochrany před postihem, jehož příčinou by mohly být např. společenské předsudky. Slovo esoterika pochází z řeckého esoterikós = vnitřní, uzavřený. Význam slova je ‚odhalit tajemství‘, jak tvrdí prameny mysticky zaměřené. Jde o obor zabývající se mystickými záležitostmi.”²²

Esoterismus *“je opakom exoteriky,”²³* uzatvára zdroj.

Ezoterika je jeden z pojmov, ktorý som si potreboval objasniť najmä sám pre seba. Potreboval som ho, takpovediac, odkliať. Napísať ho sem, aby som ho sám pre seba očistil, a prestal ho vnímať ako synonymum šarlatánstva.

²¹ MULTIMEDIAEXPO. *Étos*. Online. Multimediaexpo. Dostupné z: <http://www.multimediaexpo.cz/mmecz/index.php/%C3%89tos>. [citované 2023-07-25].

²² HEDWIG. *Esoterika, duchovno a ďalší*. Online. Hedwig. 2014. Dostupné z: <http://hedwig.cz/esoterika-duchovno-a-dalsi/>. [citované 2023-07-25].

²³ Tamtéž.

1.9. Exoterika

Adjektívum "exoterický" znamená "určený pre verejnosť, verejný, vonkajší".²⁴

Napríklad podľa knihy výkladu tarotu²⁵ je exoterický význam určený pre použitie v praktickom fyzickom živote.

1.10. Orákulum

Orákulum je veľký pojem, ktorým som pomerne neinformovane mával a preto tu chcem uviesť šírku jeho možných významov:

1. *věštírna: {delfské orákulum}, {naslouchat někomu jako orákulu};*
2. *prorocství, věštba, záhadná, nejasná odpověď nebo promluva vůbec: {tajná orákula (Vrchlický)}, {pověry a orákula štedrovečerní (Jirásek)};*
3. *expr. (často žertovné) prorok, autorita: {Stendhal, prorok a orákulum mladé generace}, {babička, orákulum celé rodiny}*".²⁶

V tejto práci sa častokrát uchylujem k tomu, že artefaktu určenému k vešteniu, ako je napríklad tarot, runy, či I-ťing, hovorím *orákulum*. Zvuk tohto slova vo mne vyvoláva pocit, akoby nebolo transparentné, akoby sa v ňom schovávalo niečo, čomu nemôžem rozumieť. Je to tá trocha potrebnej mágie, ktorú je dôležité nestratiť pri tom, ako sa snažím všetko dôkladne pomenovať (predsa len: "*Tao se skrývá v bezejmění*"²⁷). Možno teda ak intuitívne hovorím o tarote, ako o niečom, čo má svoje vlastné vedomie, používam radšej tento výraz ako napríklad výraz „médiu“.

²⁴ PŘÍSPĚVATELÉ PROJEKTŮ WIKIMÉDIA, 2020. *Exoterický*. Online. [sk.wikipedia.org](https://sk.wikipedia.org/wiki/Exoterický%C3%BD) [online]. 2020. Dostupné z: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Exoterický%C3%BD>. [citované 2023-07-25].

²⁵ OKEN, Alan a Arthur Edward WAITE. *Základní tarot*. Třetí vydání. Přeložil Ilona HŮLOVÁ. [Praha]: Synergie, [2019]. ISBN 978-80-7370-534-3.

²⁶ SLOVNÍK CIZÍCH SLOV. *Orákulum*. Online. Slovník cizích slov. Nedatované. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/orakulum>. [citované 2023-07-25].

²⁷ KRÁL, Oldřich (ed.). *Kniha mlčení: Texty staré Číny*. 3. vyd. Praha: Galerie Zdeněk Sklenář, 2015, s. 31. ISBN 978-80-87430-51-4.

1.11. Médium

I tento pojem je značne široký po významovej stránke:

“latinsky střed nebo prostředník

-médium (spiritismus) – osoba sloužící jako prostředník ke spojení se záhrobím

-živná půda – médium poskytující výživu organismům a jejich částem”²⁸

“- zprostředkující činitel, prostředí

- osoba zprostředkující spiritistickou informaci”²⁹

Ale môže i znamenať:

“-přenosové médium – kabel nebo jiné prostředí, které může přenášet vlnění nebo jinou formu energie”³⁰

Médium je pre mňa viac neutrálnym prostredníkom, na rozdiel od Orákula, ktoré má vlastné zámery.

To, že to môže byť i kábel či proste prostredie, ktoré prenáša energiu, je pozitívne rozšírenie.

1.12. Imanencia

Pojem, ktorý zaznie v každej “lepšej” divadelnej debate. Taktiež som si ho potreboval ujasniť.

“Označuje to, čo nepresahuje, ale zostáva, trvá, je obsiahnuté vo vnútri.

V kresťanskej teológii sa rozlišuje medzi imanenciou sveta a transcendentným Bohom, ktorý svet presahuje a nie je s ním spojitelný. Naopak pre panteistické systémy (Baruch Spinoza) je Boh súčasťou sveta, a teda imanentný.”³¹

Čo to z exoterického využitia na pomedzí filozofie a divadla:

“Gilles Deleuze chápe imanenci jako kvalitu, která napomáhá čelit chaosu života tím, že vytváří významy. Filosofie, stejně tak jako divadlo, je živý, produktivní proces. Pro Deleuze myslet znamená stávat se jiným,”³² píše anglista Jan Suk, ktorý skúma podoby imanencie v súvislosti s performatívnym umením.

²⁸ PŘÍSPĚVATELÉ PROJEKTŮ WIKIMÉDIA. *Medium*. Online. cs.wikipedia.org. 2022. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Medium>. [citované 2023-07-30].

²⁹ SLOVNÍK CIZÍCH SLOV. *Médium*. Online. Slovník cizích slov. Nedatované. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/medium>. [citované 2023-07-30].

³⁰ Tamtéž.

³¹ PŘÍSPĚVATELÉ PROJEKTŮ WIKIMÉDIA. *Imanence*. Online. Wikipedia. 2022-11-27. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Imanence>. [citováno 2023-07-30].

³² SUK, Jan. *Poetika imanence: od live artu k Forced Entertainment*. Online. Masarykova univerzita. 2019. Dostupné z: <https://www.muni.cz/kalendar/5115-poetika-imanence-od-live-artu-k-forced-entertainment>. [citované 2023-07-30].

1.13. Transcendencia

Transcendencia je opakom imanencie. Označuje to, čo presahuje určitý rámeč.³³

Vzťah týchto dvoch slov je veľmi zaujímavo popísaný v knihe *Pozorovat prázdny prostor* (2022):

“Transcendence označuje tendenci k řízení směrem shora dolů a je spojena buď přímo s postavou vůdčí osobnosti, režiséra, autora, anebo aspoň s jistou transcendentní vizí. Naproti tomu imanence označuje tendenci k řízení směrem zespoda vzhůru a představuje sadu technik vedoucích k tzv. desubjektivizaci díla, přičemž tyto techniky zahrnují nejen kolektivní tvorbu ale také improvizaci a využívání postupů založených na náhodě.”³⁴

1.14. Intuícia

Ďalší sporný pojem. Čím viac o intuícii zisťujem, tým viac si uvedomujem, že by som jej nemusel nutne dôverovať. Môže to byť:

“Poznání na základě vnuknutí, vystupující v protikladu k poznání, kterého se dosahuje diskursivním myšlením,” alebo aj *“intelektuální nazírání na obsah, který se stává evidentní bez logického odvozování, tedy bezprostředně. V tomto smyslu bývá i. někdy ztotožňována s inspirací, resp. s nápadem, osvícením a dalšími termíny.”³⁵*

Zo života na svete i tak nemáme nič iné, ako subjektívne zážitky, ktoré sa nám rad za radom premieňajú na intuíciu. To, ako nám intuícia častokrát radí, môže byť len podvedomá kalkulácia na základe našich predošlých skúseností, od ktorých sme stratili dôkazový materiál.

1.15. Mágia

“Magie je něco nadpřirozeného, něco, co lidem propůjčuje až 'božské' schopnosti (a nesouvisí jenom s lidmi). Bývá většinou součástí různých náboženství. [...] V existenci – z náboženských pohledů – jsou tři základní síly, které působí na činnost veškerenstva – přírodní (fyzikální), božské (bůh/bohové a jejich síly/a), a pak magické (ono nadpřirozeno).”³⁶

³³ VÝZNAM SLOVA. *Transcendence*. Online. Význam slova. Nedatované. Dostupné z: <https://www.vyznam-slova.com/transcendence>. [citované 2023-07-30].

³⁴ PLICKOVÁ, Karolína. *Pozorovat prázdny prostor. Tři současné podoby autorského neinterpretacího divadla*. Praha: NAMU, 2022, s. 91. ISBN: 978-80-7331-626-6.

³⁵ NAKONEČNÝ, Milan. *Intuice*. Online. Sociologická encyklopedie. 2017-12-11. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Intuice>. [citované 2023-07-28].

³⁶ SLOVNÍK CIZÍCH SLOV. *Magie*. Online. Slovník cizích slov. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/magie>. [citované 2023-07-28].

Zdalo by sa, že tento pojem na konci i tak dlhého encyklopedického zoznamu nie je potrebné vysvetľovať. Avšak ako v úvode píšem, tieto pojmy sú moje kuchárske ingrediencie a rád by som mal vďaka tomuto zoznamu na pamäti, že ich prítomnosť v tejto práci by mala byť rovnomerne vyvážená.

Na záver kapitoly sem teda pridávam aj príspevok o vnímaní mágie od ekológa, filozofa, antropológa a magickej bytosti Davida Abrama, z rozhovoru z roku 2021, v ktorom sa ho pýtajú:

“How does magic feel to you?”

“Mágia je divoké a neposlušné slovo a človek by bol blázon, ak by sa pokúsil definovať niečo také poburujúce a záhadné ako mágia. Pre mňa je mágia v prvom rade zážitkom žasnutia nad zvláštnosťou skutočného v jeho nevyčerpatelnej zvláštnosti zmyslu bytia nažive vo svete, ktorý je sám o sebe živý skrz naskrz. V ktorom má každá vec, každý kameň, každá vetva, každá hora, rieka, búrkový mrak, dom i pokazené auto svoj vplyv, vlastný život a svoju vlastnú vitalitu, svoju vlastnú schopnosť ovplyvňovať priestor okolo seba a veci okolo seba, ovplyvniť aj nás a častokrát nám aj odpovedať.”³⁷

Teda možno i samotná vôľa nechať na nás vplývať niečo ako los či veštbu alebo čítanie tarotu, vytvára priestor pre existenciu mágie.

Keď som začal zbierať pojmy v tomto Slovníku, myslel som si, že pôjde o akési technické pomenovanie. Ukázalo sa však, že pojmy samotné sú vo väčšine prípadov veľmi voľne ohraničené a dochádza k ich prekrývaniu. Pravdepodobne ich spája to, že ich nie je možné úplne exaktne pomenovať.

Možno tak, ako počas veštenia je nutné vnímať jemné nitky, ktoré môžu zdanlivo nekompatibilné veci spájať, tak i tento slovník vyjadruje nezanosť poľa, do ktorého sa chystám pustiť. Rozhodovanie je procesuálna záležitosť a mňa zaujímajú konkrétne momenty akéhosi zlomu či uvedomenia sa pri strete transcendentálnych a racionálnych síl, ktoré nás obklopujú.

³⁷ ABRAM, David – CRASSH CAMBRIDGE. *CRASSH | Magic and Ecology Podcast with David Abram*. Online. YouTube. 2021-01-09. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=pFetOwFRPJM>. [citované 2023-07-28].

Pôvodný text: “Well, magic is a wild and unruly word and one would be very foolish if would try to define something so outrageous and uncanny as magic. For me, magic is first and foremost an experience of shattering wonder at the strangeness of the real in its inexhaustible weirdness the sense of being alive inside a world that is itself alive through and through. Wearing each thing, each stone, each branch, each mountain and river and Storm Cloud and house and broken down automobile has its own agency, its own life, its own vitality, its own ability to affect the space around it and the things around it to affect us as well and sometimes, often to respond to us.”

Musíme zostať citliví a nenechať sa zmiasť dojmom, že všetko na svete je už (správne) pomenované. V medzerách medzi encyklopedickými pojмами je ešte stále veľa miesta – a tak je to správne. Sú veci, ktoré sa nedajú pomenovať, a veci, ktoré sa zase pomenovať nemajú, pretože by stratili svoju moc.

2. Krotitelia chaosu

Počas celého môjho štúdia na Katedre alternatívneho a loutkového divadla DAMU som bol mojimi pedagógmi vedený k podrobnej práci s chaosom, intuíciou, náhodou či zdanlivou náhodilosťou. Týmto veciam som sa počas štúdia venoval určite viac ako práci s dramatickým textom, technickým výkresom, notovým zápisom či hotovým scenárom. Sú to pomerne nepoddajné spôsoby práce, vo mne však prebudili tie najdivokejšie spôsoby prístupu k tvorbe a taktiež ku vnímaniu sveta. Našiel som tu nielen slobodu, ale i nástroje k jej opracovávaniu.

V bezpečí DAMU som strávil šesť rokov a teraz je na čase vyraziť v ústrety dobrodružstvám ako samostatný junák vyzbrojený chuťou si porozumieť.

Je pre mňa inšpirujúce, že veľa umelcov dokáže vytvárať fiktívne svety, ktoré fungujú na vlastných zákonoch metafyziky. Obdivujem kontinuitu, s akou vytvára svoj svet, či už tvorbou príbehov, literatúrou, ale najmä hudbou a textami piesní, austrálsky hudobník a spisovateľ Nick Cave. Nevnímam ho ako niekoho, kto je dôsledne žánrovo ukotvený či hudobne vyhranený, ale ako autora, ktorý dlhodobo rozvíja vlastné fiktívne prostredie. Nejedná sa o umelecký rukopis, ale o príbehy, ktoré svojou koexistenciou modelujú stále zväčšujúci sa kozmos.

Pri tvorbe novej divadelnej inscenácie častokrát i nezámerne vytvárame nový svet.

Chaos, ktorý je v tomto prípade tvorený realitou nášho bežného sveta, sa pretvára na nový rád – umelý systém.

Z osobnej skúsenosti si myslím, že je výhodné takto rozmýšľať pri tvorbe bábkového divadla alebo divadla ktoré vychádza z autorského typu práce.

Toto rozmýšľanie môže napríklad vychádzať z fyzických možností materiálu.

Nejaký objekt má konkrétne fyzikálne možnosti a limity. V mojej klauzúrnej práci z druhého ročníka bakalárskeho štúdia sme vytvorili inscenáciu *Nejmenší ze Sámů* (2019).

Počas skúšania inscenácie a zároveň počas výroby scénografie a bábok vznikla jedna bábka vytvorená z dreva, ktoré sme našli v parku. Bola to postava obra, žijúceho v jazere. Táto bábka sa nám zdala veľmi nešikovná, pretože spôsob, akým som jednotlivé časti spojil, neumožňoval hercovi voľnosť pri animácií.

Keď sme počas konzultácií s Marekom Bečkom hovorili o tejto bábke ako o niečom, čo sa musí vyrobiť znova, pretože to nefunguje, zareagoval Bečka tak, že si túto bábku zobral a začal nám predvádzať, čo všetko dokáže. *“Já že nic neumím? Umím všechno!”* zakričala

naštvaná bábka. Bábka bola aj naďalej neohrabaná, ale Bečka ju prijal a využil jej performatívny potenciál tak, aby na jeho základe vytvoril novú špecifickú entitu.

Museli sme prijať bábku ako vstupný materiál, ktorý proste je, aký je. V opačnom prípade by sme museli najprv vedieť presne, aké máme od tejto bábkovej očkávania a tie sa následne vhodným technologickým postupom pokúsiť naplniť.

Činnosťou na scéne – robením „niečoho“ vytváram nové zvyklosti. Všetko, čo na javisku ukážem, sa môže pre diváka stať písmenom v abecede jazyka inscenácie.

Divák potrebuje ale dostať šancu nájsť *indície*, podľa ktorých tieto novovzniknuté jazykové prvky bude schopný rozklíučovať.

Divákovo vnímanie nášho fiktívneho poriadku je spojené s princípom hry. Divák-recipient sa prirodzene snaží do ponúkaného sveta vstúpiť a chce mu porozumieť, aby výmenou za svoju snahu niečo získal. Napríklad pocit zadostučinenia, keď sa mu podarí spojiť si naše umelo vytvorené divadelné symboly so symbolmi, ktoré pozná zo svojej reality.

Vytvoriť nový svet znamená opäť sa vrhnúť do tohoto archetypálneho mystického zápasu s chaosom a dať temnej prahmote novú štruktúru – a vytvoriť nové pravidlá.

Tento nový kozmos vždy vzniká v súvislosti s tým, aké symboly a aké štruktúry sme schopní v nami zdieľanej realite uznať za spoločné. Inak si ho divák nemôže spojiť so žiadnou svojou osobnou skúsenosťou.

To však nemusí vadiť. Na scéne predsa môžeme vytvárať spomínanú novú metafyziku.

Nové pomenovávanie vecí a vytváranie nových symbolov sa môže začať.

3. Princípy ľudského rozhodovania

*„Není to schopnost rozhodnout se špatně,
ale schopnost rozhodnout se samotná,
co nás připravuje o nevinnost.“³⁸*

V tejto kapitole sa na základe niekoľkých vedeckých výskumov pokúsím popísať, ako funguje proces rozhodovania. Čo všetko ho môže ovplyvňovať a ako prebieha.

*“Na rozhodování v širším smyslu lze pohlížet jako na proces,” píše psychologička Nina Schautová v knihe *Rozhodování a intuice*. “Janis a Mann (1977) se pokusili rozhodovací proces zachytit v jeho logické posloupnosti. V reálném životě se jednotlivé fáze často prolínají, překrývají, iterují a jinak zamotávají, ale pro jednoduchost lze rozhodování popsat v následujících pěti krocích (Janis a Mann, 1977):*

- 1.vyhodnocení výzvy
- 2.mapování alternativ
- 3.zvažování alternativ
- 4.odhodlání k závazku
- 5.Ipění na výběru i přes negativní zpětnou vazbu.³⁹

Na tomto “rozfázovaní” je zásadné, že rozhodovanie nie je jeden *magický* moment, kde sa všetko vrhne tým či iným smerom, ale je to dlhodobý proces.

Zaujalo ma, že vedecké výskumy použité ako príklady v tejto knihe vyvracajú dôveru v intuíciu:

“Lidské rozhodování je považováno za systematicky chybné. Za něco, co potřebuje opravit. Důsledkem je hledání rozhodovacích algoritmů a procedur, které by nás ochránily před vlastní neschopností se rozhodovat. Takováto dikce však zastínila schopnost opravdu zvědavě tuto oblast zkoumat. Až poslední desetiletí začíná být slyšet i nový hlas, který obnovuje víru v naši schopnost dobře se rozhodovat a podporuje efektivní intuici.“⁴⁰

Tento citát vytvára dojem, akoby boli ľudia chybujúce stroje, ktoré treba opraviť. Keď sa však pozrieme na výsledky mnohých výskumov spojených s ľudským rozhodovaním, je zrejmé, že

³⁸ SCHAUTOVÁ, Nina. *Rozhodování a intuice: využijte plný potenciál intuice při rozhodování*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1090-0.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Tamtéž.

napríklad využívame intuíciu i v prípadoch, kde máme s danou problematikou takmer nulové skúsenosti. Ak mám napríklad odpovedať na otázku: "Spôsobí viac autonehôd ročne zrážka so zvieratôm alebo opitý šofér?", v podvedomí budem mať pravdepodobne uložené veľké množstvo informácií zo správ v médiách, kde sa ukazuje ako niekto opitý sadol za volant... Pravda je však taká, že nehôd spôsobených zrážkou zo zvieratami je ročne niekoľko násobne viac.

Prácu s naším podvedomím je možné i vedome obrábať či manipulovať s ňou.

Veľa výskumov referuje to, že sa častokrát pre niečo rozhodneme nie na základe racionálnej úvahy, ale preto, že nás o niečom presvedčí napríklad podvedomý impulz spojený s nejakým emocionálnym vnemom. Napríklad ak je naša jediná skúsenosť so spomínaným problémom to, že sme niekde niečo videli a zasiahlo nás to, intuícia uprednostní riešenia na základe týchto informácií.

V súčasnosti vnímam sám na sebe akúsi únavu z nutnosti sa neustále rozhodovať a možno až priveľkej slobody o čom všetkom sa môžeme rozhodovať. V konferenčných videách Ted Talk na tému *How to make faster decisions*⁴¹ porovnáva Patrick McGinnis fenomén FOMA (Fear of missing out) s fenoménom FOBO (Fear of better option). Pri tom prvom poukazuje na to, že v súčasnej dobe najmä vďaka internetu a s ním spojenými sociálnymi sieťami môžeme všade okolo pozorovať to, ako sa všetci dobre bavia, zatiaľ čo my iba zúfalo scrollujeme telefóny a máme pocit, že sme na tom horšie. Podobný problém nám prílišná informovanosť prináša v prípade rozhodovania sa. Každý jednoduchý problém má neobsiahnuteľné množstvo takmer rovnako dobrých riešení a my musíme týmto všetkým možnostiam čeliť a pracne z nich vyberať (ako keď sa snaží scénograf vybrať topánky pre celý herecký tím).

V knihe *Rozhodování a intuice* sa autorka snaží prístupíť k téme ľudského rozhodovania od základu otázkou: "Existuje vôbec slobodné rozhodovanie, alebo je to iba ilúzia?"⁴²

Ide totiž o to, že počas samotného rozhodovacieho procesu nie sme nikdy vo vákuu či na nejakej neutrálnej pôde. Vždy sme vystavení nejakej momentálnej situácii, či rozpoloženiu, ktoré na nás silno vplyvajú. Nehovoriac o tom, že sú tu i ľudia, ktorí nás obklopujú, a tí na nás vplyvajú niekedy aj zámerne. Znamená to, že je teda často problém odhaliť, čo by sme vlastne my sami chceli.

⁴¹ TED. *How to make faster decisions | The Way We Work, a TED series*. Online. YouTube. 2020-02-10. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=cTlUIN6iniQ>. [citované 2023-07-28].

⁴² SCHAUTOVÁ, Nina. *Rozhodování a intuice: využijte plný potenciál intuice při rozhodování*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1090-0.

Jeden z mnohých príkladov našej mentálnej neslobody popisuje výskum, ktorý sa snažil analyzovať myslenie anglo amerických detí a detí ázijsko amerických a poukázať tak na kultúrne rozdiely. Počas výskumu mali tri skupiny anglo amerických a ázijsko amerických sedem až deväťročných detí riešiť rôzne anagramy.

Prvej skupine dovolili vybrať si anagramy sami. Druhej skupine vybrala anagramy výskumníčka, ktorá na deti dohliadala. Tretej skupine vybrali anagramy výskumníci, ale deťom tvrdili, že im anagramy vybrala ich mama.

Výsledkom bolo, že anglo americké deti vyriešili najviac anagramov v skupine, ktorá si mohla vybrať. Ak im anagramy niekto vyberal, vyriešili ich menej a bolo jedno, či to vyberala mama či výskumníčka.

Ázijsko americké deti však vyriešili najviac tých anagramov, ktoré im údajne vybrala mama, a najmenej tých, ktoré im vybrala výskumníčka.

Výsledok výskumu som zostručnil, pretože pre túto prácu nám stačí informácia, že v rôznych kultúrach dôverujeme iným autoritám. Že v nejakom kultúrnom kontexte nás najviac môže posilniť to, že veríme vlastnému výberu, v inom zase to, že niekto, komu veríme, pre nás vybral to najlepšie. Ale tak isto je príťažlivé, potvrdiť tým to, že ak verím, že existuje mágia, vyššia moc, môžem i veriť tomu, že orákulum má nadprirodzenú moc vykladať našu budúcnosť. Táto viera nám môže dodať takú silu, že nakoniec sa možné udalosti, v ktoré sa rozhodneme veriť, môžu stať reálnymi. Či už vďaka projektovaniu si očakávaného prísľubu do okolitého sveta, alebo preto, že sme si v podvedomí vytvorili vďaka výkladu očakávanie, ktoré sa podvedome pokúšame naplniť. Je teda možné, že ak dôverujeme nejakej autorite, sme častokrát ochotní veriť aj náhodám. Napríklad Tarot i I-ťing vnímam ako autoritu napríklad preto, že je to technika, ktorá prešla dlhým vývojom, a je to takpovediac "overené časom". Navyše s ňou radi pracovali pre mňa veľmi inšpiratívni umelci ako Alejandro Jodorowsky či John Cage.

4. O náhode

Počas obdobia písania tejto práce som šiel v rámci výskumu na premiéru experimentálnej opery v DOXe od Anthony Braxtona *Trillium X*. Od známych, ktorí v projekte participovali, som sa dozvedel, že hudobníci majú počas koncertu veľké množstvo slobody a priestoru pre improvizáciu. Ak to v jednoduchosti popíšem, tak operu tvorili: orchester hudobníkov s nástrojmi, projekcie obrázkov generovaných AI, zbor spevákov, ktorí štylizovaným operným spevom počas niekoľkých častí prednášali anglické texty veľmi absurdných zápletok v „čtyřech výzkumných snových prostorech“ s „fantasticky pojatou logikou vyprávění“⁴³ a občasnú zvukovú nahrávku robotického hlasu či strelby zbraní alebo zvukov rôznych prostredí.

Opera s tromi pauzami trvala skutočne celých 6 hodín.

Počas sledovania mi v hlave stále viac a viac rezonovala myšlienka akejsi *presnosti*.

Mal som (samozrejme najmä kvôli svojej únave) totiž pocit, že hudobný orchester častokrát vytváral veľmi univerzálnu, ničím nešpecifickú zvukovú hmotu, ktorá sa veľmi podobala freejazovým či freeimpro seansám.

Napriek tomu, že kompozícia bola perfektne zapísaná do nôt a každý hudobník v orchestri vedel presne, čo má kedy urobiť, som sa nemohol tohto pocitu náhodilosti a nepresnosti zbaviť.

Zdalo sa mi totiž, že nepresnosť a nerozhodnosť môže mať veľa spoločného.

Často pri pripomienkovaní predstavení vraví, že “niečo je nerozhodnuté”, teda že nie je jasné, o čo autorovi šlo. Rozhodnutie teda zaznieva ako nejaké riešenie, ktoré by divákovi mohlo dopriať presnejší zážitok, ktorý sa spojí s neviditeľným, ale nakoniec veľmi *presne nahmataným miestom v podvedomí*.⁴⁴ Túto poznámku o podvedomí mám zapísanú z prednášok *Miskatonickej univerzity*.⁴⁵

Vnímam rozhodnutie práve ako spresňovanie nejakého okruhu, ktorý sa zužuje stále na menší a menší kúsok, až nakoniec zostane jeden presný bod, ktorý do tohoto *presného miesta v podvedomí* môže “šťuchnúť”. Pamätám si, že Yuval Harari vo svojej knihe *Sapiens: stručné dejiny lidstva* píše o náhodilosti, ako o niečom nevyhnutne prítomnom. Popisuje, ako vlastne v dejinách sveta a i napríklad dejinách kultúrneho vývoja všetko ovplyvňuje náhodilosť.

⁴³ Viz: <https://www.dox.cz/program/anthony-braxton-trillium-x>.

⁴⁴ Vlastný archív, zápis z prednášok Miskatonickej univerzity. Pravdepodobne niečo spojené s presnosťou.

⁴⁵ Miskatonická univerzita je pojem z hororovej literatúry veľkého množstva diel, ktoré napísal Howard L. Lovecraft. Vždy, keď sa stalo vo fiktívnom svete Lovecrafta niečo paranormálne, boli povolaní odborníci z tejto univerzity. Na KALD DAMU tento pojem vstúpil za pomoci pedagogickej koncepcie L. Jiříčky, T. Procházky, B. Mazúcha a R. Smolíka, ktorý sa podobných odborníkov na paranormálne javy - avšak na poli performatívneho umenia – pokúšajú generovať svojou pedagogickou činnosťou. Sám som hrdým absolventom tohoto špeciálneho výcviku.

Snažil som sa slovo „náhoda“ hľadať v jeho knihe, aby som našiel správnu pasáž, a zistil som pri tom, že ho v celej knihe použije 27 krát.

Napríklad tu:

„Všetchny společnosti stojí na vymyšlené hierarchii, ale to neznamená, že jsou všechny stejné. Proč se od sebe liší? Proč tradiční indická společnost dělila lidi podle kasty, otomanská společnost podle náboženství a americká podle rasy? Hierarchie většinou vznikla v konkrétní a náhodné historické situaci a pak se po mnoho generací předávala dál a doplňovala, aby lépe vyhovovala zájmům určitých skupin obyvatel.“

Alebo:

„Většina společenských a politických hierarchií nemá žádný logický ani biologický základ. Jsou jen důsledkem náhodných událostí a při životě je drží mýty. Je to dobrý důvod, proč studovat dějiny.“⁴⁶

Náhoda, náhodilosť teda vôbec nemusí byť spojená so žiadnym chaosom, či šedou prahmotou. Pravdepodobné je, že prvá bola náhoda a neskôr bol výsledok náhodných udalostí zapracovaný do mytológie.

Teda aj scenár inscenácie si s pravdepodobne dobrým výsledkom môžem napríklad vylosovať či vyveštiť. Náhoda nie je chaotická. Je radikálna a presná. Vyraduje z hry iné možnosti a nepozná nerozhodnosť.

Na pomoc prichádzajú ďalšie kapacity: Charles Darwin a Gregor Mendel. Jeden z nich pomenoval vývoj a premenu organizmov, druhý objavil základy genetiky.

"Zistilo sa, že zdrojom variability organizmov v populácii sú mutácie, ktoré sú náhodné. Môžu vznikajú pod vplyvom chybného kopírovania DNA, fyzikálnych podmienok (napr. žiarenie), alebo vplyvom iných organizmov (baktérií a vírusov). Takáto genotypová variabilita (variabilita štruktúry génov) je potom základom variability fenotypovej (variability znakov, ktoré sa navonok prejavujú), ktorá je podrobená prírodnému výberu. Proces neustáleho vzniku mutácií sa dnes pokladá za hlavnú hybnú silu evolúcie a dostal preto názov molekulárny motor.“⁴⁷

V praxi to teda znamená, že vznikne náhodná mutácia, ktorá vytvorí vlastnosť, pre organizmus výhodnú, a tým, že sa "osvedčila", sa "schváli" do genetickej informácie a prenáša sa ďalej generujúc "vylepšeného" jedinca.

⁴⁶ HARARI, Yuval N. *Sapiens: stručné dejiny ľudstva*. V nakladateľstvi Leda vydání třetí. Přeložil Anna PILÁTOVÁ. Voznice: Leda, 2018. ISBN 978-80-7335-569-2.

⁴⁷ BIOPEdia. *Darwinovská evolúcia*. Online. Biopedia.sk. Nedatované. Dostupné z: <https://biopedia.sk/evolucia/darwinovska-evolucia>. [citované 2023-7-29].

Teda ak v práci na inscenácií generujem nápady za pomoci náhody, môžem rovnako vyvinúť niečo nové, na čo by som inak ako za využitia náhody neprišiel.

To možno neznie tak svetoborne, ako keď poviem, že rozhodovaním sa na základe intuície môže vzniknúť správne, v danej situácii adekvátne rozhodnutie. Avšak vytváraním rozhodnutí za pomoci náhod môžeme vytvoriť riešenia, ktoré budú nadčasové, či prinajmenšom inovatívne. Riešenia, ktoré môžu presahovať rámec našich i divákových očakávaní.

John Cage o tvorivej náhode v experimentálnej hudbe hovorí:

“Ti, kteří se zabývají kompozicí experimentální hudby, hledají způsoby a prostředky, jak zbavit zvuky otisku svého ega. Někteří používají náhodné operace – ať už odvozené z prastarých zdrojů, jako je čínská Kniha proměn, nebo ze zdrojů moderních, jako jsou tabulky náhodných čísel, používané při výzkumech ve fyzice. Nebo – analogicky k Rohrschachovu testu v psychologii – interpretují kazy v papíru, které umožňují vytvářet hudbu osvobozenou od představ a od vzpomínek.”⁴⁸

Musím však dodať, že síce je možné pokúsiť sa vygenerovať “umelecký” obsah za pomoci rôznych nástrojov tak, aby stratil väzbu na autorovo ego, ale verím, že takáto činnosť či dielo má hodnotu iba vďaka neustálemu zlyhávaniu v tom, dosiahnuť rozpustenie ega. V momente, keď by sa to totiž podarilo naplniť, dostal by sa tento autor na úroveň generátoru AI. Avšak už len zo samotného rozhodnutia pokúšať sa generovať bez ega, je jasné ľudské autorstvo a umelecká licencia.

Ak je naozajstné umenie nejakým spôsobom spracovanou skúsenosťou života do hmoty, času, či priestoru, tak ho za nás ani orákulum, ani generátor nemôže vytvoriť, pretože sám o sebe nemá žiadnu skúsenosť či zážitok zo života. Je teda dôležité, že my-autori, sme tí, kto vyberá spôsob, akým našu víziu, či subjektívny existenčný zážitok, budeme prezentovať.

Tak ako vývoj všetkého živého nie je iba opakovaním genetického kódu, ale i neustálym experimentovaním, vylepšovaním sa za pomoci využívania náhody, tak i naša umelecká tvorba môže získať nové kvality, ak sa obklopujeme prostredím a nástrojmi, ktoré nás provokujú ísť za hranice nášho komfortu.

⁴⁸ CAGE, John. *Silence: Přednášky a texty*. ŠŤASTNÝ, Jaroslav - TEJKAL, Radoslav - KRATOCHVÍL, Matěj (překladatelé). Praha: Tranzit, 2010, s. 10. ISBN: 978-80-87259-07-8.

5. Prečo chcieť veštiť?

“V nebytí jména je početí země a bytí jména je matkou všech věcí. Proto nahlédneme jeho tajemství, když o něj nestojíme, a shlédneme jen vnějšek, když se pídíme.”

Kniha mlčení⁴⁹

Možno je na čase sa konečne postaviť čelom k problematickým pomenovaniám, *vešteniu* či *orákulu*.

Obidve slová sú spojené s vykladaním budúcnosti, s objavovaním transcendentna, akým je napríklad náš osud. K týmto mechanizmom pristupujem ako k metódam, ktoré nám pomáhajú prísť na to, čo vlastne podvedome chceme, hľadáme. Ale aj ako k niečomu, z čoho sa môžeme snažiť vydolovať také nepredvídateľné možnosti, ktoré by sme podvedome chceli, keby sme o nich, pravda, vedeli. Použiť teda slovo “veštiť” by mohlo byť nepresné, pokiaľ ide o to, že sa chcem naučiť analyzovať svoje podvedomé umelecké túžby. Ak však túžim po zásahu vyššej moci, ktorá by mi v krízovej situácii pomohla, je pojem *veštenie* či *orákulum* pravdepodobne na mieste.

“Co v nejasné změtenosti - přece úplné, co předešlo zrodu nebe i země, tiché, prázdné, tak samo bez hnutí, cestou dosahující všeho, aniž mu cokoliv hrozilo zánikem, je mocné být matkou světa, a nevědouc, jak to jmenovat, značíme je Tao a kdybych musil, já bych mu řekl Velikost. Neboť Velikost značí někam jít. Neboť jít někam značí vzdalovat se, neboť vzdalovat se znamená nekam se vracet, proto Tao je velikost.”

Kniha mlčení⁵⁰

To, čo podľa môjho názoru robí okrem historického a kultúrneho kontextu veštecké techniky takými mystickou silou nabitými predmetmi, je, že nám ponúkajú možnosť, vytvoriť si vo svojom exoterickom vnímaní sveta priestor a čas pre ezoterické vnímanie, aspoň na krátku chvíľu. Pomocou využívania vešteckých médií získavame čas na rozjímanie nad daným problémom. Vďaka archetypálnym symbolom, ktoré využíva to ktoré médium, dostávame priestor pomenovať si veci, ktoré sú v hre.

⁴⁹ KRÁL, Oldřich (ed.). *Kniha mlčení: Texty staré Číny*. 3. vyd. Praha: Galerie Zdeněk Sklenář, 2015, s. 3 1. ISBN 978-80-87430-51-4.2.

⁵⁰ LAO-C'. *Kniha mlčení*. Audiokniha, mp3. Nakladatelství SUPRAPHON. 2015.

Nick Cave o čakani na inšpiráciu poznamenáva:

“Málokedy som si sadol za stôl s niečím iným, ako tým, že som pripravený. Sedenie je na prvom mieste, prichádza s určitou ostražitosťou pred možnosťami. Až potom sa myšlienka pokojne ustáli. Usadí sa malá a je veľmi váhavá, potom môže prostredníctvom vašej aktívnej pozornosti vyrásť v niečo oveľa väčšie. Sedenie v pripravenom stave môže niekedy trvať dlho. Nesmiete však zúfať! Nikdy som nezažil situáciu, že by myšlienka odmietla prísť do pripravenej mysle.”⁵¹
Ďalej rozvíja myšlienku smerom cez prácu, ktorú treba i cez zásek v momente prázdnoty skúšať prekonať ďalej: *“ak chceš písať, tak piš...”⁵²*

Moment seance s vešteckým orákulom by mohlo byť podobným čakáním na nápad. Je to časový rámec, ktorý si sami pre seba môžeme vytvoriť na kontempláciu.

Odkazujúc na Cavea, ak chceme na niečo prísť, musíme sa v tom “povariť” a zlom príde. Cez využívanie rôznych veštidiel môžeme vytvárať rôznych zastupcov, ako napríklad symboly na kartách, ktoré nám môžu umožniť vidieť rozložené možnosti s odstupom.

Každá metóda prináša špecifický pohľad a prístup ku tvorivému procesu. Využívaním rôznych techník sa vystavujeme širšiemu spektru nápadov, postrehov a možností.

Využívanie rôznych metód znamená teda komunikovať a jednať o našom probléme skrz rôzne jazyky a kozmy.

Umenie je často o vyjadrovaní zložitých emócií, konceptov a skúseností. Používanie rôznych rozhodovacích metód nám umožňuje zapojiť sa do zložitosti umeleckej vízie a nájsť nové spôsoby, ako ju reprezentovať vo svojej práci.

Niektoré metódy rozhodovania, ako napríklad veštenie z tarotu, vnášajú do tvorivého procesu prvok náhody. Prijatie nepredvídateľnosti môže viesť k prekvapivým a inovatívnym výsledkom, ktoré by sme si možno nevedeli predstaviť prostredníctvom tradičnejších rozhodovacích prístupov, ako napríklad racionálna Metóda šiestich klobúkov.⁵³

Vnášanie rôznych metód do našej umeleckej tvorby môže pridať prvok hravosti a experimentovania. Ak si to chceme všimnúť, povzbudzuje nás, aby sme riskovali, skúšali nové veci a posúvali hranice svojej kreativity, ale najmä mentálneho komfortu.

⁵¹ CAVE, Nick. *Are there times your creativity disappears and if so how do you coax it back / jump start it?* Online. The Red Hand Files. 2018. Dostupné z: <https://www.theredhandfiles.com/creativity-disappears-coax-it-back/>. [citované 2023-7-26].

⁵² Tamtéž.

⁵³ MINDTOOLS. Six Thinking Hats. Online. MindTools. Nedatované. Dostupné z: <https://www.mindtools.com/ajlpp1e/six-thinking-hats>. [citované 2023-7-26].

Experimentovaním s týmito prostriedkami, prijímaním rôznych postupov vytvárame sami pre seba priestor pre hľadanie nových ciest, ako sa snažiť porozumieť sebe samému , ale i vnímať a formovať svet, ktorého sme súčasťou.

Keď používame rôzne techniky rozhodovania, zapájame sa do špecifických spôsobov spracovania informácií a získavania poznatkov. Každá metóda má svoj vlastný súbor symbolov, pravidiel a interpretácií, ktoré môžu spätne viesť k rôznym perspektívam a záverom. Zároveň to môže byť cenným spôsobom, ako získať rôzne poznatky a spochybňovať predpoklady, čo v konečnom dôsledku formuje to, ako vnímame svet a robíme rozhodnutia.

6. Kozmos vnútri uzavretého funkčného systému

*"len človeka som zazrel takým aký je
čas milosrdný všetko zakryje
odvtedy často myslím na zvieratá
ktoré svet chápu nakoľko v ňom sú
kým človek je len natoľko
nakoľko ho chápe"⁵⁴*

Lingvistická hypotéza Benjamin Lee Whorfa a Edwarda Sapira predpokladá, že *jazyk*, ktorý používame, ovplyvňuje spôsob, akým vnímame svet a premýšľame nad ním. Inými slovami, štruktúra a slovná zásoba nášho jazyka môžu formovať naše myšlienky, vnímanie a svetonázor. Táto myšlienka naznačuje, že rôzne jazyky môžu viesť k rôznym konceptualizáciám a interpretáciám reality.

Napríklad antropologický výskum medzi indiánmi kmeňa Hopi zdokumentoval, že nevnímajú plynutie času ako niečo, čo sa dá počítať v drobných hodnotách ako hodina alebo rok, ale vnímajú to skôr ako jeden proces a preto v ich jazyku neexistujú podstatné mená, ktoré by odkazovali na takéto merné jednotky.

Whorf tvrdí že: *"Hopiovia nemajú žiadnu všeobecnú predstavu alebo intuíciu vnímania času ako hladko plynúce kontinuum, v ktorom všetko vo vesmíre postupuje rovnakou rýchlosťou, z budúcnosti, cez prítomnosť, do minulosti."⁵⁵*

Ak by som to pre naše účely zjednodušil: Metafyzika sveta Indiánov Hopi funguje na základe ich vnímania reality a výkladu o jeho fungovaní v rámci uzavretej komunity, ktorá komunikuje cez jeden jazykový systém, teda inak ako náš jazykový koncept. Ak je napríklad komunita Indiánov Hopi uzavretá vonkajším vplyvom, nemusí ich prirodzene vytvorená koncepcia vnímania sveta prísť do stretu s inou. Človek žijúci napríklad v Európskom

⁵⁴ VÁLEK, Miroslav – URSINY, Dežo. *Slovo (Demo version)* 1987. Online. Video. 2015-06-08. Dostupné na: https://www.youtube.com/watch?v=D6W3HXft_Q0. [citované 2023-08-13].

⁵⁵ WHORF, Benjamin Lee. An American Indian Model of the Universe. In: CARROLL, J. B. (ed.). *Language, Thought, and Reality: Selected Writings of Benjamin Lee Whorf*, s. 57-64. Cambridge, Massachusetts: Technology Press of Massachusetts Institute of Technology, 1964. ISBN 978-0-262-73006-8.

Pôvodný text: "I find it gratuitous to assume that a Hopi who knows only the Hopi language and the cultural ideas of his own society has the same notions, often supposed to be intuitions, of time and space as we have, and that are generally assumed to be universal. In particular he has no notion or intuition of TIME as a smooth flowing continuum in which everything in the universe proceeds at an equal rate, out of a future into a present and into a past After a long and careful analysis the Hopi language is seen to contain no words, grammatical forms, construction or expressions that refer directly to what we call 'time', or to past, present or future."

Pre ďalšie informácie viz: WIKIPEDIA CONTRIBUTORS. *Hopi time controversy*. Online. Wikipedia. 023. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Hopi_time_controversy#CITEREFWhorf1956b. [citované 2023-08-13].

kontexte musí takémuto podvedomému konfliktu čeliť neustále. Je však na nás, aké slová volíme pre opakované pomenovávanie okolitého sveta.

Podľa môjho názoru teda i rozhodovacie metódy/ nástroje, ktoré používame, a to, akým spôsobom sa zamýšľame nad problematickými vecami, či i to, čo vlastne považujeme za samotný problém, definuje to, ako nahliadame na svet. Čiastočne to teda môže i definovať to, aký svet svojim následným jednaním vytvárame.

Zaujímavé je však vnímať toto tvrdenie tak, že pre rôzne činnosti je dôležité iné vnímanie času. Rozhodovanie samotné je proces, nie len jeden moment, ako je zhrnuté v kapitole 3. *Princípy ľudského rozhodovania*.

Každý prostriedok, ktorý môžeme využiť pri rozhodovaní, funguje vnútri mantinelov svojho vlastného sveta. Teda využíva určitý jazyk, ktorým s nami komunikuje, a má určité limity, v rámci ktorých s ním môžeme pracovať.

Je pre mňa dôležité uviesť jednu opäť dlhšiu citáciu, ktorá sa objavuje v knihe *Kouzlo smyslů: Vnímání a jazyk ve více než lidském světě* od Davida Abrama. Nejedná sa o myšlienku Abrama, ale o slová, ktoré on sám cituje. Ich autorom je filozof a fenomenológ Maurice Merleau-Ponty. Už len pre to, aby som nedeformoval kozmos, ktorý svojim špecifickým rozprávaním vytvára, by som rád zachoval text v celku:

“Veškeré své poznání světa, a to dokonce i vědecké poznání, získávám ze svého vlastního jedinečného úhlu pohledu nebo z nějaké zkušenosti světa, bez níž by ony vědecké symboly nedávaly smysl. Celé univerzum vědy je postaveno na našem bezprostředním zakoušení světa, a pokud chceme samotnou vědu podrobit důslednému přezkoumání a dobrat se přes něho posouzení jejího významu i jejích možností, musíme začít znovu probouzet základní zkušenost světa, jíž je věda odvozeným výrazem.... Navrátit se k věcem samým znamená navrátit se k tomuto světu, který předchází naše poznání a o němž naše poznání vždy vypovídá; vzhledem k němu je jakákoli vědecká schematizace abstraktním a odvozeným znakovým jazykem, tak jako je jím geografie ve vztahu ke krajině, v níž jsme se předem učili, co je to les, louka nebo řeka.”⁵⁶

⁵⁶ ABRAM, David. *Kouzlo smyslů: Vnímání a jazyk ve více než lidském světě*. MELECHOVSKÁ, Michaela – ZEMÁNEK, Jiří (překladaťel). Praha: DharmaGaia, 2013, s. 54-55.

Vzorec, ktorý sa pokúsim abstrahovať z Merleau-Pontyho myšlienky pre svoje účely, vyzerá asi takto:

Reálny svet je niečo, čo každý z nás na základe svojich zážitkov, skúseností a výchovy absorbuje, a už len vďaka obmedzenosti nášho poznania sa vytvára naša verzia, podoba a optika vnímania sveta.

Umelá inteligencia má limit poznania sveta v obmedzených zdrojoch informácií, funguje na opakujúcich sa štruktúrach, ktoré je možné vypozerovať u ľudí, a tiež toho, že zatiaľ nemá vlastné vedomie.

Odpoveď chatu GTP na moju otázku o tom, ako funguje a aké zdroje využíva, znie:

"Moje odpovede sú generované identifikáciou vzorov v údajoch, na ktorých som bol vyškolený, čo mi umožňuje poskytovať informácie, odpovedať na otázky a zapájať sa do konverzácií v rámci môjho školenia."⁵⁷

Tarot či iné orákulum tento limit vytvára zámerne, rovno rezignuje na obsiahnutie všetkého poznania o svete a vytvára nám novú abecedu archetypálnych symbolov.

Orákulum nám môže slúžiť vtedy, keď prijmeme túto optiku, konvertujeme naše zdroje archetypov zo svojho sveta na možné zástupné symboly, pozorujeme a prispôsobujeme realitu tejto limitovanej abecede.

Nasledujú poznámky, ktoré som objavil ráno po večernom písaní predchádzajúcich riadkov.

Po práci asi o druhej v noci som si totiž k vodnej fajke s jablkovou príchuťou a počúvaní Nicka Cavea otvoril fľašu červeného vína:

"Reálny svet – moje skúsenosti = obraz, ktorý cez svoje zakúšanie sveta zachytávam.

Fiktívny svet symbolov, ktorý niekto umelo vytvoril, vs. môj subjektívny svet vytvorený zo skúseností nazbieraných počas života – môj subjektívny problém – konverzia môjho sveta a môjho problému do sveta symbolov a pravidiel daného orákula – konfrontácia zástupných bodov.

Zdá sa mi, že podľa tohto vzorca si (tak ako v detskej hre) musí na seba vziať hernú rolu i môj svet i môj problém. Na úrovni fiktívneho rádu sa niečo stane – vysporiadanie, otvorenie sa možnostiam interpretácie --- na záver nasleduje konverzia naspäť do reálneho sveta."⁵⁸

⁵⁷ Viz: <https://chat.openai.com/auth/login>.

⁵⁸ Poznámky z vlastného archívu.

Na poznámkach je vidieť, že už i moja hlava v intenzívnom zavalení zdrojmi rôznych informácií sa začala meniť na akýsi ostrov fungujúci iba sám o sebe, takmer bez vnímania okolia. Uzavretý živý ostrov, ktorý sa snaží všetky prvky prepojiť medzi sebou, aby vznikla súhra.

Zaujímavým príkladom niekoho, kto zámerne tvorí akýsi izolovaný ekosystém v rámci divadelnej inscenácie, je dnes už nefunkčná skupina Goat Island. Píšu o tom vo svojej knihe *Small Acts of Repair. Performance, Ecology and Goat Island* (2007).

V knihe opisujú svoje inscenácie ako krajinu – landscape. Niečo, čo môžem pozorovať obnažené a môžem vidieť každý technický detail.

V texte však neskôr prítvrdia, keď píšu:

„Inscenáciu od Goat Island by bolo možné si predstaviť ako ostrov (možno ostrov Robinsona Crusoea), obklopený morom divákov. Život na ostrove zostáva celkom oddelený od vodného života: predstavenie je uzavretým ekosystémom, dôsledne nacvičeným okruhom, ktorý chladne neberie ohľad na bezprostrednú prítomnosť publika a vyhľadáva od neho len malú účasť.“⁵⁹

Dobrovoľnou stratou ostatných možností teda vstupujem na takýto vlastný ostrov. To, čo si na ostrov so sebou prinesiem, sa stane mojou limitovanou paletou možností. Tento koncept môže v inscenáciách fungovať pravdepodobne ideálne tak, že už od začiatku skúškového procesu sú tieto „prvky na ostrove“ jasné a hra s limitmi je jasná. Vtedy je možné obmedzenia prijať a „prebrať ich na svoju stranu“.

6.1. Divadelný tvar fungujúci ako súbor herných pravidiel

Podobne ako orákulum, tak i spoločenské hry fungujú v rámci vlastného kozmu.

Paradoxne stolové hry a veštecký systém spája viac, ako by sa dalo na prvý pohľad očakávať.

⁵⁹ BOTTOMS, Stephen, GOULISH, Matthew (eds.). *Small Acts of Repair: Performance, Ecology and Goat Island*. London – New York: Routledge, 2007, s. 36. ISBN 9780415365154.

Pôvodný text: “A Goat Island performance can perhaps be thought of as an island (Robinson Crusoe’s perhaps), surrounded by a ‘sea’ of audience. Life on the island remains quite separate from the aquatic life: the performance is a closed eco-system, a rigorously rehearsed circuit sequence which coolly disregards the audience’s immediate presence and seeks little participation from them.”

- Spoločný je napríklad **prvok hry**, i keď pri veštení by sme neradi tvrdili, že ide o hru, keďže nám pri veštení "ide o život". Prijatie pravidiel a premýšľania vnútri herného systému je však podobné.

- **Prvok náhody** - miešanie kariet, hádzanie žrebov alebo hádzanie kockou ovplyvňujú to, k čomu sa potom vzťahujeme a musíme to istým spôsobom rešpektovať. Pri hre sa musíme podvoliť napríklad náhodne padnutému číslu na kocke, ktoré častokrát výrazne ovplyvní výsledok hry. Náhodnosť v hre simuluje akýsi náhodný priebeh udalostí, ktorý môžeme zažiť v každodennom živote. Banálne, ale fascinujúce zároveň. Pri náhodne vytiahnutých kartách, či runách dokážeme prijať aj vďaka ritualite úplnú náhodnosť a stotožňujeme sa s tým, čo nám prišlo. Všetko môže byť o nás, ak si to chceme myslieť.

- **Šanca, že sa môžu stať rôzne veci** - to, že môžeme veriť vo viacero možných koncov alebo výstupov naraz. Ako popisuje Jodorowsky,⁶⁰ môžeme položiť všetky možnosti vedľa seba a vidieť, že všetko je možné. Herný systém nám však neumožňuje vyberať si niektoré kroky podľa našej vôle. V živote či v práci sme tak slobodní, ako sú slobodné naše pravidlá, ktoré uznávame.

- **Symboly a ich interpretácia** - Tarot je podľa Jodorowského "encyklopédia symbolov". "Keď pracujete s tarotom, vidíte, že existuje náhoda, existuje synchronicita, všetko je prepojené,"⁶¹ konštatuje Jodorowsky. Tak ako pri stolovej hre. Princíp hry mi umožňuje získať odstup. I stolová hra je predsa umelo vytvoreným Kozmom, ktorý je plný symbolov a archetypov. Počas veštenia a výkladu pre seba hrám akúsi hru sám so sebou a snažím sa pre vlastný prospech dekódovať všetky znaky, aby som ich mohol vhodne využiť.

Ak by sme herný systém preniesli do divadelného kontextu, tak povedzme, že napríklad divákovi predostrieme funkčný divadelný kozmos, kde sa mechanizmy odlišujú od tých v reálnom svete. Ak "obhájime" túto novú fiktívnu metafyziku a kozmos je "naozaj" funkčný, divák to prijme.

Extrémnym príkladom je napríklad množstvo divadelných inscenácií od skupiny Forced Entertainment. Konkrétne tu ide o duratívne performance, ktoré fungujú na základe presných

⁶⁰ JODOROWSKY, Alejandro – JODOROWSKY ENGLISH SUBTITLED. *Alejandro Jodorowsky – The Tarot. English subs*).avi. Online. YouTube. 2013-05-20. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=llZq8Nit0Vw>. [citované 2023-07-30].

⁶¹ Tamtéž. Pôvodný text: "an encyclopedia of symbols".

pravidiel. Tie sú rozvíjané počas niekoľkých hodín (najdlhšia performance v ich prípade trvala celých 24 hodín).

Ich inscenačný plán je naozaj niečím na pomedzí spoločenskej hry, divadla a možno i počítačovej hry. Každý z performerov má svoje pokyny a mantinely, v ktorých sa pohybuje.

Líder skupiny, Tim Etchells popisuje princíp, akým pracujú, takto:

„Vyhýbame sa rozprávaníu, pretože nám to väčšinou pripadá nudné, a namiesto toho premýšľame o štrukturovaní času pred publikom rôznymi spôsobmi. Jednou zo štruktúr, na ktoré často odkazujeme, je myšlienka hry a práce v rámci pravidiel. Myslím si, že je to čiastočne preto, že ak vytvoríte súbor pravidiel a fungujete v rámci nich, zviditeľníte ich, potom sa k nim publikum veľmi rýchlo pripojí – vidí, s čím hráte, vidí pravidlá, a preto rozumie vašim rozhodnutiam a čo váš výber znamená.“⁶²

Teda tak ako je napríklad tarot uzavretý ekosystém, tak i inscenácia môže byť podobne komplexná uzavretá štruktúra. Pre prácu na novom tvare je napríklad možné vytvoriť podobnú sadu vecí, ktoré obsahujú kozmos inscenácie, alebo určité zákonitosti, ktoré vytvárajú svoju vlastnú metafyziku.

⁶² ETHELLES, Tim. *Tim Etchells on play / games / rules*. Online. Essential Drama. 2018-06-19. Dostupné z: <https://essentialdrama.com/2018/06/19/tim-etchells-on-play-games-rules/>. [citované 2023-7-26].

Pôvodný text: “We shy away from narrative because, mostly, we find it boring and instead we think about structuring time in front of the audience in different ways. One of the structures we refer to a lot is the idea of game play and working within rules. I think that’s partly because if you establish a set of rules and operate within them, making them visible, then an audience can very quickly latch on to them – they see what you’re playing with, they see the rules and therefore understand the decisions you’re making, and what your choices mean.”

7. Exkurz do vybraných rozhodovacích metód

Pre účely vzniku tejto práce vyberám niekoľko veštekých a rozhodovacích princípov, ktoré fungujú na rôznych bázach. Metódy, ktoré som vybral, sú také, na ktoré som narazil počas prípravy tejto práce a bol som ich schopný na vlastnej koži vyskúšať.

Veštenie a fenomén orákula osobne vnímam ako silne spojený so spiritualitou a nadprirodzenom, s vyššou mocou, ktorá nám za istých okolností niečo prezradí či poradí a povie nám niečo, čo sme nevedeli. Tieto techniky majú tak podľa mňa na prvý pohľad veľmi exotickú príchuť.

Na druhej strane sú napríklad rozhodovacie techniky, ktoré som absorboval napríklad z motivačných videí na Youtube o tom, ako sa máme efektívne rozhodovať alebo ako máme získať kvalitný nadhľad nad svojou problematickou situáciou a získať tak potrebný odstup pre správne riešenie.

Podľa knižky pribalenej k mojej tarotovej sade by som tieto dve skupiny stratégií mohol rozdeliť na ezoterické a exoterické. *“Exoterický význam karty Veľkých arkán vám podá ďalší základný význam, ktorý sa hodí skôr pre bežný život v našom fyzickom svete, zatiaľ čo Ezoterický význam karty hovorí o ezoterických princípoch a metafyzických zákonoch. Ezoterický význam pomáha predovšetkým vtedy, keď používame tarot ako pomôcku pri meditácií a vnútornom raste.”*⁶³

To, čím sa prehrabávam, sú častokrát techniky určené pre biznismanov a zamestnancov vo vysokých pozíciách vo veľkých korporátoch.

Autorom I-tingu je však napríklad údajne čínsky cisár Fu Si, ktorému sa zjavilo 8 trigramov, s ktorých potom samotný I-tingový systém vychádza.⁶⁴ Teda tento spirituálny koncept má korene v pragmatickom prostredí a vychádza z pozorovania prírody. *“Složitá soustava symbolů vesmíru nezůstávala v rovině přírodních skutečností, z nichž přirozeně vycházela, nýbrž se ve svých výkladech dostávala i k umělé skutečnosti člověka, k světu jím vytvořenému. Tak i významné objevy civilizace vznikaly vlastně jen jakýmsi geniálním zrcadlením symbolů Knihy proměn.”*⁶⁵

⁶³ OKEN, Alan a Arthur Edward WAITE. Základní tarot. Třetí vydání. Přeložil Ilona HŮLOVÁ. [Praha]: Synergie, [2019]. ISBN 978-80-7370-534-3.

⁶⁴ PŘÍSPĚVATELÉ PROJEKTŮ WIKIMÉDIA. I-tíng. Online. [sk.wikipedia.org](https://sk.wikipedia.org/wiki/I-%C5%A5ing). 2022. Dostupné z: <https://sk.wikipedia.org/wiki/I-%C5%A5ing>. [citované 2023-08-13].

⁶⁵ KRÁL, Oldřich (ed.). *Knihy míčeni: Texty staré Číny*. 3. vyd. Praha: Galerie Zdeněk Sklenář, 2015, s. 20. ISBN 978-80-87430-51-4

To, ako niekto tvorí a vládne svojmu vlastnému svetu-kozmu, môže mať podobnosť s tým, ako napríklad kráľ vládne svojemu kráľovstvu. A umelec teda môže kraľovať svojmu kozmu, pretože môže vytvárať vlastné zákony, svoju vlastnú metafyziku.

Rovnako ako vládca, umelec či businessman má v rukách vládu nad nejakým svetom, v ktorom má určitú zodpovednosť za jeho fungovanie. Sám musí dodržiavať pravidlá, ktoré vytvoril.

Veštba, orákulum, Oblique strategies či Metóda šiestich klobúkov sú zrazu na jednej línii. Sú si rovné, ale možno je každé vhodné na niečo iné. Všetky tieto techniky sú tu pre to, aby som došiel k čo najlepšiemu výsledku a bol s ním spätne spokojný.

Sú tu pre to, aby nám pomohli získať odstup. Môžu sa stať naším magickým spolupracovníkom. Určite však i prísny dozorom.

Kritériá, na základe, ktorých som tieto techniky vybral:

- majú schopnosť mi pomôcť rozvíjať performatívny či iný kreatívny potenciál,
- vytvárajú odpovede otvorené interpretácii,
- implikujú realistický časový rámec, počas, ktorého sa rituál či technika môže udiť.

V ďalších podkapitolách sa pokúsím stručne popísať pôvod každého daného konkrétneho princípu v jeho kultúrnom kontexte a mechanizmus, akým s nami technika pracuje. Pokúsim sa tiež na základe môjho osobného názoru ukázať pravidlá kozmu, v rámci, ktorého technika operuje.

7.1. I-'ting - Kniha premien

*“Za dávných časů když Světci tvořili Proměny
objevili věšebná stébla trav
aby magickou silou
pomohli vyjevit se duchu
Číslo tři bylo vyhrazeno Nebi
číslo čtyři bylo vyhrazeno Zemi
po sobě šla pak všechna ostatní čísla
Pozorujíce proměny Jin a Jang*

Světci budovali trigramy
objevující pohyb mezi plnými a lomenými čarami
tvořili skupení čar
vtiskli všemu Spravedlivý Řád
vyčerpávajíce tento Řád a vyčerpávajíce
přirozenost věcí
naplňovali poručení Osudu Ming”

Kniha proměn, Výklady trigramů I⁶⁶

Kniha premien je zatiaľ najstaršia dochovaná Čínska kniha, ktorá je úzko spojená s čínskou filozofiou a kozmológiou. “Původ Proměn se váže k počátkům dynastie Xia v 18. století před Kr.”⁶⁷ Avšak I-ťing nebol odjakživa orákulum a trvalo istý čas, než sa z filozofického textu vyvinul.

To, že sa z *Knihy premien* mohol stať nástroj na veštenie, znamená, že už v tej dobe existovala filozofia kozmu, ktorá by umožňovala slobodnú voľbu a ktorá by napríklad nepresadzovala osudové predurčenie. “Tato filozofie umožňovala divinační názor, že je možná taková orientace které dává člověku šanci rozhodující volby, jíž lze ovlivnit příští běh věcí, usnadnit jeho – tazatelův – úděl v něm, to vše na základě identifikace konkrétní situace, pomocí předepsaných divinačních operací a jejich dešifrování pomocí symbolických referencí uložených v symbolické struktuře Knihy.”⁶⁸

I-ťing teda nie je žiadnym orákulum, ktoré by ukazovalo náš osud, ale skôr “spojuje navozování jistého povědomí o budoucnosti, založeného na předchozí znalosti přítomnosti... Toto věštění je zaměřeno na řešení otázky a řešení situací (krizí) na základě rozumné a etické rozvahy.”⁶⁹

Kniha na seba neprenáša žiadnu zodpovednosť ale pomáha nám vydolovať z podvedomia “dosud skryté potenciality jednání ve smyslu šancí, možností, limitů a bariér”.⁷⁰

Samotná práca s I-ťingom prebieha tak, že ak chceme získať odpoveď orákula, musíme najprv získať náhodné čísla za pomoci náhody. Pôvodne sa veštba uskutočňovala za pomoci

⁶⁶ KRÁL, Oldřich (ed.). Kniha mlčení: Texty staré Číny. 3. vyd. Praha: Galerie Zdeněk Sklenář, 2015, s. 22. ISBN 978-80-87430-51-4.

⁶⁷ *Kniha proměn: I-ťing = Yijing*. Přeložil Oldřich KRÁL. V Lásenici: Maxima, 2008, s. 12. ISBN 978-80-86921-03-7.

⁶⁸ Tamtéž, s. 12-13.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Tamtéž.

rastlinných stoniek z rebríčka. Neskôr ale začala byť pravdepodobne populárnejšia skladnejšia varianta hodu troch mincí. Staré čínske mince mali "popísanú" iba jednu stranu a preto sa musíme – ak chceme používať naše západné mince – rozhodnúť, ktorá strana je yin, a ktorá zase yang. Popísaná strana predstavuje hodnotu párovú (sudú), teda yinovú, ktorá má číselnú hodnotu 2. Druhá strana, ktorá bola prázdna, predstavovala hodnotu nepárnu (lichú), teda yangovú a mala číselnú hodnotu 3.

Príklad výpočtu hodu tromi mincami:

$$2+2+2=6$$

$$3+3+3=9$$

$$2+2+3=7$$

$$3+3+2=8$$

Viac možností teda nie je možné získať. Hádzaním tromi mincami teda získavame jeden číselný riadok. Číslo zodpovedá istému typu línie, ktorá môže byť silná alebo slabá – yin alebo yang.

Mincami hádzem celkom šesť krát, aby som tak získal hexagram, teda šesť čísel.

Tento hexagram tvorí horný a dolný trigram a ich priradený význam získam vďaka tabuľke v Knihe premien.

I-ťing vo svojej práci využíval vo veľkej miere i hudobný skladateľ a experimentátor John Cage, ktorý ním vytváral množstvo svojich kompozícií.

7.2. Oblique strategies

Oblique strategies či stratégia, ktorá je v preklade nepriama, ľstivá.

Jedná sa o sadu kariet, ktorú vytvorili hudobník Brian Eno a multimediálny umelec Peter Schmidt.

Prvá sada týchto kariet vyšla do sveta v roku 1975, ale vznikala niekoľko rokov pred tým.

K nahliadnutiu sú niektoré z nich aj online.⁷¹

Tieto karty sú balíčkom kreatívnych podnetov alebo aforizmov navrhnutých tak, aby prelomili tvorivé bloky a podporili laterálne myslenie. Pôvodne boli určené ako nástroj pre umelcov, ktorý im má pomôcť pristupovať k svojej práci z rôznych uhlov pohľadu.

⁷¹ ENO, Brian – SCHMIDT, Peter. *Oblique Strategies*. Karty. Online. 1975. Dostupné z: https://monoskop.org/images/8/8c/Eno_Brian_Schmidt_Peter_Oblique_Strategies.pdf. [citované 2023-07-30].

Tu sú niektoré z originálnych výziev na kartách:

- Honour thy error as a hidden intention.
- Ask your body.
- Work at a different speed.
- What would your closest friend do?

Na začiatku boli tieto výzvy a nápovedy zoradené pod sebou v dlhom zozname. Pri snahe nájsť inšpiráciu v tomto zozname však myseľ vždy intuitívne zvolila tú najmenej náročnú výzvu, ktorá v danom kontexte bola možná, a ku ktorej sa ponúkalo to najpohodlnejšie riešenie.

Zakomponovanie jednotlivých výziev na karty však viedlo k tomu, aby si spytujúci nezľahčoval premýšľanie a čelil vylosovanej výzve a tým sa dostal mimo svoju komfortnú zónu a mohlo sa stať niečo neočakávané.

Dôležitý je i prvok vytrženia a eufórie z atypickej situácie. Pre Ena je podľa jeho slov⁷² v umeleckej tvorbe najdôležitejší entuziazmus a stav bdlosti, ktorý podľa neho vytvára obsesiu.

To, čo spojuje Oblique strategies s ďalšími mnou vybranými rozhodovacími metódami, je hneď niekoľko vecí:

- prvok náhody - tak ako napríklad v Tarote si môžeme vybrať náhodne kartu a jej obsah prispôbujem svojím potrebám.

- voľnosť interpretácie - jazyk, ktorým prehovárajú tieto média, je dostatočne abstraktný, aby mal užívateľ možnosť interpretovať si ho v kontextne vlastnej situácie.

- priestor pre kontempláciu - samotná udalosť losovania nám ponúka vytvoriť si také podmienky, aby sme mohli zažiť obrad spojený s reflexiou nad daným problémom.

- symbolika - Taroty či I-ting pracujú najmä s veľkou škálou možností interpretácie rôznych symbolov či obrazov a aj keď Oblique strategies navonok komunikujú za pomoci povelov,

⁷² ENO, Brian – BLOOMBERG QUICKTAKE. *Brian Eno's unconventional approach to getting more creative*. Online. YouTube. 2021-04-08. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=V4T1M9hdhJ8>. [citované 2023-07-30].

ktoré nenesú na prvý pohľad silnú symboliku, obsah týchto povelov sa môže veľmi rýchlo stať až niečím archetypálnym a jednotlivé slová môžu vo výsledku priniesť hodnoty zástupných symbolov. Opäť je jediným limitom samotná kapacita užívateľa.

Brian Eno o potrebe vytvoriť *Oblique strategies* v rozhovore⁷³ hovorí o tom, že častokrát pracuje na hudbe sám a na rozdiel od kreatívneho tímu, v ktorom môžeme dostávať podnety a nové informácie od ostatných, sa častokrát dostáva do situácie, kedy kvôli nedostatku nových zdrojov zapadne do stereotypu (ako som o tom písal už na začiatku tejto práce).

Jedným z impulzov vzniku tejto zbierky kariet bol i stres počas nahrávania hudby v štúdiu. Nahrávanie bolo drahé a stres spolu s časovým limitom boli zväzujúce a v panike, ktorá zachvátila hudobníkov, sa zrazu stratili všetky dobré nápady.

Eno s odstupom opisuje, že v momente eroru-krízy je dôležité byť pozorný a nechcieť za každú cenu iba dané dielo dokončiť. Vznik chyby sa pre neho stal inšpiratívnym prvkom, ktorý je dôležité správne spracovať a vrátiť sa k nemu. Z vlastnej skúsenosti viem, že tieto momenty sa dejú i počas skúšania inscenácií. Častokrát vďaka zlyhaniu, či technickej chybe vznikne zaujímavý moment, ktorý je väčšinou takmer nemožné zopakovať tak, aby bol efekt rovnako silný ako počas autentickej skratovej situácie.

Otázkou je, či táto technika vôbec pracuje s niečím, čomu by sme dali názov veštenie. Možno je vhodnejšie pomenovanie *los*. Sám som pri jeho používaní cítil skôr než nejaké osudové predurčenie, čosi ako provokáciu k vybraniu si tej zložitejšej a najmenej typickej cesty k riešeniu. Častokrát som mal pocit, že *Oblique strategies* sú entitou, démonom, ktorý sa ma snaží vyburcovať.

Počas štúdia na bakalárskom programe na KALD sme si v ročníku vytvorili vlastnú sadu *Oblique strategies* zbieraním rôznych "múdrosť" po celé tri roky. Výsledkom bola drevená krabička plná kartičiek s rôznymi textami. Túto sadu sme v rámci ročníkového hudobného projektu Safari Jazz Orchestra⁷⁴ využili opakovane k tvorbe východzej pozície pre začiatok improvizovaných skladieb. Pri úplne prvom koncerte napríklad ukázal dirigent orchestru kartón s nápisom "*Plazivě jako had*" a orchester sa pokúšal do príchodu ďalšieho podnetu prispôbiť svoju hru tomuto povelu. Pri iných koncertoch sme si napríklad vylosovali buď kartičku z našej sady, či vybrali náhodné slová z kníh, ktoré potom určovali tematický celok

⁷³ ENO, Brian – BBCCLICK. *Brian Eno: How To Beat Creative Block - BBC Click*. Online. 2017-04-05. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=tURRSJ-q4bg>. [citováno 2023-07-30].

⁷⁴ Safari jazz je žáner, ktorý sme spolu s kolegami z ročníka Eliškou Říhovou a Adamom Pánikom vymysleli počas hudobnej tvorby v zoskupení Safari Jazz Trio, ale neskôr i v tvorbe hudobného telesa Safari Jazz Orchestra. Základným princípom je, že členovia kapely hrajú na nástroje, na ktoré hrať nevedia. Teda i samotné fungovanie nástroja objavujú počas hrania. Niekoľko ukážok si možno vypočuť tu: <https://safarijazzorchestra.bandcamp.com/album/miskatonick-univerzita>.

pre následne zahrnutí, improvizovanú skladbu, ktorá bola rámcovaná časom napríklad 10 minút. Začiatok a koniec hrania skladby bol oznamovaný zapnutím a vypnutím disco žiarovky.

Ďalším krokom by mohlo byť napríklad rozdanie takýchto "tajných" povelov medzi hudobníkov. Každý z nich by tak mal definovanú svoju náplň práce, na ktorú by sa mohol sústrediť.

7.3 Tarot

Predpokladá sa, že tarot pochádza z Talianska. Najstaršia dochovaná zmienka o ňom je zo 14. storočia. Šlo pôvodne o kartovú hru, ktorej pravidlá sa storočia vyvíjali a menili.⁷⁵ Postupom času sa z nej vyvinul nástroj na veštenie a duchovné skúmanie, pričom každej karte sa pripisuje odlišná symbolika a význam.

Výklady tarotových kariet sa svojou kvalitou opierajú o čitateľovu znalosť symboliky, intuíciu a osobné prepojenie s kartami. Každá karta má nejaký všeobecný význam a jej konkrétny význam sa môže líšiť v závislosti od otázky, kontextu, ale najmä i pozície medzi ostatnými kartami.

*"Tarot je vizuálny-optický jazyk, ktorý využíva symboly, farby, vzhľad, a je to jazyk, ktorý musíme prečítať."*⁷⁶

Podľa Jodorowského je výklad tarotu vhodný mechanizmus na poznanie momentálneho stavu. Pokús zistiť budúcnosť označuje za šarlatánstvo. Naše podvedomie je totiž schopné sa nechať ovplyvniť predpoveďou a môže sa snažiť naplniť ju.

Zaujalo ma, že Jodorowský v rozhovore použil práve výraz spojený s *optikou*, konkrétne *"it's a great optical language"*.⁷⁷ Myslel tým pravdepodobne, že vnemy fungujú aj vďaka silnej vizuálnej stránke. Mne však pri tom napadlo, že nás tarot "núti" nazerať na svet - exoterické udalosti, cez svoju optiku.

⁷⁵ HUSBAND, Tim. *Before Fortune-Telling: The History and Structure of Tarot Cards*. Online. METMuseum. 2016-04-08. Dostupné z: <https://www.metmuseum.org/blogs/in-season/2016/tarot>. [citované 2023-07-30].

⁷⁶ JODOROWSKY, Alejandro – JODOROWSKY ENGLISH SUBTITLED. *Alejandro Jodorowsky – The Tarot. English subs*.avi. Online. YouTube. 2013-05-20. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=llZq8Nit0Vw>. [citované 2023-07-30].

⁷⁷ HUSBAND, Tim. *Before Fortune-Telling: The History and Structure of Tarot Cards*. Online. METMuseum. 2016-04-08. Dostupné z: <https://www.metmuseum.org/blogs/in-season/2016/tarot>. [citované 2023-07-30].

Myslím, že je to veľmi príhodné pre to, čo sa snažím definovať a zdokumentovať. To, čo sa pri jednotlivých orákulách a systémoch snažím opísať ako Kozmos či Éthos a napadalo mi i slovo filter, by sa dalo pomenovať i ako určitá *optika*.

Jodorowsky popisuje, že pri práci s tarotom vidí všetky možnosti vedľa seba ako reálne šance, ktoré existujú. Všetko je prepojené a synchronizované. Nič nie je predurčené, záleží na tom, ktorým smerom sa *my* rozhodneme vydať. Meditatívny stav počas kartového výkladu nazýva *"Tancom reality"*,⁷⁸ kde svet tancuje okolo nás a dáva nám možnosti, ktoré hľadáme. *"Nič nie je záležitosťou pravdepodobnosti. Ak do niečoho vložíš svôjho ducha, ten fenomén sa stane."*⁷⁹

Vo svojej knihe venovanej tarotu *The Way of Tarot* (2004)⁸⁰ vysvetľuje, že po dlhom skúmaní začal vnímať tarot ako *"complete entity"* - úplnú bytosť, dokonalú entitu.

*"Štúdium každej Arkány začína dôsledným poradím celého Tarotu; každý detail, akokoľvek malý, začína od väzby, ktorá spája všetkých sedemdesiatosem kariet. Na pochopenie týchto nespočetných symbolov človek potrebuje vidieť posledný symbol, ktorý všetci tvoria spolu: mandalu. Podľa Carla Gustava Junga, mandala je reprezentáciou psyché, ktorej podstata je nám neznáma."*⁸¹

Opäť je toto pre mňa silným dôkazom toho, ako niečo, čo je nepomenované alebo možno i nepomenovateľné, je neovládnuteľné. Avšak v tomto prípade ide možno o to, že tejto nepomenovateľnej sile sa radi necháme na chvíľu - teda počas výkladu, ovládnuť a možno dúfame, že nám táto vyššia moc pomôže rozhodnúť sa, ako ďalej.

Jodorowsky ďalej vysvetľuje kultúrny kontext mandaly takto: *"V hinduistickej tradícii je mandala, symbol posvätného centrálného priestoru, oltára a chrámu, obrazom sveta aj reprezentáciou božskej sily, obrazom schopným priviesť toho, kto o nej kontempluje, k osvieteniu."*⁸²

⁷⁸ JODOROWSKY, Alejandro – JODOROWSKY ENGLISH SUBTITLED. *Alejandro Jodorowsky – The Tarot. English subs*.avi. Online. YouTube. 2013-05-20. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=llZq8Nit0Vw>. [citované 2023-07-30].

⁷⁹ Tamtéž. Pôvodný text: "For me it was a deep psychological search. When you work with tarot, you see that chances exist, synchronicity exists, everything is linked. But nothing is a matter of probability. If you set your spirit to something, that phenomenon will happen. When you are determined, when you deeply enter that dimension that I call the dance of reality, the world dances around you and gives you what you seek."

⁸⁰ JODOROWSKY, Alejandro – COSTA, Marianne. *The Way of Tarot: The Spiritual Teacher in the Cards*. Destiny Books, 2004. ISBN: 978-1-59477-656-4.

⁸¹ JODOROWSKY, Alejandro – JODOROWSKY ENGLISH SUBTITLED. *Alejandro Jodorowsky – The Tarot. English subs*.avi. Online. YouTube. 2013-05-20. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=llZq8Nit0Vw>. [citované 2023-07-30].

Pôvodný text: "...the true study of each Arcanum begins with the consistent order of the entire Tarot; every detail, tiny as it may be, begins from the links that connect all seventy-eight cards. To understand these myriad symbols, one needs to have seen the final symbol they all form together: a mandala. According to Carl Gustav Jung, the mandala is a representation of the psyche, whose essence is unknown to us." "In Hindu tradition, the mandala, the symbol of the sacred central space, altar, and temple, is both an image of the world and the representation of divine power, an image capable of leading the one contemplating it to illumination."

⁸² JODOROWSKY, Alejandro – COSTA, Marianne. *The Way of Tarot: The Spiritual Teacher in the Cards*. Destiny Books, 2004. ISBN: 978-1-59477-656-4.

7.3.1 Tarot ako psychoterapeutický nástroj

V článku *Psychologie tarotu: Karty jako nástroj psychoterapie*⁸³ od They Kučerovej som objavil zaujímavé posunutie využitia tarotu.

V klasickom využití tarotového výkladu by karty, ktoré by sme si náhodne "vylosovali", tak trochu predurčili to, s čím sa budeme "musieť" pri výklade stotožňovať. Keď sa však technika prevráti, môže ten, kto hľadá odpoveď alebo sa snaží analyzovať svoj vnútorný stav, pomenovať svoje pocity, príbehy, či vnútorné rozpoloženie za pomoci tejto abecedy výjavov, symbolov a archetypálnych postáv.

Psychoterapeut Tibor A. Brečka popisuje, ako využíva tarotové karty pri sedení so svojimi pacientami:

*„Ukázalo se, že stejně jako u dětí je pro mnoho dospělých mnohem jednodušší, když nemluví přímo o sobě. Místo toho, abych sáhodlouze vymýšlel, jak vysvětlit, co se mi uvnitř děje, což je často vlastně nesdělitelné, ukážu nějakou sekvenci karet. Vidíš tady toho člověka, jak je propíchaný deseti meči? Tak takhle já se přesně cítím.“*⁸⁴

Obrazové vnímanie teda môže vďaka podvedomiu fungovať intuitívne účinnejšie ako verbálne pomenovávanie nejakej problematickej situácie. Možno i odosobnenie od seba a nahliadnutie do situácie za pomoci štylizovaného výtvarného stvárnenia pomáha slobodnejšie pomenovávať veci a možno i presne vystihnúť ich podstatu z nášho uhlu pohľadu.

Thea Kučerová ďalej popisuje, ako funguje takéto využitie tarotu: *"U tarotu v Brečkově pojetí je podstatné, že používá karty projektivně, nikoliv prediktivně. To znamená, že klient obrazy vybírá z líčové strany, vidí je a reaguje na ně; nejde o žádné tajemné 'tahání naslepo'. S pomocí obrazů vnějšího světa, které jsou na tarotech znázorněny, člověk vytvoří odraz toho vnitřního.*

Jednoduše řečeno, karty jsou vlastně takové loutky, díky kterým odehrajeme to, co se v nás děje." Brečka ďalej reaguje: *"Pak můžeme postupovat dál. Aha, a od koho ty meče jsou? Kdo té postavě ublížil? Když bych to hodně přestřelil, je to i určitá forma dramaterapie. Až na to, že nemáme herce, ale postavy na kartách."*⁸⁵

⁸³ KUČEROVÁ, Thea. *Psychologie tarotu. Karty jako nástroj psychoterapie*. Online. Heroine. 2020-07-29. Dostupné z: <https://www.heroine.cz/psychologie/2799-psychologie-tarotu-karty-jako-nastroj-psychoterapie>. [citované 2023-07-29].

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Tamtéž.

V závere Brečka hovorí tak trochu o mojom spomínanom prepínaní medzi zjednodušeným symbolickým svetom hry či kartovej sady a realitou.

„Střídáme rovinu fantazijní, symbolickou, s rovinou reálné situace klienta. On třeba vidí jezdce na bílém koni a řekne si, že by mu mohl pomoci. A já se pak ptám: Kdo ten jezdec může být ve tvém reálném životě? Přeskakování z fantazie do reality velmi pomáhá uvědomit si a pochopit, co se děje. Najednou má celý proces mnohem větší intenzitu. Právě proto se s ním musí pracovat opravdu opatrně. Symboly jsou silné a spouští v nás silné reakce.“⁸⁶

V období, keď som písal túto prácu, som bol na svatbe svojej spolužiačky a pri rozhovore s neznámymi ľuďmi pri stole som sa dozvedel, že niekto používa v rámci spirituálnych stretnutí – ženských kruhoch – pre podobnú psychoterapeutickú prácu obrázkové karty zo stolovej hry Dixit.⁸⁷ Balíček kariet v tejto hre je tvorený 84 kartami. Obrázky na nich sú celoformátové a pestrofarebné, žánrovo by sa dali zaradiť ako ilustrácie. Karty neobsahujú žiaden text. Pýtajúci sa sa preberie týmito kartami a vyberie si tú, ktorá ho v danej chvíli vystihuje. Na rozdiel od tarotu sú tieto ilustrované karty viacej nositeľmi akéhosi pocitu či atmosféry a možno preto sa s nimi môže niekto ľahšie stotožniť.

V nasledujúcej kapitole prikladám i vlastnú, veľmi začiatočnickú skúsenosť s používaním tarotu.

7.3.2 Pedagogický experiment č. 1 - Scénografický seminár a veštenie s loutkářmi

Na tohtoročnom ročníku Loutkářskej Chrudimi budem viesť Scénografický seminár.

Pravdepodobne sa ho zúčastnia najmä dospelí ľudia z prostredia amatérskoho bábkového divadla.

Zvažujem, čo robiť, ako sa k tomu postaviť.

Na narodeniny som dostal od rodičov tarotové karty a knihu *Carl Gustav Jung a tarot: Cesta archetypu...*

Vykladam si teda karty k tomu, aby som zistil, akým spôsobom viesť seminár.

Pôvodne som chcel s účastníkmi semináru vytvárať scénografické koncepty pre ich potreby, pokúsiť sa pomenovať možnosti ďalších krokov cez tému, či ideu, ktorú oni sami prinesú.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ DIXIT. *Dixit | Desková hra plná fantazie*. Online. Svět Dixit. 2022. Dostupné z: <https://dixit.cz/#intro>. [citované 2023-07-29].

Predstavujem si, ako asi bude prebiehať vyučovanie dospelých ľudí s mojim pedagogickým vedením, a pri tom si vyťahujem tri karty z Tarotu. Vychádzajú mi samé veselé karty (v knižke s vysvetlivkami píšú: "radujte sa") – napadne mi pri tom, že by sme veštenie mohli zakomponovať i do brainstormingu počas semináru.

Na seminári zrazu cítim očakávanie, aby som sypal z rukávu rôzne scénografické triky a divadelné efekty. Všetci sú na to zvedavý a mňa fascinuje predstava, že scénograf je "niekto, kto vie".

Namiesto sypania návodov na efekty však hovorím o tom, že väčšinu času som bezradný a neviem sa rozhodnúť. Snažíme sa zo seminaristami zistiť, akú atmosféru majú mať predstavenia, ktoré chcú spracovávať. Tých najbezradnejších sa mi podarí nadchnúť pre to, aby sme sa túto odpoveď pokúsili vymámiť z orákula, a tak veštíme za pomoci troch vylosovaných kariet Tarotovej Veľkej Arkány, ktoré sa následne snažíme analyzovať. Bohužiaľ výklad podľa pribalenej knižky o význame kariet v tarote je pomerne obmedzený a očividne sa náš výklad snaží tlačiť smerom k odpovediam na business future či budúcnosti milostného života. Ja sám si pri tomto výklade snažím vyložiť, čo slová významu kariet znamenajú pre mňa a akým smerom ma vedú. Tiež mám pocit, že to nefunguje. Zdá sa teda, že sme si otázku položili zle. V tomto prípade sme nepotrebovali poradiť s rozhodovaním, pretože sme nemali pred sebou vybrané ani žiadne možnosti. Chceli sme dostať inšpiráciu, impulz. Ak by som sa mal pokúsiť zreflektovať tento moment nefunkčnosti, napadajú mi snád' len výjavy z rozprávok. Keď sa smrteľník pokúša použiť nejaký mystický predmet na niečo banálne, tak mágia nefunguje. Možno preto, že nejde o stav naozajstnej krízy, zúfalej snahy nájsť. Pretože iba práve tento stav je – ako píše Nick Cave – to vo výsledku plodné sedenie za stolom. Ak sa teda celou bytosťou nezapojíme do tejto snahy hľadať v znakoch odpoveď, nič sa nemusí stať. Pravda môže byť aj to, že sám človek pri práci s orákulom zažíva inak dynamický zážitok a i vďaka atmosfére je výsledok iný. Ak som však počas seminára posunul atmosféru skôr smerom k cirkusovému predstaveniu, zázračný moment sa nedostavil.

7.4 Sarajevská mešita

K tejto technike sa mi nepodarilo nájsť, okrem jedného rozhovoru, žiadne podklady, ani dôkazy. A možno je to tak dobre a nedostupnosť zdrojov zvyšuje pocit jedinečnosti.

O tejto "technike" som sa totiž dozvedel na úrovni urbánnej legendy od rodinného priateľa, filmového režiséra Petra Kerekesa, keď som zbieral materiál pre svoj workshop v rámci predmetu Laboratoľ na DAMU. Obširnejší rozhovor s Petrom v novinách je teda jediný zdroj:

"V Sarajeve je taká povera – keď máte vyriešiť nejakú dôležitú životnú otázku, idete do centra mesta, do mešity, kde je pochovaných sedem bratov. Na okno položíte mincu, sústredíte sa na svoju otázku a mlčky prechádzate okolo mešity, dokiaľ nepočujete prvú zrozumiteľnú vetu od náhodného okoloidúceho. To je odpoveď Boha na vašu otázku.

Napríklad moja kamarátka rozmýšľala, či má opustiť mesto. Ticho kráčala okolo mešity a zrazu uvidela dieťa hrajúce sa na ceste, ku ktorému sa blížilo auto. Matka naň zakričala: ,Utekaj'. To bolo jednoznačné znamenie, že má odísť."⁸⁸

Ide teda o vytvorenie podmienok pre to, aby som odpoveď na otázku dostal. Vďaka celému rituálu, ktorý musí pýtajúci sa urobiť pre to, aby mohol nakoniec načúvať hlasu náhodných okoloidúcich, sa môže sústrediť na svoju otázku.

7.5. Päť uhlov pohľadu a Metóda šiestich klobúkov

V praktickom tutoriále s animovaným ilustratívnym videom s názvom *How to Make a Decision*⁸⁹ sa dozviem, že problém s vyberaním si medzi rozhodnutiami je spojený s tým, že mi chýbajú rôzne perspektívy. Ideálne je teda pozrieť sa na konkrétnu problematiku z týchto piatich uhlov pohľadu:

Nepriateľ/ Enemy:

Pozná naše slabé miesta. Chce pre nás to najhoršie. Vďaka predstave toho, čo by nám poradil náš najhorší nepriateľ, môžeme kontrastnejšie vidieť, čo by sme teda chceli my pre ten najlepší výsledok.

Inštinkt, žalúdok/ Gut instinct:

Spojenie všetkých skúseností, ktoré v sebe máme uložené.

Častokrát tento nástroj nepoužívame, väčšinou preto, lebo nás v niektorých životných situáciách sklamal a intuitívne riešenie nás doviedlo k "nesprávne" riešeniu.

⁸⁸ SNITKOVÁ, Tatiana. *Renomovaný dokumentarista nakrúca prvý hraný film vo väznici*. Online. SME. 2018-11-18. Dostupné z: <https://kosice.korzar.sme.sk/c/20962949/renomovany-dokumentarista-nakruca-prvy-hrany-film-vo-vaznici.html>. [citované 2023-07-30].

⁸⁹ THE SCHOOL OF LIFE. *How to Make a Decision*. Online. 2017-11-02. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=okdsAZUTJ94>. [citované 2023-07-30].

Je však dôležité vidieť pohľad na vec i skrz tento filter.

Smrť/ Death:

Častokrát zanedbaná možnosť neodvratnej smrti taktiež slúži ako filter na odlišovanie dôležitých a nepodstatných vecí. Zaujímavé.

Vďaka tomuto *memento mori* filtru sa nám môže podariť vyslobodiť sa od príchutí ako napríklad nátlak okolia, očakávania rodiny a možno teda vyvolá na povrch tú variantu, ktorú by sme si tajne priali.

Tento filter sa pýta: ako by som sa rozhodol, ak by som bol oslobodený od všetkých malých prekážok, ktoré mi bránia v ústrety blížiacej sa smrti?

Opatrnosť/ Caution:

Ustupuje realite, je neambiciózna, radšej odstúpi od ambiciózneho nápadu.

Odvaha/ Courage:

Riskantný krok ďalej od normy a komfortu.

Opatrnosť i odvaha by mali byť na konci rozhodovania vyvážené.⁹⁰

Prepojením týchto špecifických perspektív získame lepší rozhľad v danej situácii.

Žiadne ťažké rozhodovanie nebude vo výsledku podľa týchto parametrov dokonale vyvážené, ale touto rozšírenou optikou máme určite šancu prísť na nadpriemerne kvalitné riešenie, ktoré vzniklo s dostatočným nadhľadom.

O niečo neskôr som narazil na podobnú techniku, ktorá pracuje s vytvorením odstupu k problematike.

7.5.1. Metóda šiestich klobúkov

Metóda šiestich klobúkov⁹¹ je štruktúrovaná technika rozhodovania, kde každý „klobúk“ predstavuje iný spôsob myslenia, ako je: logické, emocionálne, kreatívne a kritické myslenie. Vedomým nosením každého klobúka môžete preskúmať rozhodnutie z rôznych uhlov a

⁹⁰ GCFLearnFree. *Decision-Making Strategies*. Online. 2018-12-17. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=pPlhAm_WGbQ. [citované 2023-08-1].

⁹¹ DE BONO, Edward. *Šest klobouků aneb Jak myslet*. Přeložil Petr JANSÁ. Praha: Dobrovský, 2020. ISBN 978-80-7642-057-1.

hľadísk. Táto metóda vás povzbudzuje, aby ste vstúpili do rôznych nastavení mysle, čo môže viesť k komplexnejším rozhodnutiam.

Autorom je Edward de Bono, psychológ a vedec pôvodom z Malty. Je úzko spojený s pojmom "laterálne myslenie", ktorý zaviedol. Je to premýšľanie o probléme z iných uhlov pohľadu a snaha o kreatívne vykročenie zo známych vzorcov.

„Možno máme úplne adekvátny spôsob, ako niečo urobiť, ale to neznamená, že nemôže existovať lepší spôsob,“ opisuje Bono začiatok svojho výskumu. *„Kreativita zahŕňa provokáciu, skúmanie a riskovanie. Kreativita zahŕňa ‘myšlienkové experimenty’.“* Nemôžete vopred povedať, ako experiment dopadne. *„Namiesto čakania na to, kým sa naša pozornosť pritiahne k niečomu neobvyklému, môžeme stanoviť rámce na ‚nasmerovanie‘ našej pozornosti vedomým spôsobom.“*⁹²

Keď som sa tieto metódy snažil aplikovať sám na sebe, mal som potrebu si tieto rôzne uhly pohľadu nejak zapísať či zakresliť, skrátka dať im nejakú hmotnú podobu. Kvôli svojej rozptýlenosti a príšernej pamäti si potrebujem všetko zaznamenávať, inak to zabudnem. Preto na okraje kariet, ktoré popri písaní generujem, zapisujem impulzy, ktoré sa mi spájajú s tématickou materiálou.

7.6. Two minutes diversion alebo dvoj minútové rozptýlenie

V ďalšom stručnom videu na tému *How Unconscious Processing Improves Decision-Making*,⁹³ kde sa taktiež za pomoci animácií a príjemnej hudby snažia poradiť ohľadom rozhodovania, ponúkajú trik, ktorý sa niečím sa podobá na veštiaci rituál:

Myslím na problém, ktorý riešim, a dám si pauzu na 2 minúty. Počas pauzy si mám buď zahrať nejakú náročnú strategickú hru, počítať matematické príklady, či venovať sa inej aktivite, ktorú uznáme za mentálne náročnú. Počas tejto aktivity, pri ktorej "žhavíme" mozog, však hlava podvedome problém stále rieši. Vďaka krátkemu rozptýleniu získa mozog čas a zároveň i stimuláciu a môže si urovnať informácie, ktoré o probléme má.

Tento trik vychádza z výskumu na Carnegie Mellon University v Pittsburghu.

⁹² DE BONO, Edward. *Best six thinking hats EDWARD DE BONO quotes*. Online. The Cite Site. Nedatované. Dostupné z: <https://thecitesite.com/authors/edward-de-bono/source/six-thinking-hats/>. [citované 2023-8-3].

Pôvodný text: "We may have a perfectly adequate way of doing something, but that does not mean there cannot be a better way. Pôvodný text: "Creativity involves provocation, exploration and risk taking. Creativity involves 'thought experiments'. You cannot tell in advance how the experiment is going to turn out."

"Instead of waiting for our attention to be pulled towards something unusual, we can set out frameworks for 'directing' our attention in a conscious manner."

⁹³ REA, Shilo. *Press Release: Carnegie Mellon Brain Imaging Research Shows How Unconscious Processing Improves Decision-Making: Findings Reveal That Unconscious Brain Activity Leads to Better Decisions*. Online. CMU. 2013-02-13. Dostupné z: https://www.cmu.edu/news/stories/archives/2013/february/feb13_unconsciousthought.html. [citované 2023-07-30].

Dôležité je dodať, že výskum na tejto univerzite prebiehal tak, že ľuďom, ktorých vybrali na pozorovanie počas experimentu, dodali rôzne informácie potrebné k výberu auta alebo bytu. Pozorovaný teda dostali nové informácie, ktoré videli prvý krát, prešli si všetky informácie, ktoré mohli zavážiť na ich rozhodovaní, a nasledovalo toto dvoj minútové rozptýlenie, ktoré následne vyústilo k intuitívnemu rozhodnutiu. Dá sa teda povedať, že výskum objavil viac o tom, ako náš mozog spracováva informácie, než o tom, ako sa rozhodujeme. Viac ako o metódu sebapoznania ide skôr o takzvaný „lifehack“.

Aj túto prácu sa mi darí písať za pomoci striedania práce s textom a hraním logickej hry na telefóne, v ktorej prelievam rôzne farby v niekoľkých skúmavkách a snažím sa ich roztriediť. Zdá sa, že to funguje a určite to bude fungovať ešte viac, keď teraz už viem o tomto výskume. Podobne ako tvorba mojich veštekých kariet i logická hra mi pomáhajú stimulovať myslenie a počas akejsi pauzy od písania získavam krátke koncentrované momenty na zváženie ďalšieho kroku.

7.7. Zhrnutie poznatkov

Ešte pred tým, než sa pokúsim zhrnúť všetky objavy, popíšem zásadnú skúsenosť, v ktorej kombinujem viacero uvedených techník.

7.7.1 Pedagogický experiment č. 2 - Laboratoř - Workshop extrémneho veštenia na KALD DAMU

Rok pred začiatkom písania tohto textu som v rámci predmetu Laboratoř viedol krátky workshop, ktorý sme vytvorili pre svojich spolužiakov (stopa workshopu je dostupná online).⁹⁴

Venoval som ho vytváraniu rýchlokvasených mini inscenácií za pomoci rôznych veštekých techník:

-Keltské runy⁹⁵ - išlo o krabičku plnú malých keramických keltských rún s priloženou výkladovou knižkou, ktorú som si kúpil počas základnej školy.

⁹⁴ Link k workshopu: <https://laborator.hotglue.me/?vestby>.

⁹⁵ BLUM, Ralph. *Runy: rady starobylého orákula*. Praha: Beta, 2007. ISBN 978-80-7306-309-2.

- I-ťing⁹⁶ - K dispozícii bola na workshope moja kniha ako analógová verzia, ale keďže nás bolo pomerne veľa, zapojil som i menej dôveryhodnú verziu a to síce online I-ťing.
- Oblique strategies v podobe telefónovej aplikácie.
- Špeciálna autorská sada Oblique strategies Miskatonickej univerzity 1.
- Minca, ktorá odpovedala na otázky za pomoci hlava, orel - áno, či nie.
- "Mešita" - stojíš na konkrétnom mieste (v našom prípade sme postávali pred budovou DAMU na Karlovej ulici), vyslovíš konkrétnu otázku a čakáš na znamenie, ktoré Ti prinesie odpoveď. Častočasť to bol impulz z davu ľudí prechádzajúci okolo.

Každý z účastníkov workshopu si vybral jedno z týchto médií.

Zadanie, s ktorým sme pracovali počas workshopu, bolo: Prineste si 5 osobných predmetov. Tieto predmety si vymeňte z nejakým kolegom v miestnosti. Na základe kombinácie daných objektov a zvoleného orákula vytvorte scénickú kompozíciu – scenár pre majiteľa objektov – akýkoľvek performatívny tvar do dĺžky piatich minút. Akúkoľvek inscenačnú otázku, ktorú si kladiete, vyhodnoťte pomocou vášho orákula a pokúste sa čo najstriktnjšie dodržať to, kam vás veštba smeruje. Ak je to možné, nechajte rozhodnúť orákulum o všetkom, čo vám napadne.

inscenačnými otázkami som myslel napríklad:

- *Aký má byť žáner?*
- *Má sa v tom rozprávať?*
- *Aká je nálada?*
- *Má to happy end?*
- *Akým spôsobom komunikujem s divákmi?*
- *Ako sa chovám k rekvizitám?*

S odstupom sa mi zdá, že sme v niečom dospeli k takmer analógovej imitácii fungovania umelej inteligencie v generátore textu Chat GPT.

Na záver tohto workshopu vznikli zaujímavé a veľmi rôznorodé inscenačné scenáre, ktoré autori i sami odperformovali.

⁹⁶ *Kniha proměn: I-ťing = Yijing*. Přeložil Oldřich KRÁL. V Lásenici: Maxima, 2008. ISBN 978-80-86921-03-7.

Tu je jeden z príkladov, ako mohol vzniknúť koncept pomocou využívania keltských rún:

- *Má se v tom mluvit? Runy: Nepoddávejte se tradicím.*
- *Čím to má skončit? Runy: Pokud se chcete dál rozvíjet, staňte se potápěčem a potápějte se do hlubin.*
- *Jakou to má mít atmosféru? Runy: Věci se nabalují a zrychlují.*
- *Jaký objekt je dominantní? Runy: (Mluvily o síle a destrukci.)*
- *Co se děje po destrukci? Runy: Smrt.*

Zdá sa, že runy nenechali autora textu na pochybách a na všetko našiel pomerne jednoznačnú odpoveď. Oproti tomu technika "Mešita" vyžadovala väčší autorský vstup:

- *Kdo je v inscenačnom tvare Alžběta? Mešita: prišla žobráčka - Alžběta bude chudobná.*
- *Akú to bude mať atmosféru? Mešita: prešiel okolo mladý pár - romantickú.*
- *Aká je pointa? Mešita: Smiech a plač detí - tragikomická.*
- *Aká je atmosféra? Mešita: turisti použili slovné spojenie "traditional czech" - tradičná česká atmosféra.*
- *Ako sa chovať k predmetom? Mešita: "To je ta, co Ti to už niekoľikrát odřekla?" – odmietavosť atp.*

Počas skúmania týchto rôznych techník som sa snažil preniknúť do toho, prečo sú napríklad pre mňa tie starobylejšie princípy príťažlivejšie, alebo na čo môžu byť vhodné v práci na divadelnej inscenácii.

Jedným z najsilnejších rozdielov medzi týmito technikami je vlastne to, že niektoré sú obsiahnuté v nejakom fyzickom artefakte a nejedná sa v ich prípade len o nejaký mechanizmus či myšlienkový koncept.

Pre istotu sa sám seba pýtam, čo sú tieto *rozhodovadlá* zač na prvý pohľad?

- I-ting je pekná knižka, ktorá má určitú poetickú kvalitu.
- Tarot je balíček kariet spojený so symbolmi, ktoré sa musím naučiť rozpoznávať.
- "Sarajevská mešita" je koncept, ktorý funguje na vytvorení špecifickej situácie "otvorenia sa odpovediam", v tomto prípade vďaka konkrétnemu miestu, ktorému je pripisovaná mystická sila.

- Metóda šiestich klobúkov je metodologický koncept, ktorý na základe toho, že sa odosobníme na šesť spôsobov, spôsobí, že získame o problematickej situácii lepší prehľad a môžeme si tak sami pre seba naše rozhodovacie procesy racionálne pomenovať (a vládnuť mu).
- Two minutes diversion vedecká teória o tom, že náš mozog po získaní nových informácií môže počas inej mentálnej aktivity využiť takto "rozturovaný motor" a dokáže spracovávať tieto informácie "na pozadí". Nápad sa nám tak rýchlo rozleží "a i za pomerne krátku chvíľu môžeme vďaka zvýšenej mozgovej aktivite získať efektívny odstup či pocit, že vieme, ktoré riešenie je pre nás výhodnejšie.

Ak by som mal ja osobne siahnuť po ukončení tohto výskumu po nejakom rozhodovacom médiu, intuitívne by som siahol po niečom haptickom. Po niečom, čo so sebou môžem nosiť ako talizman. Niečo, o čom viem, že ma ochráni pred prípadným kritickým momentom bezradnosti.

Preto si vyrábam vlastné karty. Na jednu stranu ide o experiment – za pomerne krátku dobu, s vidinou deadlinu odovzdania práce sa pokúsím vytvoriť sadu kariet a až po jej vytvorení a teda i dokončení práce uvidím, ako funguje v praxi.

Na stranu druhú mi ide o to, aby som si vytvoril akúsi "vecičku" – haptický objekt, ktorý vzniká popri práci s množstvom informácií, ktoré sa snažím spracovať a využiť vo svojom texte.

Teda zatiaľ čo kódujem významy do slov, intuitívne kódujem vizuálne podnety do obrázkov na kartách a "nápvied" po ich okrajoch.

Z teórie o inom vnímaní času Indiánov Hopi v kapitole 6. *Kozmos vnútri uzavretého funkčného systému*, zaznieva i to, že pre rôzne činnosti sú možno dôležité iné časovosti. Ak sa snažím vydupať si okamžité riešenie tu a teraz, neostáva mi nič iné, ako obrátiť sa napríklad na los, Oblique strategies či inú techniku, ktorá za pomoci náhody môže zareagovať okamžite. Tarot, I-ting, či runy si vyžadujú čas. Ak sme tento kontemplatívny čas ochotní venovať tejto činnosti, budeme pravdepodobne odmenení "rozvážnejším" výsledkom.

Tak ako pri dialógu s umelou inteligenciou, tak i pri veštení s tarotom musíme do mechanizmu vložiť množstvo svojich vstupných informácií.

Kozmos umelej inteligencie tvorí obsah celého internetu, teda je limitovaná množstvom dostupných informácií. Oproti tomu poeticko-filozofický text *Kniha premien* je kozmos, ktorý obsahuje síce veľkú, ale i tak obmedzenú kombináciu obrazov a rád pre vojvodu.

To, aký nástroj si zvolím ako konzultanta, je moje zámerné rozhodnutie.

8. Motivácia pre prácu s orákulom

Je dôležité uznať, že v momente, keď sa rozhodnem zapracovať do svojich umeleckých procesov prvok náhody napríklad skrz veštecký mechanizmus, ide o vedomý proces, respektíve, čím viac si zvedomujem, že pracujem s náhodou, tým viac z toho môžem vyťažiť. Náhoda je neoddeliteľná súčasť všetkých techník, ktoré som vybral ako príklady pre túto prácu.

Pre porovnanie rôznych skúseností s prácou s takýmto sebarefektívnym médiom som na krátky rozhovor oslovil Petra Dlouhého a Valentínu Šatrovú, pretože sa obaja rozhodli vytvoriť si vlastnú sadu kariet (kompletné rozhovory s oboma tvorcami a kurátormi sú dostupné v Prílohe 1 a 2).

Petr túto sadu vytváral v tíme kolegov a výsledná forma je akousi prepracovanou verziou tarotu: *"Ve finále jsme přejaly* i koncepci Velké arkány, ale přepsali*y jsme jednotlivých 22 archetypů do nové podoby. Z Kouzelníka se tak stává Compost, z Milenců Being Many. Dábel je The Monster a například Měsíc je Reciprocity."*⁹⁷

Valentína však vytvorila vlastnú sadu kariet, ktorá *"je inspirována zkušeností ze zahrady a zahradničení, které jsem získala jednak v době covidu, kdy to byla moje jediná tvorba, a pak tak celoživotně. Jde o fluidní sadu, kde karty přibývají a mizí, ale brzy se dočká své první zafixované podoby. Je ale už jasné, že to není finální podoba a novými zkušenostmi se sada rozroste. Sada překlápí zkušenosti ze zahrady do kontextu autorské tvorby. Učíme se tak skrze karty o principech vlastní tvorby, zahrada je oporou tvůrce, ve které můžeme hledat užitečné paralely."*⁹⁸

Orákulum je možné (ak chceme) vnímať aj ako nášho komplica, ktorý je však podľa môjho názoru presne taký, akého si zaslúžime, aby bol. Petr v rozhovore sám nazýva svoju kartovú sadu ako *"jedny ze svých nejbližších spiklenkyň. Pomáhají mi navigovat mou vlastní praxi, otevírají konverzace s druhými a jsou prostředkem k zjitřené imaginaci."*

Pokúšal som sa dopátrať, ako Valentína a Petr vnímajú svoje karty po akejsi povahovej stránke a Petr na otázku, či je výklad s kartami viac *"pivo s kamošom, alebo učená dišputa s mudrcom"* zareagoval: *"Je to pro mě možnost ptát se na otázky, které bych normálně nekladl. Ať už proto, že by mě nenapadly, nebo že bych se neodvážil je klást. Stejně tak je pro mě seance lekcí naslouchání a učení se o pohledu druhých."*

⁹⁷ Viz: Příloha č. 1.

⁹⁸ Viz: Příloha č. 2.

Valentína Šatrová odpovedala na rovnakú otázku takto: *“To je pohled do zrcadla. Nikdo jiný, než ty a karty (nebo spíše principy zahrady) tam nehraje žádnou roli. Proto karty zásadně nevykládám druhým.”*

Prácu s takouto sprostredkovanou sebaanalýzou môžeme zakomponovať či už do úvodnej fázy - prípravy projektu, aby sme si určili, čo nás zaujíma a na čo sa chceme zamerať, ale napríklad i počas samotného skúšania, aby sme si pomohli zorientovať sa v rozpracovanej časti, v ktorej sa práve vývoj inscenácie nachádza, a my sme možno príliš “vo vnútri” tvaru, aby sme získali odstup a mohli tak vidieť ďalšie možnosti vývoja.

9. Pomenovanie problému, respektíve zistenie, že existuje

*“Život je série problémů které musíme řešit. Čím víc problémů v životě vyřešíš,
tím jsi lepším člověkem”*

Racek Kobyla, postava vo videohre Kingdom Come⁹⁹

Od písania anotácie na túto prácu ubehlo vyše roka. Dalo by sa očakávať, že veci za ten čas naberú iný smer. Prekvapivo však múdra veta, na ktorú v anotácií referujem, a ktorá znie: *“...ak vieme otázku, vieme vlastne už i odpoveď...”* je stále súčasťou balíka, ktorý ma zaujíma. Na toto dôležité múdro som si po roku spomenul vďaka článku z názvom *The Naming of Things: How Words Have Power*,¹⁰⁰ vo voľnom preklade *Pomenovávanie vecí: Akú moc majú slová*. V úvode článku totiž popisuje príbeh klasickej Grimmovskej rozprávky: *Rumpelstiltskin*, v českom jazyku známa ako *Rampelník* či *Dupynožka* a v jazyku slovenskom ako *Martinko Klingáč*. V príbehu pomôže Klingáč mladej dievčine s nespíniteľnou úlohou: upriast' za jedinú noc z konope zlatú priadzu. Ak sa jej to podarí, zoberie si ju za ženu kráľ a stane sa kráľovnou. Na oplátku však Klingáč chce, aby buď do roka zistila jeho meno, alebo ju odnesie na fúriku a zoberie si ju za ženu. V iných variantách chce ukradnúť jej dieťa. Dievča sa potom snaží celý rok zistiť jeho meno, ale nedarí sa jej naň prísť. Počas jednej noci však jej manžel uvidí Klingáča tancovať pri ohni a spievať si v piesni svoje meno. Keď sa meno vďaka manželovi dozvie mladá kráľovná a pred bájnou bytosťou ho vysloví, Klingáč je porazený a definitívne zmizne, v niektorých variantách sa rozpadne.

Americký špecialista na literatúru pre deti a folklór Jack Zipes poznamenáva, že toto nám ukazuje, ako musíme hľadať odvahu *„...pomenovať sily, ktoré na nás pôsobia, ak chceme byť slobodní a autonómni”*.¹⁰¹

Schopnosť správne pomenovať veci okolo nás, je moment získania výhody nad doteraz autonómny m neznámom, pretože potom je pravdepodobné, že vieme ako zareagovať. Nech je “správna” interpretácia rozprávky akákoľvek, hovorí určite i o tom, že ak sa niečím zaoberáme a sme tým posadnutí, tak podobne ako v rozprávke môže prísť odpoveď z nečakanej strany.

⁹⁹ WARHORSE STUDIOS. *Kingdom Come: Deliverance*. Počítačová hra. 2018.

¹⁰⁰ HILTON, Sandra. *The Naming of Things: How Words Have Power*. Online. Welldoing. 2021-11-11. Dostupné z: <https://welldoing.org/article/naming-things-how-words-have-power>. [citované 2023-08-13].

¹⁰¹ Tamtéž.

Pri workshope Extrémneho veštenia na DAMU sa táto sila spojená s pomenovávaním presne potvrdila. Za pomoci rôznych vešteckých médií sme si nechávali čo najmenej kontrolovane vytvárať rozhodnutia. Cieľom bolo čo najviac potlačiť autorstvo; takpovediac sme sa snažili len pozbierať, čo orákulá vygenerovali. Tým myslím, že napríklad každý výklad sme sa pokúsili brať čo najviac doslovne.

Dôležité však bolo najmä to, že sme si museli definovať, na čo nám tieto orákulá odpoveď vygenerujú. Musím predsa vedieť otázku, na ktorú chcem odpoveď. Ak mi nejaká otázka týkajúca sa napríklad môjho umeleckého diela ani nenapadla, nemôžem mať nad ňou predsa žiadnu moc.

Na druhú stranu však hrozí, že pri prílišnom pomenovaní môže dôjsť k zbytočnému "obnaženiu" a umelecké dielo môže stratiť tajomstvo, ktoré práve obsahovala metafyzická rovina diela.

Fenomén pomenovávanie vecí ma začal zaujímať pôvodne vďaka rozhovoru Marie Kamarovej, Roberta Smolíka a Jana Bažanta, ktorý pod názvom *Baterka je jídlo* vyšiel v knihe *Technologie, loutky, magie* (2022).¹⁰² V rozhovore padlo toto:

MARIA KAMAROVA: "Jedna polská filozofka [Jolanta Brach-Czaina] říkala, že věci jsou jsoucna, která ztratila anonymitu.

Pojmenováním odebíráme věcem autonomii, ale my vše pojmenováváme, abychom to mohli využít. Jsme pořád vládcí."

JAN BAŽANT: "To je iluzorní. Tenhle vztah podřízenosti v pojmenování je výrazným přečeňováním vlivu na ten objekt jako takový. Abych vesmír mohl obsáhnout, musím si ho pojmenovat."¹⁰³

Nielen samotné pomenovávanie, ale i vláda nad vecami za pomoci poznania a schopnosti pomenovať veci správnymi menami ma fascinuje. Stále nie je jasné, kto má nad rozhodnutiami, ktoré vznikajú vládu? Ak niektoré veci nedokážeme pomenovať, nemôžeme im teda zrejme vládnuť a teda nie je jasné, či ich konanie je podriadené našim zámerom. Dám opäť priestor literatúre východnej kultúry, pretože Sun-c' to v knihe *Umenie vojny* pomenúva práve z pohľadu vladára: „Ak poznáte nepriateľa a poznáte seba, nemusíte sa báť

¹⁰² BAŽANT, Jan a kol. *Technologie, loutky, magie*. Praha: KANT - Karel Kerlický, 2022, s. 114-119. ISBN 978-80-7437-370-1.

¹⁰³ BAŽANT, Jan a kol. *Technologie, loutky, magie*. Praha: KANT - Karel Kerlický, 2022, s. 119. ISBN 978-80-7437-370-1.

výsledku stoviek bitiek. Ak poznáte seba, ale nie nepriateľa, za každé získané víťazstvo utrpíte aj porážku. Ak nepoznáš ani nepriateľa, ani seba, podľahneš v každej bitke.¹⁰⁴

Keď som sa v rozhovoroch s Petrom Dlouhým a Valentýnou Šatrovou pýtal, kto má počas vykladania kariet kontrolu nad dianím, odpovedal Petr pomerne sebaisto takto:

“Určite ten, kto je vykládá. Karty jsou jeho nástrojem, jeho odrazem, neprozrazují budoucnost a neřídí osud.” Valentína zase o svojich kartách hovorí, že *“závisí, kdo je používá. Pro mě rozkládají takovéto mocenské binární rozpoložení. Tím, že karty nemají jasně daný význam, který se utváří vždy v daném kontextu (jaká je vstupní situace, pozice karty, vztah k ostatním kartám, další názory), získávají silnou subjektivitu, kterou není možné lehce ohýbat, pokud vnímáme samotné čtení karet jako praxi naslouchání významům a spojitostem a nikoliv jako dogmatické prosazování pevně daných interpretací.”*

To, kto má teda kontrolu nad celým procesom výkladu či veštby, môže byť častokrát premenlivé a možno i vždy iné a určite záleží od kontextu danej situácie – verím, že nás totiž môže orákulum i pekne “poťahat”.

Taktiež si myslím, že orákulum môže pomôcť pomenovať problém i v práci vo väčšej skupine. Ak sa predsa skupina zhodne na tom, čo je obsahom napríklad kozmu kariet, je jasné, že fungujú v spoločnom ekosystéme. Vytvorením takejto spoločnej funkčnej metafyziky napríklad divadelnej inscenácie môžeme predísť mnohým zbytočným konfliktom.

¹⁰⁴ TZU, Sun. *The Art of War*. Preložil Thomas Cleary. Vydavateľstvo Shambhala, Skrátené vydanie, 2005, ISBN 978-1590302255. Pôvodný text: “If you know the enemy and know yourself, you need not fear the result of a hundred battles. If you know yourself but not the enemy, for every victory gained you will also suffer a defeat. If you know neither the enemy nor yourself, you will succumb in every battle.”

10. Aplikovanie rozhodovacích techník v tvorbe autorského typu divadla

O využitie rôznych spomínaných techník pri práci v divadle som sa pokúšal už niekoľkokrát a v nasledujúcich kapitolách sa to pokúsím zmapovať.

10.1. Výzva pre príchod neočakávaného

*"Když to právě se udělá ve správný čas, na správném místě, tím správným způsobem, pak to je v pořádku."*¹⁰⁵

I-ťing

Načo tento citát?

Pripomína mi totiž, že je dôležité si sám pre seba vytvárať akési rituály.

Pri rituáli musím za presného využitia vybraných propriiet podľa presných krokov urobiť niečo, aby som dosiahol to, čo potrebujem.

*"Rituál je súbor symbolických úkonov náboženského alebo iného charakteru, vykonávaných podľa presne stanovených pravidiel."*¹⁰⁶

V kontexte práce s obmedzením, kartami, symbolmi a rozhodovaním mi však napadá, že je možné si pri tvorbe inscenácie vytvárať akýsi reverzný rituál:

Obmedzením si vstupných zdrojov vytvorím prostredie, v ktorom "nútim" tieto veci, aby sa k sebe vzťahovali a hľadali si k sebe cestu.

Akoby som postupoval od konca a hľadal cez obmedzenie samotné návody, ako veci prepojiť a ako ich "obsluhovať" tak, aby vo výsledku vytvárali vo svojej "ostrovnej" izolovanosti funkčný ekosystém.

Zaujímá ma predstava, že tým, čo je obsahom mojej pomocnej techniky, teda či už kariet, alebo textov a obrázkov, si vytváram paletu možností – mantinely pre to, čo týmito nástrojmi môžem ovplyvňovať.

Na spomínanej skúsenosti s workshopom Extrémneho veštenia sa vyprofilovali princípy, akým spôsobom nám rôzne veštiace techniky pomáhali pri práci. Ide síce o veľmi hrubé využitie, ale myslím, že ako príklad je to vhodné.

¹⁰⁵ *Kniha proměn: I-ťing = Yijing*. Přeložil Oldřich KRÁL. V Lásenici: Maxima, 2008. ISBN 978-80-86921-03-7.

¹⁰⁶ PŘÍSPĚVATELÉ PROJEKTŮ WIKIMÉDIA. *Rituál*. Online. [sk.wikipedia.org](https://sk.wikipedia.org/wiki/Ritu%C3%A1l). 2021-10-10. Dostupné z: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Ritu%C3%A1l>. [citované 2023-08-13].

I-ting vytváral impulzy viac voľné, text k nám prehovára skrz obrazy a využíva i básnickú kvalitu, zatiaľ čo minca, ktorá hovorí iba áno alebo nie, nemá žiadnu estetickú kvalitu. Pri ostatných, komplexnejších "veštidlách" bol najdôležitejší vlastne jazyk, ktorý do hry prinášala priložená výkladová knižka. Tieto knižky zväčša prehovárajú zbytočne tajomným ezoterickým jazykom a snažia sa smerovať výklad na vzťahy s blízkymi ľuďmi či na zlomové životné situácie. Tu je teda cítiť, čo predpokladá autor takejto výkladovej knižky, že sa budeme pýtať. Obdivujem "veštcov", ktorí majú celú symboliku v hlave a dokážu s jej využitím prepojiť jednotlivé vyložené karty medzi sebou.

Opäť je tu prítomné, že to, ako pomenovávame veci, sa odzrkadľuje na našom vnímaní sveta.

Dalo by sa povedať, že na rôzne druhy problému by bolo vhodné zvoliť správne médium, alebo ho dokonca pre konkrétny účel vytvoriť.

Médium-orákulum sa stáva konzultantom. Sprostredkúva mi dialóg so samým sebou na mojej mentálnej úrovni za pomoci jazyka, ktorý používa.

Veštidlo, médium môže byť teda vlastne napriek tomu, že má svoju osobitnú estetickú a filozofickú povahu, neutrálnym členom nášho autorského tímu. Ale jeho neutralita zároveň môže byť určená tým, ako ho pre seba nazveme. Neutrálny napríklad pre to, že sa s nami nikdy neháda ani neodporuje. Stále vládne my a orákulum nám je zrkadlom do podvedomia.

Do kartotéky/ katalógu pomenovaní vzťahu média voči nám, by mohli patriť napríklad tieto:

Konzultant
Nepriateľ
Kamoš
Votrelec
Oponent
Ukazovateľ
Nositeľ šoku
Pol'ovnícky posed
Generátor možností

Koniec koncov, tieto médiá sú len neživými predmetmi a záleží na nás, aké mená im dáme, a to, aké meno im dáme, zase určí, akú budú mať moc.

10.2. Vytváranie mantinelov v autorskej práci

Podľa môjho názoru je samotné rozhodovacie médium imanentným ekosystémom. Podobným imanentným spôsobom môže fungovať i práca v autorskom divadelnom tíme. To, čo je obsiahnuté v tomto tíme, môže byť spektrum možností, ktoré dokážem tvoriť. Je to jednoduchý limitujúci parameter. Nemusím teda zaťažovať svoje premýšľanie o vznikajúcom diele tým, že sú ešte iné možnosti – napríklad také, ktoré by som uvidel, ak by som mal v tíme choreografa atď...

Tím spolupracovníkov na danom projekte je teda akýmsi ekosystémom. Toto vybrané "komando" je vlastne tými vylosovanými kartami, či vybranými hexagramami z I-ťingu. Povedzme, že sa jedná o inscenačný tím, v ktorom sa kompetencie rôznych povolání ako dramaturg, scénograf či hudobník môžu viac prelínať a právomoci nie sú také oddelené.

Tak ako každá karta v tarote v sebe obsahuje znaky a symboly, zastupujúce kvalitu, ktorá nie je definovaná ako pozitívna ani negatívna, tak i každý člen tímu sa vlastne stane takouto vytiahnutou kartou. Lenivý scénograf, ktorý nedodáva podnety či návrhy je logicky zdanlivo negatívna hodnota, avšak je možné, že v rámci skúšania, či vymýšľania materiálu pre predstavenie, vznikne vďaka absencii tohoto člena komanda pnutie či iniciatíva z inej strany a môže tak vzniknúť nečakaný výsledok. Alebo ak vznikne potreba vytvoriť hudbu špeciálne pre inscenáciu, jasným riešením by sa zdalo pozvať do spolupráce hudobníka. Avšak ak by sme nepremýšľali o tíme ako o limitovanom útvere, ale ako o "kompletnej sade", nech je akákoľvek, mohol by vzniknúť hudobný prvok v rámci spolupráce tímu. V tom momente by sa mohla i samotná práca na hudbe prejaviť na kvalite inscenácie.

Tu teda popisujem fungovanie v autorskom tíme, ktorý vytvára nový tvar či koncepciu inscenácie. Mám však skúsenosť, pre ktorú som v tomto texte dlho hľadal miesto, a myslím, že to miesto je práve tu:

10.2.1. Elia Moretti a jeho 12 jazykových typov

V lete v roku 2019 som dostal ponuku hrať ako náhradník živú hudbu pre predstavenie *Please leave a message*¹⁰⁷ od divadla Continuo.

Pôvodnú hudbu zložil bubeník a perkusionista Elia Moretti, ktorý sa kvôli divadlu Continuu presťahoval z Talianskeho Milána do Českých Malovic.

Túto skomponovanú hudbu potom naživo počas predstavenia performoval s hudobníčkou Luciou Páčovou za použitia bicích nástrojov, elektroniky a Luciinho špecifického hlasového prejavu. Teda, viac či menej: bicie a spev.

Záskok, ktorý sme však mali vytvoriť, by bol tvorený inými nástrojmi: Bicími a saxofónom/klarinetom.

Nechápal som, ako s týmito – inými – predispozíciami máme zahrať rovnakú hudbu k už zafixovanému predstaveniu.

Ukázalo sa však, že Elia nezložil jeden soundtrack, v zmysle skladieb, ktoré by sa dali zahrať znovu a ideálne rovnako. V predstavení je napríklad takáto skladba s presnou melódiou zapísanou do nôt iba jedna. Všetku ostatnú hudobnú hmotu vytvárajú hudobníci na základe takzvaných jazykových typov – Language types.

Je to súbor veľmi špecifických technických princípov či parametrov, ktoré vytvárajú konkrétnu hudobnú kvalitu. Hudobník teda zostáva čiastočne slobodný v hudobnej improvizácii, môže sledovať akcie performerov a má väčší priestor pre to ich hudobne podporiť a vytvárať tak presnejšie spojenie.

Každú scénu po hudobnej stránke tvoril jeden či kombinácia týchto hudobných povelov.

Zaujímavé bolo, že počas skúšania hudby na rezidencii vo Švestkovom dvore v Malovicach sa ukázalo, že ani inscenácia nie je pevná. Čo sa týka štruktúry, niektorí z performerov, ktorí pôvodne inscenáciu naskúšali, totiž medzi tým buď kolektív opustili, alebo boli momentálne v inej krajine. Predstavenie *Please Leave a Message* bolo skrátka fluidným tvarom. Zostala však pôvodná koncepcia a idea. Podobne ako sme sa my, hudobníci, učili Language types, tak i performerí tejto inscenácie podľa pôvodného tvaru vytvárali nové – na mieru sebe a svojim momentálnym schopnostiam prispôbené časti inscenácie.

¹⁰⁷ ŠTOURÁČ, Pavel (režisér). *Please Leave a Message*. Divadelní představení. 2017-06-10. Místo: Divadlo Continuo, Švestkový dvůr Malovice.

Zoznam jazykových typov:

1 long sound

2 accented long sound

3 trills

4 staccato formings

5 short attacks

6 angular attacks

7 legato

8 diatonic formings

9 intervallic formings

10 multiphonics

11 gradient formings

12 sub-identity forms

Podobne ako rozhodnutia, či riešenia vytvorené za pomoci orákula, i tu nie je jasné autorstvo hudby. Počas predstavenia predsa performujem vo veľkej voľnosti hudbu na základe svojich schopností a svojho vkusu. Pri autorstve teda dochádza ku kompromisu.

Autor hudby vytvoril koncepciu, ktorej súčasťou je i hudobníková voľnosť. Hudobníci sú v niečom pýtajúci sa a Language types sú ekosystémom hudobnej časti inscenácie.

Výsledkom je hudba, ktorá vzniká spojením konkrétneho mantinelu - povelu a momentálneho rozpoloženia hudobníka a jeho intuície.

10.3. Divočina

Ďalší príklad využívania prvkov náhodnosti som zažil a aplikoval v rámci ročníkového zadania v druhom semestri bakalárskeho štúdia. Zadaním pre prácu bolo vytvoriť performatívny tvar, ktorý nebude režírovaný jednou osobou, ale vznikne spoločnou tvorbou celého ročníka.

Témou a vstupným materiálom, ktorý sme mali spracovať, bol článok v novinách o mestskej divočine a zeleni, ktorá prerastá skrz mesto.

Dostali sme praktické odporúčanie, aby sme zbierali rôzny materiál, ktorý sa nám s týmto článkom nejakým spôsobom spája. Materiálom mohli byť napríklad knihy, texty, ďalšie články. Všetko však malo mať ideálne nejaký performatívny potenciál. Teda by som mal vedieť, ako by sa dal podnet spracovať scénicky. Text môžem povedať, kostým podľa návodu zo skautskej knižky si môžem obliecť alebo vyrobiť.

Takto generované obrazy a scénické útržky sme si mali zaznamenávať formou popisu konkrétnej akcie na papierové kartičky. Vznikala nám tak *kartotéka* rôznych scén, hereckých akcií, či udalostí.

Zamiešaním a náhodným rozložením mohli vznikať nekonečné možné varianty tohto predstavenia.

V istom momente sme generovanie ďalších "kartičiek" zastavili a ponorili sme sa do nekonečných variánt scénosledu. Dôležité je myslím to, že táto kartotéka má podobnú funkciu ako nejaké veštecké médium, má presné parametre. Tvorba variant prebieha len v rámci toho, čo je v sade, s ktorou sa pracuje.

Späťne som zistil, že rovnakú techniku spomína David Lynch v kontexte tvorby svojich vlastných filmových scenárov. V rozhovore¹⁰⁸ uvádza, že pri tvorbe scenára sa snažíme väčšinou zapracovať naše nápady do slov.

Snažíme sa slovami opísať to, aký je náš nápad. Úplný slovný opis však môže niekedy zlyhať a scenár sám o sebe nie je zárukou kvality. Dôležité je podľa Lyncha si zapísať jednotlivé nápady tak, aby sme nezabudli, ako sme si ich predstavovali, a mohli ich využiť v ďalšej tvorbe, teda u Lyncha je to film.

Lynch opisuje, že spôsob, ako si tieto nápady zachytávať na jednotlivé karty, ho naučil zhodou okolností rodák z československa František Daniel. František Daniel bol v dobe Lynchovho štúdia filmu dekanom Amerického filmového inštitútu¹⁰⁹ a študentom radil, aby si na tvorbu hrubého scenára zohnali balíček kariet v pomere strán 3x5 a napísali jednu scénu na každú kartu. Názov kartičky tak, ako ho napíšeme, definuje podstatu danej scény.

Ak si vraj zapíšeme 70 kariet s týmito scénami, získame hlavné rysy budúceho filmu, alebo v našom prípade - *Divočiny*.

10.4. Inscenácia *Medař*¹¹⁰ a kniha *Wabi Sabi*

V širšom rámci mám ešte jednu príhodnú skúsenosť s vytváraním si vlastných mantinelov pri tvorbe. So skupinou FRAS¹¹¹ sme v roku 2021 pripravovali novú lútkovú inscenáciu *Medař* a ja som pracoval na tvorbe scénografie. Predstavenie opisuje príbeh starého nepálskeho mládenca žijúceho v horách v regióne Annapurna, ktorému jedného dňa ťažko ochorie sestra.

¹⁰⁸ LYNCH, David – FRAME INTO FOCUS. *David Lynch on writing a script*. Online. Video. 2021-04-27. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=yngWNmouhPQ>. [citované 2023-08-13].

¹⁰⁹ WIKIPEDIA CONTRIBUTORS. *Frank Daniel*. Online. Wikipedia. 2023. Dostupné na: https://en.wikipedia.org/wiki/Frank_Daniel. [citované 2023-08-13].

¹¹⁰ BÁRTOVÁ, Johana (Režisérka). *Medař*. Divadelní představení. 2021-9-11. Místo: 4+4 dny v pohybu, Praha.

¹¹¹ Viz: <https://www.frasfras.com/>.

Nepálci v týchto častiach zbierajú vysoko v horách med od najväčších medonosných včiel na svete a preto, že peľ, ktorý včely zbierajú z rododendronu je plný toxínov, tak i med, ktorý z neho včely vyrábajú, je toxický. V malých dávkach môže liečiť a zlepšovať vitalitu, no vo väčších dávkach, (tri polievkové lyžice) funguje tento med ako droga. V našom príbehu si po tom, ako niekto vypije medu príliš, poňho príde roj včiel a odnesie ho do iného sveta.

Pri tvorbe som však mal úplný „zásek“ a nevedel som, ako ďalej. Vedel som, že je dôležité nejakým spôsobom zobrazit' horu – obrovskú, nebezpečnú a neskrotnú masu prírodnej hmoty. Nechcel som vytvárať žiadnu atrapu a chcel som, aby materiál pôsobil surovo a autenticky.

V tomto mieste som sa nevedel rozhodnúť, ako ďalej postupovať, a začal ma tlačiť čas. Nakoniec som sa rozhodol, že limitom, mantinelom, v ktorom by sa mi na riešenie mohlo podariť prísť, bude to, že si prečítam malú knižku *Wabi-sabi pro umělce, designéry, básníky a filozofy*.¹¹²

Zostávalo málo času a rozhodovanie sa nevyvíjalo, napadli mi totiž varianty, ako napríklad kvôli inscenácii kúpiť kamión, v ktorom sa bude prevážať obrovská hora kameňov, ktorá sa na každú reprízu nanosí na scénu.

Nakoniec ale knižka *Wabi-sabi* zázračne zapôsobila, a to cez estetickú koncepciu, ktorú v knihe definujú – a v popise toho, ako vyberať materiál, som zrazu mal pocit, že je jediná správna možnosť, ako k môjmu problému prísť. Ako univerzálneho predstaviteľa divokej horskej prírody som sa nakoniec rozhodol zvoliť veľký kus starého plechu. Ten sme nakoniec získali počas Silvestrovských osláv na chalupe u spolužiačky Terezy Havlovej, keď som si uvedomil, že vyradený starý plech zo strechy je presne to, čo mi „orákulum“ *Wabi-sabi* počas môjho kontemplatívneho čítania a hľadania odpovede chcelo ukázať. Aby som uviedol veci na pravú mieru, nešlo o náhodu. Po „slávnom“ dočítaní knižky som naozaj dostal vnuknutie, že scénografiu má tvoriť veľký kus plechu. Najprv (keďže som vyštudovaný umelecký kováč) som chcel tento plech ručne opracovať kladivom a tvary vykovať. Opätovné pomyslenie na *Wabi-sabi* mi však napovedalo, že by som takto určite prekročil hranice vkusnosti.

Preto som sa rozhodol pátrať po plechu „na prírodno“, hrdzavom a mierne opracovanom časom. Volal som dokonca aj do zberných surovín, v ktorých som raz získal zaujímavý materiál na výrobu „zbastlených“ hudobných nástrojov, ale medzi tým všade namontovali

¹¹² KOREN, Leonard. *Wabi-sabi pro umělce, designéry, básníky a filozofy*. Přeložil Magdalena WELLS. Praha: K-A-V-K-A, knižní a výtvarná kultura, 2016. ISBN 9788027000821.

kamerové systémy a majiteľ tvrdil, že už nemôže materiál na zbernom dvore ďalej predávať. Musel som teda tento plech nájsť niekde inde. Nakoniec až na spomínanej Silvestrovskej chalupe.

Toto scénografické riešenie považujem za veľmi dobré rozhodnutie, plech sa ukázal ako multifunkčný prvok. Zahnutý starý plech umiestnený vertikálne na drevenom ráme sa v inscenácii otáča zo strany na stranu a vytvára tak hrací povrch pre bábkou. Raz je vrchom hory, po otočení plechu vnútom jaskyne a keď sa položí horizontálne, vytvorí U-rampu, ktorá zase ponúka iné možnosti pre prácu s bábkou.

Dokonca sme na plechu nahrali aj časť hudby do inscenácie za pomoci bubeníckych plstných paličiek a kontrabasového sláčika.

Toto multifunkčné využitie scénografie však bolo možné odhaliť len vtedy, ak sme sa rozhodli pristupovať ku skúšaniam inscenácie podobne ako predtým ku knihe. Scénografia sa stala limitovanou "sadou kariet", ktorá môže obsiahnuť všetko, ak si to chceme všimnúť.

Myslím, že je dôležité vytvárať si príležitosti pre zažitie jasného impluzu akejsi obmedzenej jedinej nožnej pravdy či pocitu jasnej, správnej možnosti, a to sa dá docieľiť najlepšie tým, že sa veľkej časti možností zbavím čo najskôr. Vytvorím si obmedzenie tým, že limitujem množstvo *vstupných materiálov*.

10.5. Veštenie ako inšpirácia v tvorivom procese

Doteraz bolo v tomto texte skloňované najmä rozhodovanie, teda vyberanie si medzi rôznymi variantami. To znamená, že musím tieto varianty poznať.

Dôležité je všimnúť si a pomenovať i ďalší rozmer veštenia a to je ten, že nás môžu i inšpirovať či sa stať takmer spoluautormi nápadu.

Všetky tieto princípy, techniky a mechanizmy, ktoré sú určené k rozhodovaniu, s nami komunikujú jazykom, ktorý je otvorený rôznym interpretáciám, a záleží iba na našom momentálnom nastavení, ako sa podľa nich rozhodneme. Vďaka svojej abstraktnosti ich môžeme vnímať ako zdroj inšpirácie. Stávajú sa impulzom, ktorý môže podnietiť k výberu uhlu pohľadu z nečakanej strany. Pri kreatívnych procesoch častokrát chceme byť prekvapení. Chceme dostať impulz z nečakanej strany.

10.6. Moja vlastná sada kariet

Píšem magisterskú prácu o rozhodovaní a k tomu si vyrábam vlastné karty pre pomoc s rozhodovaním. Zbieram si do nich to najlepšie, čo ma cestou stretlo.

Karty nemajú jeden názov, len podnázvy a tie sú popísané pozdĺž okraja karty. Mám pri tom pocit, akoby som vytváral propriety pre nejakú stolovú hru, o ktorej nič neviem. Ako by som chystal platformu, do ktorej sa pravidlá nalejú až po jej dokončení.

Čo sa týka počtu kariet, sú inšpirované 22 kartami Veľkej arkány. Avšak na stole, za ktorým píšem a kreslím, je iba 5 papierov tej istej gramáže. Kariet bude teda 20, nebudem sa povyšovať do nepatričných výšin tarotu.

Poradie kariet je zoradené podľa vzniku:

1. Chalupa, návšteva, teplo, samota, noc.
2. Buchta od babičky, pomalosť, tajný recept, tajemství, marmeláda, Love.
3. More, hĺbka, nekonečno, chaos, prostor, bezmoc, búrka, sila, Ukiyo, woodcut.
4. Prekážka, zlom, strom, uzáver, cesta, alej, topole, Night ride, Poland, asphalt.
5. Vlasy, Štúr, relikvia, atrapa, replika, exponát, Dedo Vševedo, ostatok.
6. Dub, úlet, lúka, málo, hovno v tráve, mračno, odchod, pred búrkou, Cumulus.
7. Výkon, odovzdaná práca, zásielka, nosič, knižnica zabudnutia, médium, Diskobolos.
8. Ruina, romantizmus, zapšklosť, paberky, bordel, Antiq.
9. SND, faloš, prevlek, getting old, nástenka, hrdina, chlap, Instant adulthood, pytlík.
10. Smrť, CMYK (je ako Key - kľúčová, čierna vo farbách), materiál, pokoj a oddych, únava, hlina, hromada, Evidencia.
11. Kľúče, tajomstvo, zodpovednosť, skrýša, multi, trezor, Mission Impossible, Multi, Bubny!
12. Bizón, sekundák, sila, dlhé schnutie, spoje, zlatko, tekutosť, "Drátkom!", Pokémon.
13. Inzerát, priateľ na telefóne, brigáda, Izildurov dedic, Dreamjob, Svine!, plán, Muchy.
14. Revír, posed, čakanie, lov, ticho, výhoda, Bude krv?, Na čekanou, Binocular, High ground, Pravek.
15. Spasiteľ náš, útek, strata, Everything is permitted, Closed, prírodný jav, EXPO, Pokémon on the road.
16. Lesť, metalwork, Šalamoun, syr, nepriateľ, "Pull the string", špeh, Lao 'C.
17. Nightwork, nočka, šichta, práca, služba, balada, cirkus, Klingáč, Toystory.
18. Vrátnica, sľub, Šance, Minotaurus, Strážca vchodu, na dosah, rozohraná parta.

19. Stret, výbuch, neskorý príchod, krúpy, prasklina, hromy- blesky, Divočina, zhora dole, pupok

20. Sleep, vtáci, sen, klec, loop, vypínač, základňa, revitalizácia, hobiti, zápis, Hobiti.

Karty, ktoré som si vytvoril, mapujú moju "tekutú" pozornosť, ktorá sa počas písania a zbere informácií prelievala z miesta na miesto a vo všetkom sa snažila nájsť spojenie. Často teda i v pomerne banálnych výjavoch nášho sveta.

Karty, obrázky na nich a i texty po okraji kariet sú najmä provokáciami. Sú akousi mutáciou rôznych symbolov, archetypov ale i kartičiek, či pokusov o vizuálnu poéziu. Nesnažil som sa príliš tlačiť na zmysluplný uzavretý systém, nejaké protihľadé hodnoty alebo vytvorenie dokonalej konfigurácie čohokoľvek.

Sú to skôr zápisky vytvorené z podvedomia popri písaní práce o rozhodovaní. Ale dúfam, že ich okolnosť ich vzniku naplní tajnou všehochuťou informácií, v ktorých som sa máčal, a očaruje ich dostatočnou autoritou, aby slúžila dobre mne alebo komukoľvek, kto ich bude potrebovať použiť pri svojich trápeniach.

Posledná fáza práce je výber knižnej väzby - dosiek. Opäť útočí FOBO (Fear of better option) a neviem sa prebrať obrovským množstvom možností. Má byť práca o príprave na rozhodovanie sa "dizajnová", decentná, alebo "funky"?

Prvýkrát prekladám svoju hotovú sadu kariet a losujem tri karty.

Z ľava do prava čítam nápisy na kraji kariet:

1. Šalamoun (ilustrátor), pasca, lešť, metalwork, nepriateľ, syr.
2. Posed, čakanie, revír, ticho, lov.
3. Málo, dub, lúka, úlet, hovno v tráve, mračno, odchod.

Z výkladu mám pomerne jasnú víziu. Karty som prečítal takto – čaká ma Šalamúnske rozhodnutie sa medzi umiernenou a zábavnou verziou dosiek. Možno však, ako naznačuje *Čakanie, posed* – si mám vybrať tak, aby som sa za obal za pár rokov nehanbil.

Lešť, nepriateľ – vybrať tak, aby som zbytočne neprovokoval pedagógov.

Hovno v tráve – nevybrať príliš "usadený" obal a predsa len podporiť transcendentálny obsah.

Keď už som bol konečne rozhodnutý vybrať si odvážnejšiu verziu, ukázalo sa, že by sa aj tak nestihla vyrobiť a preto som si zvolil "skromné" plátené dosky s farbou bordó so zlatými písmenami.

Fotografia dokončenej sady kariet.

Autor: Jakub Šulík

Áno milý čitateľ, zdá sa, že na fotografii nie je možné vidieť všetky karty úplne podrobne. Podobnú ochrannú "fintu" používajú vývojári automobilov pre znemožnenie rozpoznania presných tvarov nového modelu tým, že auto prelepia fóliou, ktorá tvary vozidla opticky deformuje.

V prípade záujmu o osobné konzultácie s touto kartovou sadou ma kontaktujte e-mailom na:

jakubsulik@gmail.com

Záver

V tejto práci som sa rozhodol, že vo vzduchoprázdne, v ktorom nie je ani *prejavenie, klud či pohyb* zastavím letiacu guľu rozhodovania sa a pozriem sa na ňu zblízka, tesne pred tým, ako narazí do časovej mriežky a rozlomí sa.

Viac ako rozhodnutie samo o sebe, ma zaujímalo pozorovať udalosti jemu predchádzajúce, pretože som ich vnímal za akúsi logickú analógiu či odrazový mostík k rozhodovaniu samotnému.

Rozhodovanie je proces, ktorého finálnu fázu musí nakoniec prekonať každý sám, nech už o tom, ako sa na ňu dá pripraviť, napíšem akokoľvek dlhú prácu. Neostáva nám nič iné, len snažiť sa byť citlivý a načúvať tichým hlasom, ktoré k nám môžu prehovárať cez svet okolo nás.

Počas písania tohto textu sa mi podarilo ponoriť a zamotať sa do témy takým spôsobom, že som väčšinu času vnímal svet okolo seba cez optiku rôznych uzavretých systémov, herných pravidiel, či kariet a symbolov. Ocitol som sa na niekoľko týždňov v akomsi *Lego Príbehu*. Všetko muselo dávať zmysel. Mal som pocit, že zrazu viem všetko pomenovať. Každý deň som prechádzal medzi rôznymi metafyzickými systémami, ktorým som rozumel. Vďaka pocitu porozumenia som mal takmer pocit nadvlády nad nedefinovaným zmätkom. Bohužiaľ, bola to len fikcia a svet okolo mňa i naďalej pohlcuje chaos. Nádej majú tí, ktorí si dokážu z tejto prahistorickej šedej hmoty vytvárať vlastný svet.

A práve vlastný svet inscenácie či konšteláciu tímu, s ktorým pracujeme, môžeme použitím spomínaných techník zmapovať do pomyselného kozmického modelu. Vďaka zástupným symbolom, ktoré k sebe vzťahujeme, môžeme vidieť jednotlivé vzťahy ako pohyby planét na modeli slnečnej sústavy.

Práca s orákulom môže byť osviežujúci spôsob, ako viesť spoločnú autorskú tvorbu. Môže pomôcť tvorivému tímu preniesť sa spoločne cez potrebu jednotlivca byť autorom nejakého nápadu a bojovať o pripisovanie si zásluh. Ak by o to skupina autorov stála, orákulum by mohlo pomôcť rozpustiť takéto rozptýlenia a mohlo by pomôcť zjednotiť umelcov v skupine do prepojeného ekosystému. Môžeme sa teda spoločne tým, že obrazne i prakticky vyložíme karty na stôl, naučiť vládnuť svojim novým kozmom spoločne.

Práca s médiami, ktoré som "otestoval" počas tvorby tejto diplomovej práce, rozvíja novú komunikáciu s našim podvedomím a pomáha definovať nehmateľné obrysy. Takáto práca však má kontemplatívnu povahu a vyžaduje si častokrát viac času, než obyčajne chceme

obetovať. Ak však tejto príprave venujeme väčšiu časovú dotáciu, pravdepodobne si vďaka presnejšiemu pochopeniu vnútorných procesov pripravíme presnejšie pole pre samotné rozhodovanie a teda i vládnutie nad naším kozmom. Teda vkročiť rovno do fázy 4/5 - *Odhodlaní k záväzku*, o ktorej je reč v kapitole 3. *Princípy ľudského rozhodovania*.

*“Pomalú je presne
a presne je rýchle”*

O tejto dielenskej básni, ceruzkou napísanej na stene rezbárskej dielne na KALD DAMU, som bol vždy presvedčený, že jej autorom je Svatopluk Skála.

Ukázalo sa však, že je to pravdepodobne citát z amerického filmu *Ostreľovač*.¹¹³

Podľa tejto múdrosti by teda malo platiť, že takáto preventívna práca na pochopení vzťahu seba voči ostatným bodom v kozme nám uľahčí prácu, ktorá nás tak či tak neminie.

Poznanie, že človek sa dokáže stotožňovať takmer zo všetkým, s čím má aspoň minimálnu skúsenosť, mi spôsobilo mierne rozčarovanie. Znamená to totiž, že i veštiť a nachádzať vhlád do vlastných situácií sa dá takmer zo všetkého. Hodnotným tu výrazne zostáva artefakt, to že nejaká múdrosť je uchovaná v objekte, pretože v nás pretrváva skrytá nejaká pradávna dôvera v objekt, či potreba haptickej skúsenosti - dotyku.

Čím viac je pomenovaný pojem Akt Rozhodnutia, tým viac získava na umeleckej hodnote, tým viac sa stavia na úroveň vrcholového športu, pretože dobré rozhodnutie musí byť spravidla ťažké a to najmä pre to, že obnáša poznanie palety variant.

Rozhodnutie je moment vedomého zvolenia si iba jednej z možností a zároveň odmietnutia všetkých ostatných. Čím viac zostávame v nevedomí a nejavíme záujem o poznanie iných možností, tým menej sa musíme rozhodovať.

To však neznie ako spôsob, ako mať veci pod kontrolou či mať o nich prehľad, a preto tak ako je nevšímavosť a neriešenie problémov rozhodnutím samo o sebe, tak i výber medzi zvedomenými možnosťami za pomoci náhody je rozhodnutím samo o sebe.

Ak v rámci uzavretého umeleckého diela rozhodujem o rôznych otázkach za pomoci náhody, znamená to, že si viem tie otázky pomenovať. Veď predsa, ak chcem niečo nechať na náhode,

¹¹³ RONALDRAYFGILOS. *Shooter (2007 Film) Video Clip*. Online. YouTube. 2012-01-15. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=YlJY0Hj3iqU&ab_channel=RonaldRayFGilos. [citované 2023-08-18].

najlepšie tak urobím, keď viem, čo presne mi je jedno. I tým, že v nejakých otázkach nechávam voľný priebeh náhode, znamená, že som si vedomý možných následkov a počítam s nimi ako s možnými fenoménmi.

Každý náš čin v umeleckej tvorbe teda vznikne buď **vedome náhodným rozhodnutím** alebo **vedome zámerným rozhodnutím**. Inak sa vlastne zákonite nemôže jednať o umelecké dielo.

Možno teda na konci práce stojí nové pomenovanie: Rozhodnutie, Akt umenia.

Zoznam informačných zdrojov:

Tlačené zdroje:

ABRAM, David. *Kouzlo smyslů: Vnímání a jazyk ve více než lidském světě*. MELECHOVSKÁ, Michaela – ZEMÁNEK, Jiří (překladaelé). Praha: DharmaGaia, 2013.

BAŽANT, Jan a kol. *Technologie, loutky, magie*. Praha: KANT - Karel Kerlický, 2022. ISBN 978-80-7437-370-1.

BLUM, Ralph. *Runy: rady starobylého orákula*. Praha: Beta, 2007. ISBN 978-80-7306-309-2.

BOTTOMS, Stephen, GOULISH, Matthew (eds.). *Small Acts of Repair: Performance, Ecology and Goat Island*. London – New York: Routledge, 2007. ISBN 9780415365154.

CAGE, John. *Silence: Přednášky a texty*. ŠŤASTNÝ, Jaroslav – TEJKAL, Radoslav – KRATOCHVÍL, Matěj (překladaelé). Praha: Tranzit, 2010. ISBN: 978-80-87259-07-8.

DE BONO, Edward. *Šest klobouků aneb Jak myslet*. Přeložil Petr JANSKA. Praha: Dobrovský, 2020. ISBN 978-80-7642-057-1.

HARARI, Yuval N. *Sapiens: stručné dějiny lidstva*. V nakladatelství Leda vydání třetí. Přeložil Anna PILÁTOVÁ. Voznice: Leda, 2018. ISBN 978-80-7335-569-2.

JODOROWSKY, Alejandro – COSTA, Marianne. *The Way of Tarot: The Spiritual Teacher in the Cards*. Destiny Books, 2004. ISBN: 978-1-59477-656-4.

Kniha proměn: I-ťing = Yijing. Přeložil Oldřich KRÁL. V Lásenici: Maxima, 2008. ISBN 978-80-86921-03-7.

KOREN, Leonard. *Wabi-sabi pro umělce, designéry, básníky a filozofy*. Přeložila Magdalena WELLS. Praha: K-A-V-K-A, knižní a výtvarná kultura, 2016. ISBN 9788027000821.

KRÁL, Oldřich (ed.). *Kniha mlčení: Texty staré Číny*. 3. vyd. Praha: Galerie Zdeněk Sklenář, 2015. ISBN 978-80-87430-51-4.

OKEN, Alan a Arthur Edward WAITE. *Základní tarot*. Třetí vydání. Přeložil Ilona HŮLOVÁ. [Praha]: Synergie, [2019]. ISBN 978-80-7370-534-3.

PLICKOVÁ, Karolina. *Pozorovat prázdný prostor: Tři současné podoby autorského neinterpretacího divadla*. Praha: NAMU, 2022. ISBN: 978-80-7331-626-6.

SCHAUTOVÁ, Nina. *Rozhodování a intuice: využijte plný potenciál intuice při rozhodování*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1090-0.

TZU, Sun. *The Art of War*. Přeložil Thomas Cleary. Vydavatel'stvo Shambhala, Skrátené vydanie, 2005, ISBN 978-1590302255.

WHORF, Benjamin Lee. An American Indian Model of the Universe. In: CARROLL, J. B. (ed.). *Language, Thought, and Reality: Selected Writings of Benjamin Lee Whorf*, s. 57-64. Cambridge, Massachusetts: Technology Press of Massachusetts Institute of Technology, 1964. ISBN 978-0-262-73006-8.

Elektronické zdroje:

ABRAM, David – CRASSH CAMBRIDGE. *CRASSH | Magic and Ecology Podcast with David Abram*. Online. YouTube. 2021-01-09. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=pFetQwFRPJM>. [citované 2023-07-28].

BIOPEDIA. *Darwinovská evolúcia*. Online. Biopedia.sk. Nedatované. Dostupné z: <https://biopedia.sk/evolucia/darwinovska-evolucia>. [citované 2023-7-29]

CAVE, Nick. *Are there times your creativity disappears and if so how do you coax it back / jump start it?* Online. The Red Hand Files. 2018. Dostupné z: <https://www.theredhandfiles.com/creativity-disappears-coax-it-back/>. [citované 2023-7-26].

DE BONO, Edward. *Best six thinking Hats EDWARD DE BONO quotes*. Online. The Cite Site. Nedatované. Dostupné z: <https://thecitesite.com/authors/edward-de-bono/source/six-thinking-hats/>. [citované 2023-8-3].

DIXIT. *Dixit | Desková hra plná fantazie*. Online. Svět Dixit. 2022. Dostupné z: <https://dixit.cz/#intro>. [citované 2023-07-29].

ENO, Brian – BBCCLICK. *Brian Eno: How To Beat Creative Block - BBC Click*. Online. 2017-04-05. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=tURRSJ-q4bg>. [citováno 2023-07-30].

ENO, Brian – BLOOMBERG QUICKTAKE. *Brian Eno's unconventional approach to getting more creative*. Online. YouTube. 2021-04-08. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=V4T1M9hdhJ8>. [citované 2023-07-30].

ENO, Brian – SCHMIDT, Peter. *Oblique Strategies*. Karty. Online. 1975. Dostupné z: https://monoskop.org/images/8/8c/Eno_Brian_Schmidt_Peter_Oblique_Strategies.pdf. [citované 2023-07-30].

ETCHELLS, Tim. *Tim Etchells on play / games / rules*. Online. Essential Drama. 2018-06-19. Dostupné z: <https://essentialdrama.com/2018/06/19/tim-etchells-on-play-games-rules/>. [citované 2023-7-26].

- GCFLearnFree. *Decision-Making Strategies*. Online. 2018-12-17. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=pPlhAm_WGbQ. [citované 2023-08-1].
- HAVELKA, Miloš. *Metafyzika*. Online. Sociologická encyklopedie. 2020-09-21. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Metafyzika>. [citované 2023-07-25].
- HEDWIG. *Esoterika, duchovno a další*. Online. Hedwig. 2014. Dostupné z: <http://hedwig.cz/esoterika-duchovno-a-dalsi/>. [citované 2023-07-25].
- HILTON, Sandra. *The Naming of Things: How Words Have Power*. Online. Welldoing. 2021-11-11. Dostupné z: <https://welldoing.org/article/naming-things-how-words-have-power>. [citované 2023-08-13].
- HUSBAND, Tim. *Before Fortune-Telling: The History and Structure of Tarot Cards*. Online. METMuseum. 2016-04-08. Dostupné z: <https://www.metmuseum.org/blogs/in-season/2016/tarot>. [citované 2023-07-30].
- JODOROWSKY, Alejandro – JODOROWSKY ENGLISH SUBTITLED. *Alejandro Jodorowsky – The Tarot. English subs*.avi. Online. YouTube. 2013-05-20. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=IlZq8Nit0Vw>. [citované 2023-07-30].
- KELLER, Jan. *Chaos*. Online. Sociologická encyklopedie. 2017-12-11. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Chaos>. [citované 2023-07-30].
- KUČEROVÁ, Thea. *Psychologie tarotu. Karty jako nástroj psychoterapie*. Online. Heroine. 2020-07-29. Dostupné z: <https://www.heroine.cz/psychologie/2799-psychologie-tarotu-karty-jako-nastroj-psychoterapie>. [citované 2023-07-29].
- LAO-C'. *Kniha mlčení*. Audiokniha, mp3. Nakladatelství SUPRAPHON. 2015.
- LYNCH, David – FRAME INTO FOCUS. *David Lynch on writing a script*. Online. Video. 2021-04-27. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=yngWNmouhP0>. [citované 2023-08-13].
- MIKYSKA, Ian. *Lukáš Jiříčka a Tomáš Procházka: Slovo „divné“ je v tomto kontextu také – divné*. Online. HISvoice. 2018-11-06. Dostupné z: <https://www.hisvoice.cz/lukas-jiricka-a-tomas-prochazka-slovo-divne-je-v-tomto-kontextu-tak-ove-divne/>. [citované 2023-7-25].
- MINDTOOLS. *Six Thinking Hats*. Online. MindTools. Nedatované. Dostupné z: <https://www.mindtools.com/ajlpp1e/six-thinking-hats>. [citované 2023-7-26].
- MUCHA, Ivan. *Řád*. Online. Sociologická encyklopedie. 2020. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/%C5%98%C3%A1d>. [citované 2023-07-25].
- MULTIMEDIAEXPO. *Étos*. Online. Multimediaexpo. Dostupné z: <http://www.multimediaexpo.cz/mmecz/index.php/%C3%89tos>. [citované 2023-07-25].

NAKONEČNÝ, Milan. *Intuice*. Online. Sociologická encyklopedie. 2017-12-11. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Intuice>. [citované 2023-07-28].

OPENAI. *Chat*. Online. OPEN AI. Dostupné z: <https://chat.openai.com/auth/login>

PLAMÍNEK, Jiří. *Ekosystém*. Online. Sociologická encyklopedie. 2017-12-11. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ekosyst%C3%A9m>. [citované 2023-07-24].

PŘISPĚVATELÉ PROJEKTŮ WIKIMEDIA, 2020. *Exoterický*. Online. *sk.wikipedia.org* [online]. 2020. Dostupné z: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Exoterick%C3%BD>. [citované 2023-07-25].

PŘISPĚVATELÉ PROJEKTŮ WIKIMEDIA. *Ekosystém*. Online. *sk.wikipedia.org*. 2023-02-23. Dostupné na: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Ekosyst%C3%A9m>. [citované 2023-07-24].

PŘISPĚVATELÉ PROJEKTŮ WIKIMEDIA. *Imanence*. Online. Wikipedia. 2022-11-27. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Imanence>. [citováno 2023-07-30].

PŘISPĚVATELÉ PROJEKTŮ WIKIMEDIA. *I-ťing*. Online. *sk.wikipedia.org*. 2022. Dostupné z: <https://sk.wikipedia.org/wiki/I-%C5%A5ing>. [citované 2023-08-13].

PŘISPĚVATELÉ PROJEKTŮ WIKIMEDIA. *Kozmos*. Online. *sk.wikipedia.org*. 2021. Dostupné z: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Kozmos>. [citované 2023-07-25].

PŘISPĚVATELÉ PROJEKTŮ WIKIMEDIA. *Medium*. Online. *cs.wikipedia.org*. 2022. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Medium>. [citované 2023-07-30].

PŘISPĚVATELÉ PROJEKTŮ WIKIMEDIA. *Metafyzika*. Online. *sk.wikipedia.org*. 2021. Dostupné na: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Metafyzika>. [citované 2023-07-25].

PŘISPĚVATELÉ PROJEKTŮ WIKIMEDIA. *Rituál*. Online. *sk.wikipedia.org*. 2021-10-10. Dostupné z: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Ritu%C3%A1l>. [citované 2023-08-13].

PŘISPĚVATELÉ PROJEKTŮ WIKIMEDIA. *Řád*. Online. *Wiktionary*. 2021. Dostupné z: https://cs.wiktionary.org/wiki/%C5%99%C3%A1d#cite_note-1. [citované 2023-07-25].

PŘISPĚVATELÉ PROJEKTŮ WIKIMEDIA. *Taoismus*. Online. *cs.wikipedia.org*. 2023. <https://cs.wikipedia.org/wiki/Taoismus>. [citované 2023-7-24].

PTEJTE SE KNIHOVNY. *Slovo řád*. Online. Ptejte se knihovny. Nedatované. Dostupné z: <https://www.ptejteseknihovny.cz/dotazy/slovo-rad>. [citované 2023-07-25].

REA, Shilo. *Press Release: Carnegie Mellon Brain Imaging Research Shows How Unconscious Processing Improves Decision-Making: Findings Reveal That Unconscious Brain Activity Leads to Better Decisions*. Online. CMU. 2013-02-13. Dostupné z: https://www.cmu.edu/news/stories/archives/2013/february/feb13_unconsciousthought.htm l. [citováno 2023-07-30].

RONALDRAYFGILOS. *Shooter (2007 Film) Video Clip*. Online. YouTube. 2012-01-15. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=YlJY0Hj3igU&ab_channel=RonaldRayFGilos. [citované 2023-08-18].

SLOVNÍK CIZÍCH SLOV. *Autoetnografie*. Online. Slovník cizích slov. Dostupné na: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/autoetnografie>. [citované 2023-7-24].

SLOVNÍK CIZÍCH SLOV. *Magie*. Online. Slovník cizích slov. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/magie>. [citované 2023-07-28].

SLOVNÍK CIZÍCH SLOV. *Médium*. Online. Slovník cizích slov. Nedatované. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/medium>. [citované 2023-07-30].

SLOVNÍK CIZÍCH SLOV. *Metafyzika*. Online. Slovník cizích slov. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/metafyzika>. [citované 2023-07-25].

SLOVNÍK CIZÍCH SLOV. *Orákulum*. Online. Slovník cizích slov. Nedatované. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/orakulum>. [citované 2023-07-25].

SNITKOVÁ, Tatiana. *Renomovaný dokumentarista nakrúca prvý hraný film vo väznici*. Online. SME. 2018-11-18. Dostupné z: <https://kosice.korzar.sme.sk/c/20962949/renomovany-dokumentarista-nakruca-prvy-hrany-fi-lm-vo-vaznici.html>. [citované 2023-07-30].

SUK, Jan. *Poetika imanence: od live artu k Forced Entertainment*. Online. Masarykova univerzita. 2019. Dostupné z: <https://www.muni.cz/kalendar/5115-poetika-imanence-od-live-artu-k-forced-entertainment>. [citované 2023-07-30].

TED. *How to make faster decisions | The Way We Work, a TED series*. Online. YouTube. 2020-02-10. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=cTIUiN6inIQ>. [citované 2023-07-28]

THE SCHOOL OF LIFE. *How to Make a Decision*. Online. 2017-11-02. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=okdsAZUTJ94>. [citováno 2023-07-30].

VAINAR, Zdeněk. *V koruně stromu - Čchi kung, Tchaj-tí*. Online. V Koruně Stromu. Dostupné z: <https://www.vkorunestromu.cz/>. [citované 2023-7-24].

VAINAR, Zdeněk. *Taoismus*. Online. V Koruně Stromu. Dostupné z: <https://www.vkorunestromu.cz/koruna-stromu/taoismus/>. [citované 2023-7-24].

VÁLEK, Miroslav – URSINY, Dežo. *Slovo (Demo version) 1987*. Online. Video. 2015-06-08. Dostupné na: https://www.youtube.com/watch?v=D6W3HXft_00. [citované 2023-08-13].

VÝZNAM SLOVA. *Transcendence*. Online. Význam slova. Nedatované. Dostupné z: <https://www.vyznam-slova.com/transcendence>. [citované 2023-07-30].

WARHORSE STUDIOS. *Kingdome Come: Deliverance*. Počítačová hra. 2018.

WIKIPEDIA CONTRIBUTORS. *Frank Daniel*. Online. Wikipedia. 2023. Dostupné na: https://en.wikipedia.org/wiki/Frank_Daniel. [citované 2023-08-13].

WIKIPEDIA CONTRIBUTORS. *Hopi time controversy*. Online. Wikipedia. 023. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Hopi_time_controversy#CITEREFWhorf1956b. [citované 2023-08-13].

Zoznam inscenácií

Medař, Fras, 2021

Režie: Johana Bártová

Scénografie, loutky: Jakub Šulík

Hudba: FRAS

Hrají: Matěj Šumbera, Jakub Šulík

4+4 dny v pohybu, Praha.

Please Leave a Message, Divadlo Continuo, 2017

REŽIE Pavel Štourač (CZ)

ASISTENT REŽIE Sara Bocchini (IT)

SCÉNOGRAFIE Martin Janda (CZ)

KOSTÝMY Helena Štouračová (CZ)

HUDBA Elia Moretti (CZ), Lucie Páchová (CZ)

ÚČINKUJÍ Sara Boccini (IT), Sean Henderson (USA/CH), Ludmila Ješutová (CZ), Ivan Vanko (SK), Angela Nwagbo (CZ/NG)

POHYBOVÁ SPOLUPRÁCE Corinna Vitale (CH)

SVĚTELNÝ DESIGN Jiří Šmirk (CZ)

PRODUKCE ART Prometheus

Zoznam príloh:

Príloha č. 1: Rozhovor s Petrom Dlouhým

Príloha č. 2: Rozhovor s Valentýnou Šatrovou

Príloha č. 1. Rozhovor s (dramaturgom a kurátorom Studia Alta v Prahe)

Petrom Dlouhým :

1. Ako by si predstavil svoje karty?

Jako jedny ze svých nejbližších spiklenkyň. Pomáhají mi navigovat mou vlastní praxi, otevírají konverzace s druhými a jsou prostředkem k zjitřené imaginaci.

2. Čo bol hlavný impulz vytvoriť si vlastnú kartovú sadu?

Karty vznikly v rámci evropského výzkumného projektu RESHAPE¹¹⁴ (Reflect, Share, Practice, Experiment). Spolu s dalšími výzkumníci a výzkumíky jsme se zabývaly* analyzováním pracovních podmínek v pracovním sektoru a naším úkolem bylo přijít s návrhem, který by povzbudil pozitivní změnu. Po dvou letech skupinové práce jsme se dostaly* k tomu, že potřebujeme nástroje, které budou poetické a které nás budou učit jinému přemýšlení a povedou k budování představ o budoucnosti, o světě, ve kterém bychom chtěli* žít a ve kterém bychom chtěli* pracovat. V ten moment jsme se začaly* intenzivně zabývat tarotem a jeho kosmologií. Klasické verze tarotu ale pro nás nebyly dostatečně přesné a reflektující naši situaci a kontext pracujících v uměleckém sektoru. Ve finále jsme přejaly* koncepci Velké arkány, ale přepsaly* jsme jednotlivých 22 archetypů do nové podoby. Z Kouzelníka se tak stává *Compost*, z Milenců *Being Many*. Dábel je *The Monster* a například Měsíc je *Reciprocity*.

3. Čelíš častokrát pocitu neistoty, případne sú karty oporou v neistote?

Beru nejistotu a pochyby jako jednu z nejdůležitějších součástí mé práce. Momenty, kdy se cítím až moc jistý, beru jako ty nejnebezpečnější, protože mám pocit, že mi zavírají cesty k jiným názorům a pohledům. A ano, karty jsou oporou v nejistotě, ale ne ve smyslu, že by mě měly v něčem ujistit. Spíš naopak. Jejich hlavní přínos vidím v tom, že dokáží zpochybnit zaběhlé vzorce myšlení, hledat skuliny a průrvy a vytvářet nové konstelace vztahů.

¹¹⁴ <https://reshape.network/categories/Zeitgeist>

4. Z čoho vychádza estetika kariet, prípadne vizuálna stránka výjavov na kartách?

Pro design karet bylo osloveno asi 15 umělců a umělkyně. Každý z našeho týmu oslovil jednoho až tři tvůrce podle vlastní volby. Naše cesty se tak hodně rozprostřely. Proces vzniku vizuálu jsme spolu záměrně nekonzultovali* a potkaly* i jsme se až při deadlinu, kdy se nám složil výsledný balíček. Díky široké síti kontaktů na kartách pracovali umělci a umělkyně vycházející z různých geografických kontextů i s různým uměleckým zázemím, estetikou, zkušeností... Myslím, že diverzita jednotlivých karet je jednou z hlavních předností balíčku.

5. V akej situácii, či ideálnom rozpoložení má človek siahnuť po tvojej kartovej sade?

V takové, která je důležitá pro daného člověka. Neexistuje univerzální dobrý moment nebo setting. S kartama jsem pracoval v barech stejně jako v galeriích, divadlech, konferenčních místnostech, ve vlaku, v tramvaji... V momentech, kterým jsem dal důležitost koncentrací, vytvořením a facilitováním společného prostoru. Pro někoho jiného může být důležitost ale někde úplně jinde. Například v rituální pravidelnosti, v jasně definovaném protokolu...

6. Ako sa tvoje karty vykladajú?

Jako neexistuje jeden správný moment, kdy karty použít, neexistuje jednotná praxe práce s kartami. Každý, kdo s naším balíčkem pracuje, má jiné postupy. Rozličnost praxí vychází i z prostého faktu, že jednotlivé archetypy nemají jasně definovaný význam. Ke každému je přiřazeno jen několik otázek, ale ani ty nejsou esenciální. Význam jednotlivých karet se mě mění (stejně jako každému, kdo s nimi pracuje), proměňuje v čase a na základě všech konverzací. Je důležité říct, že nejsou určené k 'věštění' budoucnosti, ale naopak k podněcování imaginace, jak budoucnost(i) vytvářet. Když mám s někým čtení, tak to jednoduše vypadá tak, že si povídáme o nějakém předem vymezeném tématu a karty slouží k propojování jednotlivých myšlenek a k otevírání oněch průřev, kterými mohou do diskuze vstupovat nové, často náhodné jevy. Ty jsou tím nejdůležitějším, protože nám pomáhají netočit se v kruzích samo-potvrzujících vzorců, ale pátrat po nových strategiích.

7. Kto vládne, karty, alebo ten kto ich vykladá?

Závisí, kdo je používá. Pro mě rozkládají takovéto mocenské binární rozpoložení. Tím, že karty nemají jasně daný význam, který se utváří vždy v daném kontextu (jaká je vstupní situace, pozice karty, vztah k ostatním kartám, další názory), získávají silnou subjektivitu,

kteřou není možné lehce ohýbat, pokud vnímáme samotné čtení karet jako praxi naslouchání významům a spojitostem a nikoliv jako dogmatické prosazování pevně daných interpretací.

8. Naštvali ťa tvoje karty niekedy?

Nemyslím si. Někdy jsou konstelace karet až děsivě jasně čitelné, někdy se zas společný narativ prostě nepodaří vystavět. Ale každá taková zkušenost má svůj význam v tom, jak o věcech přemýšlíme. Někdy je právě nemožnost se něčeho dopátrat vlastně velmi jasným podnětem a nebo je pocit zmatení něčím, co v sobě potřebujeme zpracovat a učit se, že karty, ani nic a nikdo jiný nám nemůže dát odpovědi, které v sobě nejsme schopni obsáhnout.

9. Sú mystický poklad, alebo skôr špinavá lopata?

Pro mě jsou asi portál. Ale klidně i mystický poklad nebo špinavá lopata. Je pro mě důležité nepřeesencializovat jejich funkci a důležitost, ale zároveň k nim zachovávat respekt a vážit si jejich působení.

10. Seansa s tvojimi kartami je pre teba skôr pivo s kamošom, alebo učená dišputa s mudrcom?

Je to pro mě možnost ptát se na otázky, které bych normálně nekladl. Ať už proto, že by mě nenapadly, nebo že bych se neodvážil je klást. Stejně tak je pro mě seance lekcí naslouchání a učení se o pohledu druhých. Nevím ale, jestli to odpovídá na tvoji otázku.

Príloha č. 2: Rozhovor s (autorkou, dramaturgičkou a kurátorkou) Valentýnou Šatrovou :

1. Ako by si predstavila svoje karty?

Moje karetní sada je inspirována zkušeností ze zahrady a zahradničení, které jsem získala jednak v době covidu, kdy to byla moje jediná tvorba, a pak tak celoživotně. Jde o fluidní sadu, kde karty přibývají a mizí, ale brzy se dočká své první zafixované podoby. Je ale už jasné, že to není finální podoba a novými zkušenostmi se sada rozroste. Sada překlápí zkušenosti ze zahrady do kontextu autorské tvorby. Učíme se tak skrze karty o principech vlastní tvorby, zahrada je oporou tvůrce, ve které můžeme hledat užitečné paralely.

2. Čo bol hlavný impulz vytvoriť si vlastnú kartovú sadu?

Zkušenost z covidu, kdy mi došlo, že tvorba je až důsledkem jiných, důležitých věcí, takovým bonusem, který může následovat. A intuice, to se bude často opakovat. Celá tato práce ke mně přišla, někde uvnitř jsem přesně věděla, kudy jít a tak jsem to taky udělala. Je to tak 95% intuice a 5% logických rozhodnutí.

3. Čelíš častokrát pocitu neistoty, prípadne sú karty oporou v neistote?

Ne. Karty jsou spíše něčím, skrze co se propojit s přírodními principy a navrátit se někam TAM, mimo Karlovu ulici, ateliéry, zkušebny bez oken. Jsou takovým kořenovým systémem, který může prorůst tvorbou. Nejsou odpovědí na otázky, ač je tak určitě většina lidí užívala a užívat bude. Je to jako třeba s klasickým tarotem – to jsou jen artikulované odpovědi v obrazech či slovech, které už máme v sobě, tohle nám je jen pomohlo vyslovit nahlas. Naopak, více než s nejistotou mám karty spojené se silnou intuicí, kterou v sobě máme a je potřeba ji jen probudit.

4. Z čoho vychádza estetika kariet, prípadne vizuálna stránka výjavov na kartách ?

To ještě nevím. To je můj největší boj. Ale určitě opět z intuice. Mám ale potíže důvěřovat komukoliv jinému, aby do toho vizuálně zasáhl.

5. V akej situácii, či ideálnom rozpoložení má človek siahnuť po tvojej kartovej sade?

V situaci, kdy neví, proč to všechno dělá a jaký to má smysl. Když máš pocit, jestli by nebylo lepší koupit si úl a maringotku a žít v divočině. V tvorbě může být oboje. Prostě v takovém tom prázdnu. Ne v situaci, kdy řešíš ANO/NE, ale to je spíš moje osobní přání.

6. Kto vládne, karty nebo ten kto ich vykladá?

Určitě ten, kdo je vykládá. Karty jsou jeho nástrojem, jeho odrazem, neprozrazují budoucnost a neřídí osud.

7. Naštvali ťa tvoje karty niekedy?

To asi ne, ale mám problém najít tu vizuální stránku a už jsem z toho zoufalá. Občas přijde karta, kterou si člověk nepřeje, ale nakonec i v ní najde to, co už ví a hledal.

8. Sú mystický poklad, alebo spíš špinavá lopata?

Jsou spíš jako perfektní jablko, co trháš ze stromu a cítíš u toho takový ten prapocit a propojení s Adamem a Evou a hadem.

9. Seansa s tvojimi kartami je pre teba skôr pivo s kamošom, alebo učená dišputa s mudrcem?

To je pohled do zrcadla. Nikdo jiný, než ty a karty (nebo spíše principy zahrady) tam nehraje žádnou roli. Proto karty zásadně nevykládám druhým.